

Satversmes tiesas judikatūra

Latvijas Republikas Satversmes 105. pants

TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU

2023

Latvijas Republikas Satversmes 105. pants: tiesības uz īpašumu.

Satversmes tiesas judikatūra. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2023, 152 lpp.

ISBN 978-9934-621-15-4

© Satversmes tiesa, 2023

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra

Baldones iela I B, Rīga, LV-1007

tnagramatas.tna.lv

Grāmatžurnālu sagatavojuši Satversmes tiesas padomnieki Kristaps Tamužs, Baiba Bakmane, Gatis Bārdiņš, Sandijs Statkus, Uldis Krastiņš, Aleksandrs Potaičuks un Daina Celma. Izmantoto nolēmumu rādītāju sastādījusi Satversmes tiesas konsultante Konstance Rute Krieviņa. Valodas redaktore – Marika Satoriņa.

Grāmatžurnāls nav uzskatāms par tiesas nolēmumu vai tā daļu un nav saistošs Satversmes tiesai. Grāmatžurnālā iekļauti nolēmumi, kas pieņemti līdz 2023. gada 2. maijam.

Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas tīmekļvietnē **www.satv.tiesa.gov.lv**.

PRIEKŠVārds

Satversmes tiesas Juridiskais departaments ir sagatavojis apkopojumu par Satversmes tiesas judikatūrā atklāto Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta saturu un iedibināto šā panta piemērošanas metodoloģiju.

Viena no Satversmes tiesas prioritātēm ir dialogs ar Latvijas sabiedrību. Tieši sabiedrības informēšana par ikviena tās locekļa pamattiesībām un to aizsardzības instrumentiem, skaidrojot Satversmes tiesas sniegto konkrēto Satversmes pantu tvērumu un to piemērošanu, ir galvenais mērķis, kura dēļ Satversmes tiesa apkopo tiesas atziņas par katru no Satversmes VIII nodaļas pantiem.

Grāmatžurnālu par pamattiesībām uzdevums ir sniegt kvalitatīvu informāciju par Satversmes tiesas nolēmumiem un tajos atklāto Satversmes normu saturu, tādējādi veicinot izpratni par Satversmē ietvertajām pamattiesībām, kā arī stiprināt sabiedrības uzticēšanos Satversmes tiesai un valsts varai kopumā. Apkopojumi grāmatžurnāla formā tiek veidoti, vadoties no tiem jautājumiem, par kuru īpašo aktualitāti gadu gaitā liecina Satversmes tiesai iesniegtās konstitucionālās sūdzības. Šī ir jau trešā publikācija Satversmes tiesas izdotajā grāmatžurnālu sērijā, un līdz ar to pašlaik ir apkopota judikatūra par katru no tiem trim Satversmes pantiem, par apstrīdēto normu neatbilstību kuriem kopš konstitucionālās sūdzības institūta ieviešanas tiek iesniegts visvairāk sūdzību, – proti, par Satversmes 91., 92. un 105. pantu.

Šie apkopojumi ir veidoti lakoniski un uzskatāmi, lai sniegtu ikvienam mūsu suverēna – Latvijas tautas – pārstāvim nepieciešamās zināšanas par valsts pamatlikumu – Satversmi. Grāmatžurnāli noderēs ne tikai tiesību jaunradē un piemērošanā, bet arī tiesību zinātņu studentiem un cilvēkiem bez juridiskajām zināšanām, jo Satversmē noteiktās pamattiesības bauda ikviens cilvēks. Tādējādi izdevums būs vienlīdz vērtīgs gan tiem, kuru pamattiesības, kas ietvertas Satversmes 105. pantā, ir ierobežotas, gan arī tiesību politikas veidotājiem.

Lai arī lietas par tajās apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105. pantam Satversmes tiesā tiek izskatītas bieži, tomēr diskusijas nereti raisa jautājums par to, kas ir tiesību uz īpašumu objekts Satversmes 105. panta izpratnē. Grāmatžurnālā apkopota Satversmes tiesas judikatūra arī šajā jautājumā.

Nemot vērā pašreizējos Baltijas reģiona transporta sistēmas, energoapgādes un tirdzniecības attīstības izaicinājumus, ir zīmīgi tas, ka grāmatžurnālā apkopotas atziņas arī par metodoloģiju, kādā tiek pārbaudīts, vai tiesību norma, kas paredz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, atbilst Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam. Gadījumos, kad tiek īstenoti projekti par starpvalstu infrastruktūras objektu būvniecību, zināšanas par satversmības izvērtēšanas metodoloģiju var būt noderīgas gan likumdevējam, gan potenciālajiem atsavināmo īpašumu īpašniekiem, gan arī tiesību piemērotājiem.

Šajā grāmatžurnālā apkopotās atziņas sniedz visas sabiedrības attīstībai nozīmīgu vēstījumu par ikviena īpašnieka pienākumu rēķināties ar citu personu un visas sabiedrības interesēm. Valstij līdz ar atsevišķu personu tiesībām uz netraucētu sava īpašuma izmantošanu ir jāaizsargā arī ar konkrētu īpašumu tieši vai netieši saistītu citu cilvēku tiesības, jānodrošina vides aizsardzības prasību ievērošana, pareiza infrastruktūras objektu celtniecība un funkcionēšana, kā arī kultūrvides saglabāšana sabiedrības interesēs. Tikai tādā veidā iespējams nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts galvenā mērķa – taisnīguma – īstenošanu.* Tāpēc dažādu personu tiesību un tiesisko interešu līdzsvarošana, kā arī harmoniska īstenošana, tāpat kā mūsu Latvijas ilgtspējīga attīstība, ir nevis vēlamība, bet gan mūsu kopīgs pienākums!

Novēlu ikvienam, lai grāmatžurnāls, kurā apkopota Satversmes tiesas judikatūra par tiesībām uz īpašumu, palīdz darīt labākas mums visiem kopīgi piederošās mājas – Latvijas valsti!

Aldis Laviņš

Satversmes tiesas priekšsēdētājs

* Sal. sk.: 2021-06-01, 18. punkts.

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	8
1. Vispārīgi apsvērumi	12
1.1. Satversmes 105. panta satura vispārīgs raksturojums	12
1.2. Satversmes 105. panta sasaiste ar:	13
1.2.1. vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām	13
1.2.2. starptautiskajām tiesībām	19
1.2.3. Eiropas Savienības tiesībām	22
2. Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi	28
2.1. Vispārīgas piezīmes	28
2.2. Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos lietotie termini	30
2.2.1. Ikviens	30
2.2.2. Īpašums	31
2.2.2.1. Prasījuma tiesības	32
2.2.2.2. Finanšu līdzekļi	35
2.2.2.3. Ekonomiskās intereses, kas saistītas ar saimnieciskās darbības vai komercdarbības veikšanu	37
2.2.2.4. Tiesību uz īpašumu īstenošana	39
2.2.2.5. Nodokļu vai citu valsts obligāto maksājumu samaksa	41
2.2.2.6. Valsts atbalsts	42
2.2.2.7. Sociālais nodrošinājums	44
2.2.3. Sabiedrības intereses	45
2.2.4. Var ierobežot	46
2.2.5. Saskaņā ar likumu	46
3. Tiesību uz īpašumu ierobežojumi	48
3.1. Vispārīgas piezīmes	51
3.2. Ierobežojums noteikts ar likumu	52
3.3. Pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis	58
3.4. Ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi – vispārīgas piezīmes	69
3.4.1. Izraudzīto līdzekļu piemērotība leģitīmā mērķa sasniegšanai	69
3.4.2. Izraudzīto līdzekļu nepieciešamība	80
3.4.3. Rīcības atbilstība (samērīgums šaurākā izpratnē)	85

4. Satversmes 105. panta ceturtais teikums.	92
4.1. Vispārīgas piezīmes	92
4.2. Situācijas ārpus 105. panta ceturta teikuma tvēruma	93
4.3. Īpašuma piespiedu atsavināšana Satversmes 105. panta ceturta teikuma tvērumā	96
4.3.1. Uz atsevišķa likuma pamata	96
4.3.2. Sabiedrības vajadzībām	97
4.3.3. Izņēmuma gadījumos	98
4.3.4. Pret taisnīgu atlīdzību	99
5. Satversmes 105. pantā ietverto pamattiesību konkretizācija dažādās tiesību jomās	102
5.1. Vispārīgas piezīmes	102
5.2. Sociālā nodrošinājuma joma	102
5.3. Teritorijas plānošanas joma	104
5.4. Nodokļu joma	112
5.5. Sodu politikas joma	120
5.6. Piespiedu noma un zemes lietošanas tiesības	124
Izmantoto nolēmumu rādītājs	130

IEVADS

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Īpašuma garantijas uzdevums ir nodrošināt pamattiesību subjektam brīvību īpašuma tiesību jomā un tādējādi ļaut viņam patstāvīgi organizēt savu dzīvi.¹ Taču īpašums nav uzskatāms tikai par individuālu kategoriju, bet arī par sociālu vērtību. Sociālā funkcija uzliek katram īpašniekam pienākumu rēķināties ar citu interesēm,² tādēļ Satversmes 105. pants tiesību uz īpašumu izmantošanai nosaka robežas – īpašums nevar tikt izmantots pretēji sabiedrības interesēm un tiesības uz īpašumu var ierobežot.³ Satversmes tiesā saņemto pieteikumu un ierosināto lietu skaits uzskatāmi pierāda, ka ar tiesībām uz īpašumu saistītie jautājumi sabiedrībā nezaudē savu aktualitāti. Proti, Satversmes tiesas vairāk nekā 25 gadus ilgajā pastāvēšanas vēsturē par tiesību normu atbilstību Satversmes 105. pantam ir ierosinātas 116 lietas.

Šā izdevuma mērķis ir veicināt izpratni par Satversmes 105. panta saturu un piemērošanu, kā arī izveidot pārskatāmu Satversmes tiesas judikatūras apkopojumu šajā jomā. Grāmatžurnāla tekstā iekļautas atziņas no 102 nolēmumiem – gan tādiem, kuros vērtēta tiesību normas atbilstība tieši Satversmes 105. pantam, gan tādiem nolēmumiem lietās par citām Satversmes normām, kuros ietvertas ar tiesībām uz īpašumu saistītas atziņas. Šis grāmatžurnāls uzskatāms par apjomīgāko Satversmes tiesas atziņu krājumu Satversmes 105. panta izzināšanai.

Kā izriet no Satversmes tiesas judikatūras, visbiežāk Satversmes tiesa ir secinājusi, ka apstrīdētais regulējums ietilpst tieši Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā un vērtējams kā tiesību uz īpašumu ierobežojums. Salīdzinoši retāk Satversmes tiesa ir vērtējusi apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam, kas nosaka tiesisko kārtību īpašuma piespiedu atsavināšanai sabiedrības vajadzībām. Šis grāmatžurnāls palīdzēs lasītājiem noskaidrot, kādos gadījumos personai ir ar Satversmes 105. pantu aizsargājamas tiesības uz īpašumu un kas jāievēro tad, ja šīs tiesības tiek ierobežotas. Tāpat grāmatžurnāls atklāj metodi, ar kuru tiek pārbaudīts, vai tiesību norma, kas paredz

¹ 2019-28-0103, 18. punkts.

² 2006-38-03, 10. punkts.

³ Sal. sk.: 2009-09-03, 11.2. punkts.

īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, atbilst Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam.

Grāmatžurnāla saturs veidots, visupirms pievēršoties vispārīgākiem jautājumiem par tiesībām uz īpašumu, bet pēc tam fokusējoties atsevišķi uz Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem un šā panta ceturto teikumu. Grāmatžurnāla noslēgumā sniegts pārskats par Satversmes 105. panta konkretizāciju dažādās tiesību jomās – sociālā nodrošinājuma jomā, teritorijas plānošanas jomā, nodokļu jomā un sodu politikas jomā. Šo jomu specifika, sasaiste ar citām Satversmes normām ir ietekmējusi tvērumu, kādā Satversmes tiesa skata lietas par Satversmes 105. pantu, un attiecīgi noteikusi Satversmes tiesas īstenotās konstitucionālās kontroles robežas, kā arī atklājusi kritērijus, kas izmantojami, lai pārbaudītu, vai tiesību norma atbilst Satversmes 105. pantam. Visbeidzot grāmatžurnālā iekļauts pārskats par Satversmes tiesas judikatūru lietās par piespiedu nomas un zemes likumisko lietošanas tiesību tiesiskajām attiecībām, kas izveidojušās starp daudzdzīvokļu māju īpašniekiem un zem šādām mājām esošās zemes īpašniekiem.

Pārskatāmības labad grāmatžurnāla tekstā atsauces uz izmantotajiem nolēmumiem veidotas saīsinātā formā, norādot vienīgi lietas numuru un attiecīgo nolēmuma punktu. Lasītāju ērtībai ir izveidots arī nolēmumu rādītājs, kurā atrodama pilnīga informācija par katru izmantoto nolēmumu ar norādi uz grāmatžurnāla nodaļu, kurā tas pieminēts.

1. VISPĀRĪGI APSVĒRUMI

1.1. Satversmes 105. panta satura vispārīgs raksturojums

Satversmes 105. panta četros teikumos kodolīgi formulēts tiesību uz īpašumu koncepts. Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi, no vienas puses, paredz tiesību uz īpašumu netraucētu īstenošanu⁴ un valsts pienākumu veicināt un atbalstīt īpašuma tiesības,⁵ bet, no otras puses, paredz arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot šo tiesību izmantošanu.⁶ Proti, **Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi aptver personas tiesības uz īpašumu kā visas mantiska rakstura tiesības, kuras persona var netraucēti izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, kā arī nosaka īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – neizmantojot īpašumu pretēji sabiedrības interesēm.**⁷ Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta arī tāda Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu interpretācija, ka īpašniekam ir tiesības brīvi rīkoties ar savu mantu, šīs tiesības ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu pēc saviem ieskatiem, kā arī gūt no tā pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu.⁸ Savukārt **Satversmes 105. panta ceturtais teikums piešķir valstij tiesības noteiktos gadījumos īpašuma tiesības personai atņemt de jure,⁹ proti, šī norma paredz valstij iespēju personas īpašumu piespiestu kārtā atsavināt sabiedrības vajadzībām.**¹⁰

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju¹¹ un neaprobežojas vienīgi ar Civillikumā

4 2010-74-03, 16. punkts; 2013-13-01, 10. punkts; 2013-20-03, 8.2. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2014-11-0103, 15. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2020-63-01, 14. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

5 2008-12-01, 8. punkts; 2010-62-03, 6. punkts; 2012-20-03, 7.1. punkts; 2013-20-03, 8.2. punkts; 2016-07-01, 16.1. punkts; 2018-09-0103, 11. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2019-10-0103, 22.2. punkts; 2019-37-0103, 15.2. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2020-59-01, 16. punkts; 2021-06-01, 14. punkts.

6 2010-74-03, 16. punkts; 2013-13-01, 10. punkts; 2013-20-03, 8.2. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2014-11-0103, 15. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2020-63-01, 14. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

7 2014-34-01, 12.3. punkts; 2015-13-03, 12. punkts; 2015-25-01, 10.2. punkts; 2016-07-01, 17. punkts; 2017-12-01, 13. punkts; 2018-09-0103, 11. punkts; 2020-59-01, 16. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

8 2008-11-01, 10. punkts; 2009-09-03, 11.2. punkts; 2012-20-03, 7.1. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2015-13-03, 12. punkts; 2019-05-01, 17.1. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2020-52-01, 13.1. punkts.

9 2011-01-01, 13. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2020-63-01, 14. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

10 2009-01-01, 13.3. punkts; 2016-08-01, 12.1. punkts.

11 2013-13-01, 7. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2014-36-01, 15. punkts; 2015-13-03, 12. punkts; 2015-21-01, 11.1. punkts; 2015-25-01, 10. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2016-07-01, 17. punkts; 2017-12-01, 13. punkts; 2017-20-0103, 16.1. punkts; 2017-21-01, 13.2. punkts; 2018-04-01, 14. punkts; 2018-19-03, 12. punkts; 2019-05-01, 17.1. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2020-34-03, 9.2. punkts; 2020-52-01, 13.1. punkts; 2020-59-01, 16. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

reglamentētajām "īpašuma tiesībām".¹² Ar "tiesībām uz īpašumu" saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, piemēram, īpašums (Civillikuma 927. panta izpratnē); ķīlas tiesības; servitūtu tiesības; autortiesības; tiesības uz izgudrojumiem un preču zīmēm; tiesības, kas izriet no kapitāla daļām un akcijām (kā arī citiem vērtspapīriem); saistībtiesiski prasījumi, kas pamatoti ar līgumu vai deliktu; koncesiju tiesības; tiesības veikt komercdarbību u.c.¹³ Tāpēc **to pamattiesību kontekstā, kuras izriet no Satversmes 105. panta, atbilstošāk ir lietot terminu "tiesības uz īpašumu", nevis terminu "īpašuma tiesības".**

Satversmes 105. panta uzdevums ir arī nodibināt tiesību uz īpašumu ierobežojumu pieļaujamo ietvaru, proti, šis pants sevī ietver kritērijus, kuri jāievēro tad, ja tiek ierobežotas personas tiesības uz īpašumu. Valsts var ierobežot personas tiesības uz īpašumu saskaņā ar likumu, lai nodrošinātu, piemēram, citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību, ar nosacījumu, ka šāds ierobežojums ir samērīgs.¹⁴

1.2. Satversmes 105. panta sasaiste ar:

1.2.1. vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām

Atbilstoši Satversmes vienotības principam Satversmes tiesai, vērtējot tiesību normas atbilstību Satversmes 105. pantam, jāņem vērā vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas.¹⁵ Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas. Šo normu interpretācija savstarpējā kopsakarā ļauj pilnīgāk un objektīvāk noskaidrot to saturu.¹⁶

Vispārējie tiesību principi

Satversmes tiesa ir atzinusi: izvērtējot kādas tiesību normas atbilstību vispārējiem tiesību principiem, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā un ir atvasināti no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas, jāņem vērā tas, ka šo

¹² 2011-19-01, 9. punkts.

¹³ 2009-100-03, 8.2. punkts; 2010-02-01, 5.2. punkts.

¹⁴ 2008-34-01, 17., 19. punkts.

¹⁵ 2016-04-03, 18.3. punkts; 2022-06-03, 17.2. punkts.

¹⁶ 2005-12-0103, 21.1. punkts; 2005-16-01, 17.1. punkts.

principu izpaušme dažādās tiesību jomās var atšķirties. Satversmes tiesas īstenoto kontroli ietekmē arī apstrīdētās normas raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta tiesību sistēmā.¹⁷ Tā, piemēram, Satversmes tiesa ir interpretējusi Satversmes 105. pantu kopsakarā ar Satversmes 1. pantā nostiprināto tiesiskās paļāvības aizsardzības principu, atbilstoši kuram valsts iestādēm savā darbībā jābūt konsekventām un jāievēro tiesiskā paļāvība, kas personām varētu rasties saskaņā ar konkrētu tiesību normu vai iegūtajām tiesībām.¹⁸ Satversmes tiesa ir norādījusi: ja lietā apstrīdēta tiesību normas atbilstība gan tiesiskās paļāvības aizsardzības principam, gan arī tiesībām uz īpašumu, apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantu.¹⁹

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību tiesiskās paļāvības aizsardzības principam kopsakarā ar Satversmes 105. pantu, tiesiskās paļāvības aizsardzības princips tiesību uz īpašumu atbilstības analīzē var tikt ņemts vērā dažādos aspektos. Parasti tiesiskā paļāvība tiek pārbaudīta kā viens no pamattiesību ierobežojuma samērīguma elementiem.²⁰ Piemēram, lietā Nr.2019-05-01 atbilstība tiesiskās paļāvības aizsardzības principam vērtēta, pārbaudot, vai labums, ko no konkrētā pamattiesību ierobežojuma iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām radīto kaitējumu.²¹ Savukārt lietā Nr. 2021-12-03, vērtējot, vai iepriekš piešķirto nodokļu atvieglojumu ierobežojumi atbilst tiesiskās paļāvības aizsardzības principam kopsakarā ar Satversmes 105. panta pirmo teikumu, Satversmes tiesa norādīja, ka tai jānoskaidro: 1) vai personai bija radusies tiesiskā paļāvība uz noteikta apmēra nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojuma saņemšanu piecu gadu garumā; 2) vai, izdodot apstrīdēto normu, ir nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp personas tiesisko paļāvību un sabiedrības interesēm, kuru labad attiecīgais regulējums tika mainīts.²² Konkrētajā lietā Satversmes tiesa konstatēja, ka normatīvais regulējums bija radījis likumīgu, pamatotu un saprātīgu tiesisko paļāvību uz atvieglojumu saņemšanu, tomēr apstrīdētā norma pieņemta bez konkrēta mērķa un izvērtējuma par tās ietekmi

¹⁷ 2010-25-01, 4. punkts; 2010-71-01, 15. punkts; 2016-07-01, 16.3. punkts; 2019-12-01, 22. punkts; 2020-26-0106, 10.2. punkts; 2020-49-01, 19.2. punkts; 2021-31-0103, 29. punkts.

¹⁸ 2016-04-01, 21. punkts; 2018-17-03, 14. punkts.

¹⁹ 2010-25-01, 4. punkts; 2010-71-01, 15. punkts; 2016-07-01, 16.3. punkts; 2019-12-01, 22. punkts; 2020-26-0106, 10.2. punkts; 2020-49-01, 19.2. punkts; 2021-31-0103, 29. punkts.

²⁰ 2020-49-01, 29.2.–29.4. punkts; 2021-12-03, 6.4. punkts.

²¹ 2019-05-01, 24.2.–24.4. punkts.

²² 2021-12-03, 7.2. punkts.

uz personu tiesisko paļāvību, pat neidentificējot skartās personas un grozījumu finansiālo ietekmi uz tām. Līdz ar to apstrīdētās normas izdevējs nav pilnvērtīgi un vispusīgi pārliecinājies par šīs normas ietekmi uz pastāvošajām tiesiskajām attiecībām. Tādēļ Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma neatbilst ne tiesiskās paļāvības aizsardzības principam, ne Satversmes 105. panta pirmajam teikumam.²³

Tāpat, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesiskās paļāvības aizsardzības principam var būt nozīme, nosakot arī to, vai apstrīdētā norma skar tādas tiesības, kas uzskatāmas par tiesību uz īpašumu objektu Satversmes 105. panta izpratnē, jo šā panta tvērumā ietilpst arī tādas mantiska rakstura tiesības, uz kurām personai ir radusies tiesiskā paļāvība.²⁴ Proti, "īpašums" var būt vai nu "eksistējošs īpašums", vai līdzekļi, ieskaitot prasījumus, attiecībā uz kuriem persona var pamatot, ka tai ir vismaz tiesiska paļāvība uz efektīvu tiesību uz īpašumu iegūšanu.²⁵

Tā, piemēram, lietā Nr. 2016-04-03 par saimniecības atdevēja mantinieku tiesībām saņemt valsts atbalsta maksājumus Satversmes tiesa, vērtējot to, vai konkrētajā gadījumā ir aizskartas tādas personas tiesības, kas ietilpst tiesību uz īpašumu tvērumā, ņēma vērā tiesiskās paļāvības aizsardzības principu. Ievērojot konkrētās lietas apstākļus, tiesa secināja, ka saimniecības atdevēja mantinieku tiesības pēc viņa nāves saņemt priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta maksājumus ir uzskatāmas par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē.²⁶ Arī lietā Nr. 2022-06-03 par tiesību pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros aprobežošanu ar 10 gadu termiņu Satversmes tiesa konstatēja: pieteikuma iesniedzēja varēja paļauties uz to, ka šīs tiesības netiks ierobežotas ar kādu konkrētu termiņu. Tādēļ prasījuma tiesības attiecībā uz saražotās elektroenerģijas pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros tika uzskatītas par tiesību uz īpašumu objektu.²⁷ Turklāt abās lietās tiesiskās paļāvības aizsardzības princips tika ņemts vērā, kaut arī konkrētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam lietā nebija apstrīdēta. Satversmes tiesa atsaucās

²³ 2021-12-03, 8.3., 9.2.–9.4. punkts.

²⁴ 2016-04-03, 18.5. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. gada 20. novembra sprieduma lietā "*Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*", pieteikums Nr. 17849/91, 31. punktu.; 2022-06-03, 17.2. punkts.

²⁵ 2010-02-01, 5.2. punkts; 2016-04-03, 18.5. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 22. janvāra sprieduma lietā "*Bulves AD v. Bulgaria*", pieteikums Nr. 3991/03, 57. punktu.

²⁶ 2016-04-03, 19.2. punkts.

²⁷ 2022-06-03, 18. punkts.

uz Satversmes vienotības principu, atbilstoši kuram vispārējie tiesību principi un citās Satversmes normās ietvertās tiesības jāņem vērā arī tad, kad lieta ierosināta tikai par normas atbilstību Satversmes 105. pantam.²⁸

Lietā Nr. 2016-07-01 par noziedzīga nodarījuma rezultātā zaudētas mantas atdošanu sākotnējam īpašniekam tika vērtēts jautājums par labticīga ieguvēja aizsardzību un tiesisko palāvību. Satversmes tiesa šajā lietā norādīja uz tiesiskās palāvības aizsardzības principa ciešo saistību ar tiesībām uz īpašumu un uzsvēra, ka, pārbaudot iespējamo personas tiesību uz īpašumu ierobežojumu, tiesiskās palāvības aizsardzības princips jāņem vērā kā viens no šā ierobežojuma tiesiskumu raksturojošajiem kritērijiem.²⁹ Tiesa secināja, ka demokrātiskā tiesiskā valstī pastāv publiskās ticamības princips, no kura ir atvasināts arī labticīga ieguvēja aizsardzības princips un kurš Latvijā citstarp tiek īstenots ar zemesgrāmatu palīdzību.³⁰ Lai gan nekustamo īpašumu ierakstīšana zemesgrāmatā un lietu tiesību nostiprināšana ir obligāta un attiecīgajiem ierakstiem tiek nodrošināta publiskā ticamība pret trešajām personām, tomēr tādi ieraksti, kas zemesgrāmatā izdarīti pēc noziedzīga nodarījuma, nevar tikt atzīti par tiesiskiem. Kriminālprocesa mērķu sasniegšanas un uzdevumu veikšanas, kā arī cietušā tiesību aizsardzības labad demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams izņēmums no labticīga ieguvēja aizsardzības principa.³¹

Savukārt lietā Nr. 2021-06-01 par iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķina kārtību Satversmes tiesa norādīja, ka, pieņemot lēmumus nodokļu jomā, likumdevēja rīcības brīvība ir realizējama tādā veidā, kas atbilst vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, kā arī nodrošina demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenā mērķa – taisnīguma – īstenošanu.³² Tā kā Satversmes tiesa secināja, ka ar apstrīdētajām normām ieviestā prezumpcija par ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekamo ienākumu iecerēto mērķi nesasniedz, tā uzskatīja, ka apstrīdētais regulējums nav noteikts uz tādu apsvērumu pamata, kas vērsti uz taisnīguma un tiesiskās vienlīdzības principu nodrošināšanu. Līdz ar to apstrīdētās normas tika atzītas par neatbilstošām tiesībām uz īpašumu.³³

²⁸ 2016-04-03, 18.3. punkts; 2022-06-03, 17.2. punkts.

²⁹ 2016-07-01, 16.3. punkts.

³⁰ 2016-07-01, 25.1. punkts.

³¹ 2016-07-01, 25.2. punkts.

³² 2021-06-01, 18. punkts.

³³ 2021-06-01, 19.5. punkts.

Citas Satversmes normas

Izskatot lietas par tiesību normu atbilstību gan Satversmes 105. pantam, gan Satversmes 64. pantam (likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros), Satversmes tiesa apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 64. pantam ir vērtējusi, pārbaudot, vai tajās ietvertie pamattiesību ierobežojumi ir noteikti ar likumu.³⁴ Piemēram, lietā Nr. 2021-03-03 bija apstrīdētas Ministru kabineta noteikumu normas, kas noteica personas pienākumu maksāt kompensāciju dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā. Pieteikuma iesniedzējas uzskatīja, ka apstrīdētās normas neatbilst ne Satversmes 64., ne 105. pantam, tādēļ Satversmes tiesa, izvērtējot šo normu atbilstību Satversmes 105. pantam, pārbaudīja, vai iespējamais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu, tajā skaitā atbilstoši Satversmes 64. pantam.³⁵ Konkrētajā gadījumā Satversmes tiesa konstatēja, ka Ministru kabinets, izdodot apstrīdētās normas, ir pārkāpis tam likumdevēja piešķirto pilnvarojumu un rīkojies *ultra vires*. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums nebija noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un tādēļ nebija atbilstošs ne Satversmes 64., ne 105. pantam.³⁶

Satversmes tiesa Satversmes 105. pantu sasaistē ar Satversmes 92. pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu ir vērtējusi dažādos kontekstos. Proti, lietā Nr. 2008-47-01 par finanšu līdzekļu iesaldēšanu Satversmes tiesa pārbaudīja, vai šādi līdzekļi ir uzskatāmi par "īpašumu" Satversmes 105. panta izpratnē arī tad, ja kredītiestādei (finanšu iestādei), kas atturas veikt darījumu klienta kontā, vai Kontroles dienestam radušās (pamatotas) šaubas vai aizdomas par šo līdzekļu izcelsmes vai paredzēto ar tiem veicamo darījumu legalitāti. Šādā kontekstā Satversmes tiesa atgādināja, ka Satversmes 92. panta otrajā teikumā nostiprinātā nevainīguma prezumpcija ir viens no svarīgākajiem tiesiskas valsts pamatprincipiem. Tā aizsargā personu, lai to neatzītu par vainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu. Tā citstarp noteic, ka nereabilitējoša nolēmuma pamatā jābūt likumā noteiktajā kārtībā konstatētiem pierādījumiem, nevis pieņēmumiem.

³⁴ 2019-10-0103, 19., 21.2. punkts; 2019-37-0103, 14.2. punkts; 2021-03-03, 15.2. punkts.

³⁵ 2019-10-0103, 21.2. punkts; 2021-03-03, 15.2. punkts.

³⁶ 2021-03-03, 23.–24. punkts.

Nevainīguma prezumpcija liedz pret personu izturēties tā, it kā būtu pierādīts, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Taču nevainīguma prezumpcija neliedz noteikt personai ierobežojumus, ja tādi ir nepieciešami konkrēta leģitīma mērķa sasniegšanai un tiek ievērots samērīgums. Tomēr pieņēmums, ka līdzekļi, par kuru iegūšanas vai izmantošanas legalitāti kredītiestādei (finanšu iestādei) vai Kontroles dienestam radušās pamatotas šaubas vai aizdomas, jau sākotnēji nav uzskatāmi par "īpašumu" Satversmes 105. panta izpratnē, nonāktu pretrunā ar tiesiskas valsts pamatvērtībām.³⁷ Tādējādi šajā lietā Satversmes 92. pantā nostiprinātā nevainīguma prezumpcija tika izmantota, lai atklātu Satversmes 105. pantā lietotā termina "īpašums" saturu un tātad nodibinātu šo pamattiesību tvēruma robežas.

Savukārt lietā Nr. 2017-20-0103 par tiesībām pārsūdzēt lēmumu, ar kuru atteikta industriālās drošības sertifikāta izsniegšana, Satversmes tiesa visupirms vērtēja, vai apstrīdētā norma skar personas "tiesības un likumiskās intereses", kuru aizsardzība būtu jānodrošina taisnīgā tiesā. Pieteikuma iesniedzējas bija atsaukušās uz Satversmes 105. pantā garantētajām tiesībām uz īpašumu, un Satversmes tiesa atzina, ka personai Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma gadījumā ir jābūt iespējai aizstāvēt savas tiesības Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā.³⁸ Ar šo secinājumu Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz īpašumu ietver procesuālas garantijas šo tiesību aizsardzībai, un ir sasaistījusi tās ar Satversmes 92. pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu. Konkrētajā gadījumā Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētās normas neietilpst tiesību uz īpašumu tvērumā un tādēļ arī neattiecas uz tādām tiesībām un likumiskajām interesēm, kuru aizsardzība taisnīgā tiesā būtu paredzēta Satversmes 92. pantā.³⁹

Satversmes tiesa Satversmes 105. pantu ir vērtējusi kopsakarā arī ar tādām Satversmes 8. nodaļā garantētām pamattiesībām kā tiesības uz sociālo nodrošinājumu vai tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, kuru nodrošināšanai izstrādātas tiesību jomas ar saviem darbības principiem. Šādos gadījumos Satversmes tiesa tiesību uz īpašumu saturu ir vērtējusi šajās jomās izstrādāto principu gaismā. Tā, piemēram, Satversmes tiesa konstatējusi, ka tiesības uz pensijas izmaksu uzskatāmas par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē. Tomēr tādā gadījumā, ja

³⁷ 2008-47-01, 8. punkts.

³⁸ 2017-20-0103, 15.2. punkts.

³⁹ 2017-20-0103, 15.2.–16.3. punkts.

lieta skar sociālo tiesību jomu, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam, nepieciešams ņemt vērā, ka pieteikuma iesniedzēja tiesības un tiesiskās intereses nevar tikt aizsargātas tādā pašā mērā, kā tas būtu gadījumā, ja ierobežotas būtu tiesības uz īpašumu to "klasiskajā" izpratnē.⁴⁰ Sociālo tiesību jomā valstij ir piešķirta plaša rīcības brīvība. Attiecībā uz pensijām Satversmes 105. pants nodrošina mazāku tiesību aizsardzības apjomu nekā Satversmes 109. pants.⁴¹ Savukārt sasaistē ar Satversmes 115. pantā garantētajām tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. pants, kā arī normatīvie akti teritorijas plānošanas jomā piešķir pašvaldībai rīcības brīvību noteikt tās teritorijas plānojumā darbību prioritātes, attīstības virzienus un sasniedzamos mērķus, kuru labad nepieciešams paredzēt tiesību uz īpašumu izmantošanas priekšnoteikumus. Par vadlīnijām šīs rīcības brīvības pareizai, adekvātai izmantošanai teritorijas plānošanas jomā jākalpo gan vispārējiem tiesību principiem un valsts pārvaldes principiem, gan teritorijas plānošanas principiem.⁴²

1.2.2. starptautiskajām tiesībām

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, ir jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Šāds pienākums konstitucionālā līmenī izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.⁴³ No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām.⁴⁴ Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo kā interpretācijas līdzeklis, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas.⁴⁵

⁴⁰ 2007-01-01, 20., 21. punkts; 2009-03-01, 20. punkts; 2015-21-01, 10.2. punkts.

⁴¹ 2009-03-01, 20. punkts; 2015-21-01, 10.2. punkts; 2016-03-01, 13. punkts.

⁴² 2018-17-03, 18.1. punkts.

⁴³ 2008-11-01, 9. punkts; 2008-12-01, 8. punkts; 2010-71-01, 12.1. punkts; 2011-05-01, 15.2. punkts; 2011-19-01, 9.1. punkts; 2014-34-01, 12.1. punkts.

⁴⁴ 2019-28-0103, 18.1. punkts; 2020-33-01, 26. punkts; 2020-49-01, 20.1. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

⁴⁵ 2008-11-01, 9. punkts; 2008-12-01, 8. punkts; 2009-03-01, 20. punkts; 2009-05-01, 10. punkts; 2010-71-01, 12.1. punkts; 2011-05-01, 15.2. punkts; 2011-19-01, 9.1. punkts; 2014-34-01, 12.1. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2020-26-0106, 11.1. punkts; 2020-49-01, 20.1. punkts.

Visbiežāk Satversmes 105.panta saturs noskaidrošanai Satversmes tiesa ir atsaukusies uz Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (turpmāk – Konvencija). Attiecībā uz Konvencijas un Satversmes savstarpējo sasaisti Satversmes tiesa ir norādījusi: ja no Konvencijas normām un to interpretācijas Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā izriet, ka konkrētas Konvencijā nostiprinātas cilvēktiesības aptver konkrēto situāciju, tad šī situācija parasti ietilpst arī Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā. Savukārt tad, ja Konvencijā nostiprinātās cilvēktiesības konkrēto situāciju neaptver, tas pats par sevi vēl nenožīmē, ka šī situācija Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā neietilpst. Šādā gadījumā Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai nepastāv apstākļi, kas norāda uz to, ka Satversmē ir paredzēts augstāks pamattiesību aizsardzības līmenis.⁴⁶

Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka Satversmes 105. pants ir konkrēti-zējams un piemērojams kopsakarā ar Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu, kas arī garantē tiesības uz īpašumu.⁴⁷ Tādējādi, noskaidrojot Satversmes 105. panta saturu, Satversmes tiesa ņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru Konvencijas Pirmā protokola 1. panta piemērošanā.⁴⁸

Satversmes tiesa bieži ir atsaukusies uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas konstatējumu, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. pants satur trīs atsevišķas normas: pirmā, kas ietverta pirmajā teikumā un kam piemīt vispārīgs raksturs, nosaka tiesības uz īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu; otrā, kas ietverta otrajā teikumā, regulē īpašuma atņemšanu un paredz tai zināmus nosacījumus; trešā, kas ietverta trešajā teikumā, piešķir valstīm pilnvaras kontrolēt īpašuma izmantošanas kārtību saskaņā ar vispārējām interesēm. Visas šīs normas ir savstarpēji saistītas – otrā un trešā norma attiecas uz iejaukšanos īpašuma tiesību netraucētā īstenošanā –, un tādēļ tās interpretējamas, ņemot vērā pirmajā normā nostiprinātos principus.⁴⁹ Interpretējot Satversmes 105. pantu kopsakarā ar Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu, Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. panta saturs ir līdzīgs

⁴⁶ 2010-71-01, 12.1. punkts.

⁴⁷ 2006-38-03, 10. punkts; 2008-47-01, 7.1. punkts; 2009-100-03, 8.1. punkts.

⁴⁸ 2002-12-01, secinājumu daļas 4. punkts; 2009-113-0106, 15. punkts; 2013-17-01, 20. punkts; 2013-21-03, 10.1. punkts; 2016-04-03, 18.5. punkts; 2016-08-01, 13. punkts; 2019-05-01, 17.2. punkts; 2020-49-01, 20.2. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

⁴⁹ 2002-12-01, secinājumu daļas 4. punkts; 2005-16-01, 10. punkts; 2011-05-01, 15.2. punkts; 2014-34-01, 12.2. punkts; 2020-49-01, 20.2. punkts.

un tiesības uz īpašumu aizsargā tādā pašā apmērā. Proti, tas paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības īpašuma izmantošanu ierobežot sabiedrības interesēs.⁵⁰

Atsaucoties uz Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā lietotā termina "īpašums" interpretāciju, Satversmes tiesa arī Satversmes 105. pantā lietoto terminu "īpašums" ir tulkojusi plaši, ar to saprotot gan nekustamo, gan kustamo īpašumu, gan arī tādas nemateriālas tiesības kā līguma tiesības ar ekonomisku vērtību un dažādas citas ekonomiskās intereses.⁵¹ Tā, piemēram, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru par tiesisko palāvību uz efektīvu īpašuma tiesību iegūšanu, Satversmes tiesa par īpašumu ir uzskatījusi tiesības saņemt pārmaksāto pievienotās vērtības nodokli⁵² un mantinieku tiesības saņemt priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta maksājumus.⁵³ Turpretim, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas atzinumu, ka nākotnes ienākumi uzskatāmi par īpašumu vienīgi tad, ja tie jau ir nopelnīti vai pastāv prasība, kura var tikt apmierināta, Satversmes tiesa par īpašumu nav uzskatījusi iespējamu peļņas gūšanu nākotnē no dalības iepirkuma procedūrā un norādījusi, ka personas iespējas nākotnē gūt peļņu nebauda tiesisku aizsardzību.⁵⁴ Savukārt ekonomiskās intereses, kas izriet no komercdarbības veikšanas, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Satversmes tiesas interpretācijai termina "īpašums" saturā ietilpst un ir aizsargājamas.⁵⁵

Satversmes tiesa uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru atsaukusies arī tādēļ, lai definētu tiesību uz īpašumu ierobežojuma veidu,⁵⁶ precizētu kritērijus prasībai, ka ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu,⁵⁷ novērtētu ierobežojuma leģitīmo mērķi,⁵⁸ konkretizētu likumdevēja rīcības brīvības robežas konkrētajā jomā,⁵⁹ kā arī lai noformulētu apsvērumus vērtējumam par to, vai atlīdzība par

⁵⁰ 2005-16-01, 10. punkts; 2008-47-01, 7.1. punkts; 2010-02-01, 5.1. punkts; 2011-05-01, 15.2. punkts; 2013-17-01, 20. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts; 2020-24-01, 20. punkts.

⁵¹ 2008-12-01, 8. punkts; 2010-71-01, 12.2.2. punkts.

⁵² 2010-02-01, 5.1. punkts.

⁵³ 2016-04-03, 18.5. punkts.

⁵⁴ 2011-05-01, 15.2. punkts.

⁵⁵ 2013-21-03, 10.1. punkts.

⁵⁶ 2008-47-01, 7.2. punkts; 2009-113-0106, 15. punkts; 2010-71-01, 13.2. punkts; 2014-34-01, 12.2. punkts; 2016-08-01, 13. punkts; 2019-05-01, 17.2. punkts; 2020-26-0106, 22.2.3. punkts; 2020-49-01, 20.2. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

⁵⁷ 2008-12-01, 10.1. punkts; 2013-21-03, 11. punkts; 2014-34-01, 14. punkts.

⁵⁸ 2010-71-01, 19.1. punkts; 2016-08-01, 15. punkts; 2020-26-0106, 11.1. punkts; 2021-18-01, 26.2. punkts.

⁵⁹ 2013-17-01, 28.1. punkts; 2014-34-01, 18. punkts.

nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām nodrošina taisnīgu līdzsvaru starp vispārējām interesēm un indivīda pamattiesībām.⁶⁰

Satversmes tiesa, konkretizējot Satversmes 105. panta tvērumu, atsaukusies arī uz citiem starptautiskiem cilvēktiesību dokumentiem. Piemēram, lietā Nr. 2009-43-01 par samazinājumiem atsevišķiem maksājumiem no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta Satversmes 105. un 109. panta saturs tika noskaidrots kopsakarā ar Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 9. pantu, ar kuru ir atzītas katra cilvēka tiesības uz sociālo nodrošinājumu, tostarp sociālo apdrošināšanu. Satversmes tiesa precizēja, ka Konvencijā nav ietverta Satversmes 109. pantam analoģiska satura norma, tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietas, kas attiecas uz sociālā nodrošinājuma un sociālās palīdzības jautājumiem, vērtē Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā ietverto tiesību uz īpašumu aspektā.⁶¹

Savukārt lietā Nr. 2008-47-01 par finanšu līdzekļu iesaldēšanu Satversmes tiesa, izvērtējot apstrīdēto normu leģitīmo mērķi – sabiedrības drošība –, to aplūkoja kopsakarā ar 1988. gada 20. decembra Konvenciju pret narkotiku un psihotropo vielu nelegālu apriti (Vīnes konvencija), 1999. gada 9. decembra Starptautisko konvenciju par cīņu pret terorisma finansēšanu un Eiropas Padomes 1990. gada 8. novembra Konvenciju par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu, meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju.⁶² Līdzīgi arī lietā Nr. 2021-18-01 par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju Satversmes tiesa balstījās uz minēto Vīnes konvenciju, Eiropas Padomes 2005. gada 16. maija Konvenciju par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju un 2000. gada 13. decembra Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību.⁶³

1.2.3. Eiropas Savienības tiesībām

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atbilstoši Satversmes 68. pantam līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas

⁶⁰ 2016-08-01, 16.3. punkts.

⁶¹ 2009-43-01, 20. punkts.

⁶² 2008-47-01, 11. punkts.

⁶³ 2021-18-01, 26.2. punkts.

par neatņemamu Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu.⁶⁴ **Latvijai, apzinoties Satversmes 68. panta otrajā daļā ietverto Eiropas Savienības tiesību pārākumu, nacionālo tiesību normu pieņemšanas un piemērošanas procesā ir jāņem vērā demokrātiju stiprinošie Eiropas Savienības tiesību akti un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija.**⁶⁵ **Arī Satversmes 105. panta interpretāciju ietekmē Eiropas Savienības tiesības un to piemērošanas prakse.**⁶⁶

Tas, ka Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu, nozīmē arī to, ka likumdevējam, pieņemot tiesību normas, it īpaši tādas normas, ar kurām nacionālajā tiesību sistēmā tiek ieviestas Eiropas Savienības direktīvu prasības, ir jāievēro citstarp Eiropas Savienības tiesību principi.⁶⁷ Papildus tam Satversmes tiesa ir norādījusi, ka labas likumdošanas princips uzliek likumdevējam pienākumu izvērtēt likumprojektā ietverto tiesību normu atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām.⁶⁸

Lietā Nr. 2008-12-01 par aizliegumu sabiedrības statūtos svarīgu lēmumu pieņemšanai noteikt lielāku nepieciešamo balsu skaitu, nekā tas noteikts likumā, atsauce uz Eiropas Savienības tiesībām tika iekļauta vērtējumā par ierobežojuma leģitīmo mērķi. Satversmes tiesa norādīja, ka Eiropas Savienības tiesību aktos, tostarp Eiropas Padomes 1976. gada 13. decembra otrajā direktīvā 77/91/EEK, ir nostiprināts princips, ka attieksmei pret vienāda statusa akcionāriem jābūt vienlīdzīgai. Turklāt šis princips atzīts vairāku dalībvalstu tiesību sistēmās. Līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka ierobežojuma mērķis ir līdzsvarot akcionāru intereses un aizsargāt akcionāru tiesības, kas citstarp ietver arī tiesības uz īpašumu. Tātad apstrīdētās normas bija vērstas uz leģitīmu mērķi – citu personu tiesību aizsardzību.⁶⁹

Līdzīgi arī lietā Nr. 2008-47-01 par finanšu līdzekļu iesaldēšanu Satversmes tiesa, izvērtējot apstrīdētās normas leģitīmo mērķi, atsaucās uz vairākiem starptautiskiem dokumentiem, kas vērsti uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un organizētās noziedzības finansēšanas novēršanu,

⁶⁴ 2017-12-01, 13. punkts; 2017-21-01, 16. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2019-28-0103, 14. punkts; 2020-24-01, 20.1. punkts; 2020-31-01, 16.2. punkts; 2021-31-0103, 35.1. punkts.

⁶⁵ 2019-12-01, 23.1. punkts; 2020-24-01, 20.1. punkts; 2020-31-01, 16.2. punkts; 2022-06-03, 17.2. punkts.

⁶⁶ 2017-12-01, 13. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts.

⁶⁷ 2017-12-01, 13. punkts; 2021-31-0103, 35.1. punkts.

⁶⁸ 2019-12-01, 31.2. punkts.

⁶⁹ 2008-12-01, 10.2. punkts.

tai skaitā uz Eiropas Savienības Padomes 2001. gada 26. jūnija pamatlēmumu 2001/500/TI par noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizāciju un nozieguma rīku un noziedzīgi iegūto līdzekļu identifikāciju, meklēšanu, iesaldēšanu un arestēšanu. Papildus tam Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētā norma ir ietverta likumā, ar ko pārņem divas direktīvas, kas vērstas uz to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanai un teroristu finansēšanai (2005/60/EK un 2006/70/EK). Līdz ar to Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētajam ierobežojumam ir legītīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.⁷⁰

Turklāt šajā lietā Satversmes tiesa ņēma vērā Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, novērtējot ierobežojuma samērīgumu. Eiropas Savienības Tiesa ir definējusi efektīvu tiesību aizsardzību kā vispārēju Eiropas Savienības tiesību principu, kas balstīts dalībvalstu kopējās konstitucionālajās tradīcijās. Tas izvirza tiesību aizsardzības procedūru pastāvēšanu kā apsvērumu samērīguma novērtēšanai.⁷¹ Citstarp atsaucoties uz Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, Satversmes tiesa norādīja: tā kā personai nebija pieejami efektīvi līdzekļi savu tiesību aizsardzībai un personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas procedūra nebija paredzēta, apstrīdētā norma varēja personai radīt nelabvēlīgas un smagas sekas.⁷² Tieši tādēļ, ka likumdevējs nebija paredzējis efektīvus līdzekļus, kas ļautu personai apstrīdēt pretlikumīgus lēmumus, kā arī nebija paredzējis mehānismu, lai valsts varētu saprātīgā procesā un apmērā atlīdzināt zaudējumus, Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam.⁷³ Šajā lietā Satversmes tiesa atzina, ka tai nav jāprasa prejudiciālais nolēmums par direktīvu interpretāciju, jo konkrētajā gadījumā Eiropas Savienības Tiesas secinājums nevarētu ietekmēt Satversmes tiesas lietas iznākumu.⁷⁴

Savukārt ar lietā Nr. 2017-12-01 par pārmaksātā pievienotās vērtības nodokļa atmaksu apstrīdēto normu bija ieviestas direktīvas prasības. Tāpēc apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 105. pantam tika pārbaudīta, ievērojot no direktīvas izrietošos principus.⁷⁵ Satversmes tiesa uzskatīja, ka konkrētajā lietā nav

⁷⁰ 2008-47-01, 11. punkts.

⁷¹ 2008-47-01, 14.4. punkts ar atsauci uz Eiropas Savienības Tiesas 2008. gada 3. septembra sprieduma apvienotajās lietās C-402/05 P un C-415/05 P "*Yassin Abdullah Kadi and Al Barakat International Foundation v Council*" 368. un 369. punktu.

⁷² 2008-47-01, 14.4. punkts.

⁷³ 2008-47-01, 15.9. punkts.

⁷⁴ 2008-47-01, 15.2. punkts.

⁷⁵ 2017-12-01, 13. punkts.

nepieciešams uzdot prejudiciālo jautājumu Eiropas Savienības Tiesai, jo ieviestā direktīvas norma ir skaidra.⁷⁶ Satversmes tiesa atsaucās uz Eiropas Savienības Tiesas judikatūru par pārmaksātā nodokļa atmaksas termiņiem, kas atzīstami par nesaprātīgiem, un atzina apstrīdētajā normā noteikto ierobežojumu par nesamērīgu un tādēļ neatbilstošu Satversmes 105. pantam.⁷⁷

Lietās Nr. 2019-12-01 un Nr. 2020-33-01 par valodu lietošanas ierobežojumiem attiecībā uz privāto augstskolu studiju programmām Satversmes tiesa norādīja, ka Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu aptver ikviena tiesības izmantot savu īpašumu, tostarp arī nodarbojoties ar uzsākto uzņēmējdarbību. Tātad no saistībām, ko Latvija uzņēmusies līdz ar dalību Eiropas Savienībā un iestāšanos vienotajā iekšējā tirgū, izriet, ka Satversmes 105. pants ir konkretizējams kopsakarā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. pantā ietverto darījumdarbības brīvību un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietverto uzņēmējdarbības brīvību.⁷⁸ Šajās normās ietvertā darījumdarbības brīvība un uzņēmējdarbības brīvība var pārklāties ar Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertajām tiesībām uz īpašumu, bet tas nenozīmē, ka sakristu šo normu saturs. Tā, piemēram, Satversmes 105. pants aizsargā tiesības nodarboties ar jau uzsāktu komercdarbību, taču tā tvērumā neietilpst tiesības uzsākt komercdarbību. Satversmes tiesa norādīja, ka to Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņu un uzņēmumu tiesības uzsākt komercdarbību, kuri vēlējas nodarboties ar uzņēmējdarbību, nodibinot privātās augstskolas Latvijā un sniedzot augstākās izglītības pakalpojumus, neietilpst Satversmes 105. panta tvērumā.⁷⁹

Satversmes tiesa ir atsaukusies uz Eiropas Savienības tiesību aktiem un Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, arī vērtējot, vai apstrīdētās normas rada Satversmes 105. pantā ietverto pamattiesību ierobežojumu,⁸⁰ definējot Ministru kabinetam dotā pilnvarojuma saturu un mērķi,⁸¹ noskaidrojot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķi⁸² un novērtējot ierobežojuma samērīgumu.⁸³

⁷⁶ 2017-12-01, 15. punkts.

⁷⁷ 2017-12-01, 22. punkts.

⁷⁸ 2019-12-01, 23.1. punkts; 2020-33-01, 27.2. punkts.

⁷⁹ 2020-33-01, 27.2. punkts.

⁸⁰ 2016-04-03, 19.1., 19.2. punkts; 2022-06-03, 18. punkts.

⁸¹ 2010-49-03, 12.2., 12.4. punkts.

⁸² 2017-21-01, 16. punkts; 2020-31-01, 16.2. punkts; 2021-31-0103, 36.2. punkts.

⁸³ 2017-12-01, 22. punkts; 2020-31-01, 19., 20.2. punkts.

2. SATVERSMES 105. PANTA PIRMIE TRĪS TEIKUMI

**“Ikvienam ir tiesības uz īpašumu.
Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm.
Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.”**

2.1. Vispārīgas piezīmes

Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi paredz gan tiesību uz īpašumu netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot šo tiesību izmantošanu.⁸⁴ Proti, Satversmes 105. panta pirmais teikums ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu.⁸⁵ Savukārt šā panta otrais un trešais teikums atļauj valstij ar likumu ierobežot tiesības uz īpašumu sabiedrības interesēs.⁸⁶ Satversmes 105. panta otrais un trešais teikums nosaka īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – neizmantot īpašumu pretēji sabiedrības interesēm – un paredz, ka tiesības uz īpašumu var tikt ierobežotas saskaņā ar likumu.⁸⁷ Tomēr visi šie teikumi ir savstarpēji saistīti, jo vispārējais princips – īpašuma netraucēta izmantošana – vienmēr ir aplūkojams kopsakarā ar valsts tiesībām ierobežot īpašuma izmantošanu.⁸⁸

Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi un ceturtais teikums paredz atšķirīgus ierobežojuma tiesiskuma izvērtēšanas kritērijus.⁸⁹ Tādēļ gadījumos, kad tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība visam Satversmes 105. pantam, Satversmes tiesa nosaka, atbilstība tieši kuram no šā panta teikumiem ir izvērtējama.⁹⁰

⁸⁴ 2010-74-03, 16. punkts; 2013-13-01, 10. punkts; 2013-20-03, 8.2. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2014-11-0103, 15. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2020-63-01, 14. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

⁸⁵ 2008-05-03, 7. punkts; 2010-74-03, 16. punkts; 2012-20-03, 7.1. punkts; 2013-21-03, 10.2. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2015-07-03, 12.2. punkts; 2015-13-03, 12. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

⁸⁶ 2014-34-01, 12.3. punkts; 2015-25-01, 10.2. punkts; 2016-07-01, 17. punkts; 2018-09-0103, 11. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

⁸⁷ 2015-13-03, 12. punkts; 2017-12-01, 13. punkts; 2020-59-01, 16. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

⁸⁸ 2011-01-01, 13. punkts; 2013-13-01, 10. punkts.

⁸⁹ 2009-113-0106, 15. punkts; 2010-71-01, 13. punkts; 2014-36-01, 15.1. punkts; 2016-07-01, 16. punkts; 2018-09-0103, 11. punkts; 2020-49-01, 20.1. punkts; 2020-63-01, 14. punkts.

⁹⁰ 2014-36-01, 15.1. punkts; 2015-13-03, 11. punkts; 2015-25-01, 10. punkts; 2017-21-01, 13.1. punkts; 2021-03-03, 16.1. punkts.

Vairākās lietās tiesa ir secinājusi, ka apstrīdētā norma neparedz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, tāpēc ir izvērtējama šīs normas atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.⁹¹ Piemēram, tiesa atzinusi, ka regulējums, kas liek jaunajam dzīvokļa īpašniekam atzīt par saistošiem iepriekšējā īpašnieka noslēgtos dzīvojamās telpas īres līgumus,⁹² nosaka nodokļa maksāšanas pienākumu,⁹³ paredz īpašuma tiesību atņemšanu, ja manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu,⁹⁴ vai pienākumu samaksāt soda naudu par nodokļu pārkāpumu,⁹⁵ ir vērtējams Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā un neskar jautājumus, kas attiecas uz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām. Turpretim lietās par likvidētā uzņēmuma mantas pielīdzināšanu bezmantinieka mantai,⁹⁶ zemes piespiedu nomas maksas apmēra ierobežojumiem,⁹⁷ ierobežojumu lietot ārvalstīs pastāvīgi reģistrētu vieglo automobili Latvijas teritorijā,⁹⁸ īpašnieka pienākumu kopt un tīrīt viņa īpašumam piegulošo teritoriju,⁹⁹ dabas resursu nodokļa samaksas pienākumu¹⁰⁰ un zaudējumu kompensēšanu sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem¹⁰¹ tiesa ir secinājusi, ka apstrīdētais regulējums neparedz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām un tādēļ izvērtējama šā regulējuma atbilstība vienīgi Satversmes 105. panta pirmajam un trešajam teikumam. Savukārt lietā Nr. 2013-13-01 par kompensāciju nemaksāšanu to teritoriju īpašniekiem, kuras atrodas dabas liegumos, tiesa atzina, ka izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība vienīgi Satversmes 105. panta pirmajam teikumam.¹⁰² Arī lietā Nr. 2013-21-03 par trokšņa kontroli Rīgas administratīvajā teritorijā tiesa secināja, ka regulējums,

91 2011-05-01, 15.1. punkts; 2011-01-01, 10. punkts; 2012-23-01, 15.1. punkts; 2013-17-01, 18. punkts; 2014-12-01, 14. punkts; 2015-13-03, 11. punkts; 2015-21-01, 11. punkts; 2015-25-01, 10.1. punkts; 2016-04-03, 18.1. punkts; 2016-07-01, 16.1. punkts; 2017-21-01, 13.1. punkts; 2018-04-01, 13. punkts; 2018-09-0103, 11. punkts; 2019-05-01, 16.1. punkts; 2019-10-0103, 22.1. punkts; 2019-37-0103, 15.1. punkts; 2020-31-01, 13.1. punkts; 2020-33-01, 27.1. punkts; 2021-03-03, 16.1. punkts; 2021-06-01, 14. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts; 2022-06-03, 17. punkts.

92 2013-17-01, 18. punkts.

93 Sk., piemēram: 2014-12-01, 14. punkts; 2018-04-01, 13. punkts.

94 2016-07-01, 16.1. punkts.

95 2020-31-01, 13.1. punkts.

96 2009-113-0106, 15. punkts.

97 2010-22-01, 11. punkts; 2017-17-01, 18.1. punkts.

98 2011-09-01, 7. punkts.

99 2013-20-03, 8.1. punkts.

100 2014-11-0103, 15. punkts.

101 2015-07-03, 10.1. punkts.

102 2013-13-01, 7.2. punkts.

kas paredz atbildību par trokšņošanu, ja tā traucē apkārtējo personu mieru un iestāžu un organizāciju normālu darbību, ierobežo Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz īpašumu. Tā kā pamattiesību ierobežojums nebija noteikts ar likumu, tiesa atzina, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 105. panta pirmajam un trešajam teikumam.¹⁰³

Satversmes tiesa savā judikatūrā daudzkārt ir secinājusi, ka apstrīdētais regulējums ietilpst tieši Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā un vērtējams kā tiesību uz īpašumu ierobežojums, lai gan pieteikumā Satversmes tiesai lūgts to vērtēt Satversmes 105. panta ceturtā teikuma tvērumā kā īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām.¹⁰⁴ Plašāks apskats par minēto Satversmes tiesas judikatūru ietverts šā grāmatžurnāla 4.2. nodaļā.

2.2. Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos lietotie termini

2.2.1. Ikviens

Satversmes 105. panta pirmajā teikumā lietotais termins "ikviens" norāda, kas ir uzskatāms par šajā pantā ietverto tiesību subjektu. Satversmes tiesas judikatūrā šīs pamattiesības attiecinātas ne tikai uz fiziskajām personām,¹⁰⁵ bet arī juridiskajām personām.¹⁰⁶

Uz Satversmes 105. pantu var atsaukties ikviena persona, uz kuru attiecas apstrīdētā norma, tostarp arī ikvienas citas Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis un uzņēmums. Piemēram, lietā Nr. 2020-33-01 Satversmes tiesa atzina: no saistībām, ko Latvija uzņēmusies līdz ar dalību Eiropas Savienībā, izriet, ka Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības ir konkretizējamās kopsakarā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. pantā ietverto darījumdarbības brīvību un Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietverto uzņēmējdarbības brīvību. Regulējums, kas nosaka studiju programmu īstenošanu valsts valodā, ierobežo uzņēmējdarbības brīvību tiem citu dalībvalstu pilsoņiem, kuri pirms tā spēkā stāšanās izmantojuši šo brīvību un nodibinājuši Latvijā augstskolas, kas piedāvā izglītības programmu kādā citā, nevis latviešu valodā.¹⁰⁷

103 2013-21-03, 10.–12. punkts.

104 2010-31-01, 8.4. punkts; 2010-71-01, 13. punkts; 2014-34-01, 12. punkts; 2014-36-01, 15.2. punkts; 2015-25-01, 10.1. punkts; 2020-26-0106, 22.2.3. punkts; 2020-49-01, 20.–20.3. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

105 Sk., piemēram: 2020-31-01, 2022-02-01.

106 Sk., piemēram: 2021-24-03, 2022-06-03.

107 2020-33-01, 27.2.–27.3. punkts.

Savukārt lietā Nr. 2019-28-0103 par vienīgā kapitālsabiedrības akcionāra tiesībām uz kapitālsabiedrībai piederošām tiesībām uz īpašumu Satversmes tiesa atzina, ka tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpstošās tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata vispārīgā gadījumā nenozīmē to, ka šīs tiesības vienlaikus ar attiecīgo komersantu varētu īstenot arī citas personas. Proti, no licences izrietošās tiesības vai jebkuras citas kapitālsabiedrībai piederošās tiesības ir pašai personai, kurai konkrētā licence vai tiesības piešķirtas, bet ne šīs kapitālsabiedrības dalībniekiem pašiem par sevi. Pretējā gadījumā rastos tiesību uz īpašumu dublēšanās – proti, divas vai pat vairākas personas jeb gan pati kapitālsabiedrība, gan tās dalībnieki varētu norādīt, ka to tiesības aizskar viena un tā pati tiesību norma vienā un tajā pašā faktiskajā situācijā.¹⁰⁸

2.2.2. Īpašums

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **termiņš “īpašums” Satversmes 105. panta kontekstā tulkojams plaši**.¹⁰⁹ Ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas.¹¹⁰ Arī “īpašums” Civillikuma izpratnē ietilpst Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību saturā.¹¹¹ Tomēr **“tiesības uz īpašumu” neaprobežojas vienīgi ar Civillikumā reglamentētajām “īpašuma tiesībām”**.¹¹² **Proti, ar terminu “īpašums” jāsaprot gan kustamais, gan nekustamais īpašums, turklāt šis termins ietver arī līguma tiesības ar ekonomisku vērtību un dažādas ekonomiskās intereses**.¹¹³

Satversmes 105. panta pirmais teikums aizsargā vienīgi personas likumīgi iegūto īpašumu.¹¹⁴ Šajā normā lietotais termins “īpašums” neattiecas uz mantu, kas iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā, ja mantas noziedzīgā izcelsme ir pierādīta tiesiskai valstij atbilstošā institūcijā – tiesā – un tiesiskas valsts prasībām

¹⁰⁸ 2019-28-0103, 18.1. punkts.

¹⁰⁹ 2009-113-0106, 14. punkts; 2010-74-03, 16.1. punkts.

¹¹⁰ 2009-100-03, 8.2. punkts; 2010-60-01, 17.1. punkts; 2011-19-01, 9.1. punkts; 2013-13-01, 7. punkts; 2013-20-03, 8.2. punkts; 2013-21-03, 10.1. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2014-06-03, 19.1. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-31-01, 20. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2014-36-01, 15. punkts; 2015-13-03, 12. punkts; 2015-21-01, 11.1. punkts; 2015-25-01, 10. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2017-20-0103, 16.1. punkts; 2018-04-01, 14. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2018-19-03, 12. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2021-06-01, 14. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

¹¹¹ 2006-38-03, 10. punkts; 2008-05-03, 7. punkts; 2009-100-03, 8.2. punkts; 2010-02-01, 5.2. punkts; 2021-03-03, 16.2. punkts.

¹¹² 2011-19-01, 9. punkts.

¹¹³ 2008-12-01, 8. punkts; 2009-100-03, 8.2. punkts; 2010-71-01, 12.2.2. punkts; 2011-19-01, 9.1. punkts.

¹¹⁴ 2010-31-01, 7.1. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2015-25-01, 10.2. punkts; 2016-07-01, 17. punkts; 2018-09-0103, 11. punkts; 2020-26-0106, 11.2. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

atbilstošā procesā.¹¹⁵ Pieņemums, ka līdzekļi, par kuru iegūšanas vai izmantošanas legalitāti radušās pamatotas šaubas vai aizdomas, jau sākotnēji nav uzskatāmi par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē, nonāktu pretrunā ar tiesiskas valsts pamatvērtībām.¹¹⁶ Tāpēc attiecībā uz mantu, kas Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā atzīta par noziedzīgi iegūtu, tās prettiesiskajam ieguvējam nav tiesību uz īpašumu.¹¹⁷ Personas tiesības uz īpašumu tiek aizsargātas ar Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem tiklīdz, ciktāl šī persona nav noziedzīgi iegūtas mantas prettiesiskais ieguvējs.¹¹⁸

Satversmes tiesas judikatūrā nostiprināta šāda atziņa: lai izvērtētu tiesību normas atbilstību Satversmes 105. pantā ietvertajām tiesībām uz īpašumu, visupirms nepieciešams noskaidrot, kas izskatāmajā lietā uzskatāms par tiesību uz īpašumu objektu.¹¹⁹ Jāņem vērā, ka **“īpašums” var būt vai nu eksistējošs īpašums, vai līdzekļi, ieskaitot prasījumus, attiecībā uz kuriem persona var pamatot, ka tai ir vismaz tiesiska paļāvība uz efektīvu īpašuma tiesību iegūšanu.**¹²⁰ Tādēļ, nosakot to, vai tiesību norma skar tādas tiesības, kas uzskatāmas par tiesību uz īpašumu objektu, nozīme var būt arī tiesiskās paļāvības aizsardzības principam, jo Satversmes 105. panta tvērumā ietilpst arī tādas mantiska rakstura tiesības, uz kurām personai ir radusies tiesiskā paļāvība.¹²¹

2.2.2.1. Prasījuma tiesības

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **prasījuma tiesības par saistību izpildi ietilpst termina “īpašums” saturā. Izšķirošais faktors ir tas, vai prasījums ir tiesisks.**¹²²

Piemēram, lietā Nr. 2014-06-03 par apdrošināšanas atlīdzības apmēru Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 105. panta tvērumā ietilpst transportlīdzekļa īpašnieka prasījuma tiesības pret apdrošinātāju, ar kuru tas bija noslēdzis

¹¹⁵ 2010-31-01, 7.1. punkts; sk. arī: 2008-47-01, 8. punkts.

¹¹⁶ 2010-31-01, 7.4. punkts; sk. arī: 2008-47-01, 8. punkts.

¹¹⁷ 2010-31-01, 7.1. punkts; 2021-18-01, 25.2. punkts.

¹¹⁸ 2021-18-01, 25.2. punkts.

¹¹⁹ 2015-07-03, 12. punkts; 2016-04-03, 19. punkts; 2019-12-01, 23. punkts; 2020-26-0106, 11. punkts; 2022-06-03, 17.2. punkts.

¹²⁰ 2010-02-01, 5.2. punkts; 2015-13-03, 12. punkts; 2015-21-01, 11.1. punkts; 2016-04-03, 18.5. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 22. janvāra sprieduma lietā *“Bulves AD v. Bulgaria”*, pieteikums Nr. 3991/03, 57. punktu.

¹²¹ 2016-04-03, 18.5. punkts; 2022-06-03, 18. punkts.

¹²² 2010-60-01, 17.1. punkts; 2014-06-03, 19.2. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2021-18-01, 25.2. punkts.

apdrošināšanas līgumu, lai pēc apdrošināšanas gadījuma iestāšanās šis apdrošinātājs izmaksātu cietušajai personai apdrošināšanas atlīdzību un tādējādi segtu tai radušos zaudējumus.¹²³ Savukārt lietā Nr. 2011-19-01 tiesa secināja, ka atlīdzība par mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanu kompensē zaudēto mantisko labumu, kuru zemes īpašnieks neiegūst tāpēc, ka saskaņā ar normatīvajiem aktiem attiecīgajai teritorijai ir noteikta īpaša aizsardzība un ar to saistīti saimnieciskās darbības ierobežojumi. Tā kā atlīdzībai ir ekonomiska vērtība, tiesības to prasīt par ierobežojuma noteikšanu ir mantiska rakstura tiesības. Tādējādi atlīdzība par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ietilpst Satversmes 105. pantā minētā termina "īpašums" saturā.¹²⁴ Līdzīgus secinājumus Satversmes tiesa izdarīja arī lietā Nr. 2013-13-01, atzīstot, ka kompensācijai par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem ir ekonomiska vērtība, savukārt tiesības to prasīt ir mantiska rakstura tiesības. Tādējādi šī kompensācija ietilpst Satversmes 105. pantā minētā termina "īpašums" saturā.¹²⁵

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **par īpašumu var tikt uzskatīti tādi prasījumi, kuru izpildi varētu pieprasīt, ja pastāvētu skaidrs tiesisks pamats.**¹²⁶ Lietā Nr. 2014-36-01 par procentu maksājumu apturēšanu no komercsabiedrības, kas nonākusi finansiālās grūtībās un saņem valsts atbalstu, Satversmes tiesa secināja, ka naudas summa, kas noguldīta saskaņā ar termiņdepozīta līgumiem, ir uzskatāma par aizdevumu Komerccarbības atbalsta kontroles likuma izpratnē. Prasījumi par procentu saņemšanu saskaņā šiem līgumiem uzskatāmi par tiesību uz īpašumu objektu Satversmes 105. panta izpratnē tad, ja tiem ir skaidrs tiesisks pamats.¹²⁷ Arī lietā Nr. 2020-49-01 par pakārtoto saistību kreditora tiesībām saņemt aizdevuma pamatsummas atmaksu tiesa pēc būtības atkārtoja iepriekš secināto un atzina, ka vispār pieteikuma iesniedzējam ir prasījuma tiesības uz līguma par termiņdepozīta pieņemšanu un apkalpošanu izpildi. Šāds prasījums ir "īpašums" Satversmes 105. panta izpratnē.¹²⁸ Tāpat arī procentu maksājumiem

¹²³ 2014-06-03, 19.2. punkts.

¹²⁴ 2011-19-01, 9.2. punkts.

¹²⁵ 2013-13-01, 8.3. punkts.

¹²⁶ 2010-12-03, 8. punkts; 2011-05-01, 15.2. punkts; 2012-07-01, 13. punkts; 2012-22-0103, 17. punkts; 2013-13-01, 7.2. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-35-03, 11.1. punkts; 2014-36-01, 15. punkts; 2015-07-03, 10.1. punkts; 2015-21-01, 11.1. punkts; 2019-28-0103, 18.3. punkts; 2020-49-01, 20.1. punkts.

¹²⁷ 2014-36-01, 1. punkts.

¹²⁸ 2020-49-01, 20.1. punkts.

ir ekonomiska vērtība. Ar tiem tiek papildināts personas naudas līdzekļu – tai piederošā īpašuma – apmērs.¹²⁹

Satversmes tiesas judikatūrā secināts, ka arī prasījums par izpildu darbību veikšanai nepieciešamo izdevumu atlīdzināšanu no valsts budžeta ir uzskatāms par "īpašumu" Satversmes 105. panta izpratnē.¹³⁰ Savukārt lietā Nr. 2014-31-01 par pienākumu atlīdzināt otrai pusei tiesāšanās izdevumus tiesa norādīja, ka jebkurus tiesvedības izdevumus visupirms rada pati persona ar savu brīvo gribu, nevis valsts noteikts pienākums uzsākt tiesvedību. Tādēļ norma, kas ierobežo ar advokāta palīdzības samaksu saistīto izdevumu apmēru, pieteikuma iesniedzējam neskar Satversmes 105. pantā garantētās tiesības uz īpašumu.¹³¹

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **tiesības uz īpašumu ietver arī līgumu tiesības ar ekonomisku vērtību.**¹³² **Tiesības saņemt līgumā paredzētos maksājumus ir uzskatāmas par tiesību uz īpašumu objektu Satversmes 105. panta izpratnē.**¹³³

Tā, piemēram, lietā Nr. 2015-07-03 par zaudējumu kompensēšanu sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem Satversmes tiesa atzina, ka tiesības saņemt kompensāciju atbilstoši pieteikuma iesniedzēju un Autotransporta direkcijas noslēgtajiem līgumiem var tikt uzskatītas par tiesību uz īpašumu objektu. Lai arī līgumi paredz, ka kompensācija tiek piešķirta normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā, līgumos ir ietverta norāde par pilna apmēra izdevumu kompensāciju. Tādējādi līgumu slēgšanas brīdī pieteikuma iesniedzēji varēja paļauties uz visu pamatoto izdevumu kompensācijas saņemšanu pilnā apmērā. Tomēr Satversmes tiesa uzsvēra, ka no šīm tiesībām ir nošķiramas tiesības gūt pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu no sava īpašuma izmantošanas. Personas tiesības izmantot savu īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu, nenozīmē to, ka valstij būtu pienākums subsidēt kādu komercdarbības veidu. Tas, cik lielu ekonomisko labumu pieteikuma iesniedzēji ir tiesīgi gūt saistībā ar sabiedrisko autopārvadājumu līgumu izpildi, ir atkarīgs no noslēgto līgumu noteikumiem. Tomēr šādi apsvērumi ir vērtējami nevis kā tiesības gūt pēc iespējas lielāku

¹²⁹ 2020-49-01, 28.2.3. punkts.

¹³⁰ 2012-22-0103, 17. punkts.

¹³¹ 2014-31-01, 20. punkts.

¹³² 2009-100-03, 8.2. punkts; 2011-19-01, 9.1. punkts; 2014-36-01, 15. punkts; 2015-07-03, 10.1. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2017-20-0103, 16.1. punkts; 2020-49-01, 20.1. punkts.

¹³³ 2014-12-01, 14.1. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts.

ekonomisko labumu no īpašuma, bet gan kā tiesības saņemt saistību izpildījumu no pasūtītāja.¹³⁴

Lai kādas ekonomiskās intereses tiktu atzītas par tiesību uz īpašumu objektu Satversmes 105. panta izpratnē, tām jāatbilst tiesību sistēmā noteiktajiem kritērijiem.¹³⁵ **Nākotnes ienākumi uzskatāmi par īpašumu tad, ja tie jau ir nopelnīti vai pastāv prasība, kura var tikt apmierināta.**¹³⁶ Piemēram, lietā Nr. 2009-100-03 par maksātnespējas procesa administratoru atlīdzību Satversmes tiesa secināja, ka administratoram tiesības paļauties uz to, ka viņš savā īpašumā iegūs konkrēta apmēra atlīdzību no valsts budžeta līdzekļiem, nevar rasties pirms tam, kad viņš ir izpildījis likumā noteiktās darbības: iesniedzis iesniegumu un noteiktos dokumentus Maksātnespējas administrācijai. Tāpēc nevar uzskatīt, ka pieteikuma iesniedzējam būtu tiesības uz īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē (tiesības uz konkrēta apmēra atlīdzības izmaksu no valsts budžeta līdzekļiem).¹³⁷ Savukārt lietā Nr. 2011-05-01 Satversmes tiesa atzina, ka personai nav aizsargājamu pamattiesību uz nākotnē iespējamu peļņas gūšanu no dalības iepirkuma procedūrā.¹³⁸

2.2.2.2. Finanšu līdzekļi

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka arī **personas naudas līdzekļi ir tiesību uz īpašumu objekts.**¹³⁹ Piemēram, lietās Nr. 2019-10-0103, Nr. 2019-37-0103 un Nr. 2021-03-03 par pienākumu maksāt kompensāciju dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā Satversmes tiesa secināja, ka to personas naudas līdzekļu aizsardzība, kuri jāiegulda ar apstrīdēto normu noteikto maksājumu veikšanai, ietilpst Satversmes 105. pantā ietvertu tiesību uz īpašumu tvērumā.¹⁴⁰ Savukārt lietā Nr. 2020-31-01 par pienākumu maksāt soda naudu nodokļu pārkāpuma gadījumā tiesa atzina, ka tās nodokļu maksātāja mantas aizsardzība, kuras samazinājumu rada apstrīdētajā normā noteiktais pienākums maksāt

¹³⁴ 2015-07-03, 12.2., 12.3. punkts.

¹³⁵ 2014-35-03, 11.1. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2018-19-03, 12. punkts; 2019-28-0103, 18.3. punkts.

¹³⁶ 2009-100-03, 8.2. punkts; 2010-12-03, 7. punkts; 2011-05-01, 15.2. punkts; 2012-22-0103, 17. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-35-03, 11.1. punkts; 2014-36-01, 15. punkts; 2015-07-03, 10.1. punkts; 2015-21-01, 11.1. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2017-20-0103, 16.1. punkts; 2020-49-01, 20.1. punkts.

¹³⁷ 2009-100-03, 9.5. punkts.

¹³⁸ 2011-05-01, 15. punkts.

¹³⁹ 2019-10-0103, 22.2. punkts; 2019-37-0103, 15.2. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2021-03-03, 16.2. punkts; 2021-06-01, 14. punkts; 2021-18-01, 25.2. punkts.

¹⁴⁰ 2019-10-0103, 22.2. punkts; 2019-37-0103, 15.2. punkts; 2021-03-03, 16.2. punkts.

soda naudu, ietilpst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteikto tiesību uz īpašumu tvērumā.¹⁴¹ Tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst arī personas naudas līdzekļi, ko tā izlieto, izpildot pienākumu segt administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumus¹⁴² un atlīdzinot apdrošināšanas gadījuma rezultātā radušos zaudējumus,¹⁴³ kā arī kredīta devēja mantas aizsardzība, ja patērētājs izmanto savas tiesības izpildīt kredīta saistības pirms kredīta līgumā noteiktā termiņa.¹⁴⁴

Vispār arī **finanšu līdzekļi, kas noguldīti kredītiestādē, un prasījuma tiesības uz tiem ir "īpašums", kas tiek aizsargāts ar Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.**¹⁴⁵ Tāpat tiesas judikatūrā atzīts, ka arī **tiesības, kas izriet no kapitāla daļām un akcijām (kā arī citiem vērtspapīriem), ir uzskatāmas par "īpašumu" Satversmes 105. panta izpratnē.**¹⁴⁶ Turklāt Satversmes 105. pants aizsargā arī tādas personas tiesības uz mantu, kas palikusi pēc tādas uzņēmēj sabiedrības izslēgšanas no uzņēmumu reģistra, kurā tai piederējušas kapitāla daļas.¹⁴⁷ Savukārt fakts, ka personai pieder tādas sabiedrības akcijas, kura nonākusi finansiālās grūtībās, neizslēdz šīs akcijas no Satversmes 105. panta tvēruma.¹⁴⁸ Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi arī to, ka kapitālsabiedrības daļas ietilpst tiesību uz īpašumu tvērumā tiktāl, ciktāl tās ir vērtējamas pašas par sevi kā lieta, no vienas puses, un ciktāl no tām izriet konkrētas dalībnieku tiesības uz līdzdalību kapitālsabiedrības darbā, tostarp finansiālas prasības likumā un statūtos noteiktajās robežās, no otras puses. Taču no šīm tiesībām neizriet īpašuma tiesības uz pašas kapitālsabiedrības tiesībām.¹⁴⁹

Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpst akcionāru tiesības akcionāru sapulcē izlemt ar akciju sabiedrības darbību saistītus jautājumus, tostarp jautājumus par pamatkapitāla palielināšanu, pamatkapitāla palielināšanas noteikumu apstiprināšanu, kā arī jautājumu par to, vai līdzšinējie akcionāri bauda

¹⁴¹ 2020-31-01, 13.2. punkts.

¹⁴² 2018-09-0103, 11. punkts.

¹⁴³ 2017-21-01, 13.2. punkts.

¹⁴⁴ 2010-49-03, 10. punkts.

¹⁴⁵ 2021-18-01, 25.2. punkts.

¹⁴⁶ 2008-12-01, 8. –9. punkts; 2009-113-0106, 14. punkts; 2010-02-01, 5.2. punkts.

¹⁴⁷ 2009-113-0106, 14. punkts.

¹⁴⁸ 2010-71-01, 12.2.3. punkts.

¹⁴⁹ 2019-28-0103, 18.1. punkts.

pirmtiesības iegādāties jaunās emisijas akcijas. Šīs akcionāra tiesības ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā neatkarīgi no tā, cik veiksmīga ir kredītiestādes saimnieciskā darbība, un aptver arī tiesības ar akcionāru sapulces starpniecību piedalīties tādu jautājumu lemlēmšanā, kuri saistīti ar finansiālās grūtībās nonākušas kredītiestādes glābšanu.¹⁵⁰ Tomēr Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesību uz īpašumu garantija aizsargā konkrētas pastāvošās vērtības. Vispārīgā gadījumā, piemēram, koncerna vērtība pati par sevi nav uzskatāma par stabilu un nemainīgu stāvokli, jo to ietekmē dažādi apstākļi.¹⁵¹

2.2.2.3. Ekonomiskās intereses, kas saistītas ar saimnieciskās darbības vai komercdarbības veikšanu

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **tiesību uz īpašumu objekts var būt tādas personas ekonomiskās intereses, kuras saistītas ar saimnieciskās darbības¹⁵² vai komercdarbības¹⁵³ veikšanu.**

Piemēram, lietā Nr. 2018-19-03 par saimnieciskās darbības veicēja pienākumu ievērot vides aizsardzības prasības, veicot kravu pārkraušanas operācijas ostās, Satversmes tiesa secināja, ka personas ekonomiskās intereses, kas saistītas ar saimnieciskās darbības veikšanu Ventspils ostas teritorijā, ietilpst Satversmes 105. panta pirmā un trešā teikuma tvērumā.¹⁵⁴ Līdzīgi arī lietā Nr. 2013-21-03 par trokšņa kontroli Rīgas administratīvajā teritorijā tiesa secināja, ka mūzikas atskaņošana ietilpst pieteikuma iesniedzējas komercdarbībā, kuru aizsargā Satversmes 105. panta pirmais teikums.¹⁵⁵ Savukārt lietā Nr. 2017-20-0103 par atteikumu izsniegt industriālās drošības sertifikātu Satversmes tiesa secināja, ka šāda sertifikāta esība nav tāda prasība, kas komersantam būtu obligāti jāizpilda, lai tas varētu veikt komercdarbību paša izraudzītā jomā. Atteikums izsniegt industriālās drošības sertifikātu neierobežo komersanta tiesības veikt komercdarbību, un pēc šā atteikuma komersants ir tiesīgs turpināt savu

¹⁵⁰ 2010-71-01, 13.4. punkts.

¹⁵¹ 2019-28-0103, 18. punkts.

¹⁵² 2009-100-03, 8.2. punkts; 2013-13-01, 7. punkts; 2014-35-03, 11.1. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2018-19-03, 12. punkts; 2021-06-01, 14. punkts.

¹⁵³ 2013-21-03, 10.2. punkts; 2014-35-03, 11.1. punkts; 2015-07-03, 10.1. punkts; 2015-25-01, 11.1. punkts; 2017-20-0103, 16.1. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2021-31-0103, 27. punkts; 2022-06-03, 17.1. punkts.

¹⁵⁴ 2018-19-03, 12. punkts.

¹⁵⁵ 2013-21-03, 10.2. punkts.

komercdarbību izraudzītajā jomā. Industriālās drošības sertifikāta esība ir priekšrocība, kas komersantam, kurš jau veic noteikta veida komercdarbību, piemēram, nodarbojas ar būvniecību, paver iespēju piedalīties klasificētās iepirkuma procedūrās. Tādēļ Satversmes tiesa secināja, ka tiesības saņemt industriālās drošības sertifikātu neietilpst tiesību uz īpašumu tvērumā.¹⁵⁶

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka arī tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata ietilpst tiesību uz īpašumu tvērumā.¹⁵⁷ Proti, **Satversmes 105. panta pirmais teikums aizsargā personas iegūtās tiesības veikt noteikta veida komercdarbību.**¹⁵⁸

Piemēram, lietā Nr. 2018-17-03 par ierobežojumiem attiecībā uz spēļu zāļu ierīkošanu Rīgas vēsturiskajā centrā Satversmes tiesa secināja, ka pieteikuma iesniedzēja iegūtās tiesības veikt komercdarbību azartspēļu jomā ietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā.¹⁵⁹ Savukārt lietā Nr. 2019-05-01 par kredīta kopējo izmaksu ierobežojumu patērētājam Satversmes tiesa konstatēja, ka pieteikuma iesniedzējam uz nenoteiktu laiku ir izsniegtas licences patērētāju kreditēšanas jomā, un atzina, ka uz to pamata iegūtās tiesības veikt noteikta veida komercdarbību patērētāju kreditēšanas jomā ir "īpašums" Satversmes 105. panta izpratnē.¹⁶⁰ Līdzīgi arī lietā Nr. 2020-26-0106 par klātienē un interaktīvo azartspēļu ierobežojumiem Satversmes tiesa norādīja, ka pieteikumu iesniedzēju uz licences pamata iegūtās tiesības veikt noteikta veida komercdarbību, organizējot klātienē un/vai interaktīvās azartspēles, ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā.¹⁶¹

Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka **Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi aizsargā tiesības nodarboties ar jau uzsāktu komercdarbību, taču to tvērumā neietilpst tiesības uzsākt komercdarbību.**¹⁶² Tā, piemēram, lietā Nr. 2020-33-01 par ierobežojumiem privāto augstskolu studiju programmu īstenošanai tiesa norādīja, ka Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņu un uzņēmumu, kuri vēlas nodarboties ar uzņēmējdarbību, nodibinot privātās

¹⁵⁶ 2017-21-01, 13.2. punkts.

¹⁵⁷ 2009-100-03, 8.2. punkts; 2010-02-01, 5.2. punkts; 2010-60-01, 17.1. punkts; 2017-20-0103, 16.1. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2019-05-01, 17.1. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2019-28-0103, 18.1. punkts; 2020-26-0106, 11.2. punkts; 2020-33-01, 26. punkts; 2021-31-0103, 27. punkts.

¹⁵⁸ 2018-17-03, 14. punkts; 2019-05-01, 17.1. punkts; 2020-26-0106, 11.2. punkts.

¹⁵⁹ 2018-17-03, 14. punkts.

¹⁶⁰ 2019-05-01, 17.1., 24.2. punkts.

¹⁶¹ 2020-26-0106, 11.2. punkts.

¹⁶² 2020-33-01, 27.2. punkts.

augstskolas Latvijā un sniedzot augstākās izglītības pakalpojumus, tiesības uzsākt komercdarbību neietilpst Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā.¹⁶³

Tāpat Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka **personai nav aizsargājamu tiesību uz nākotnē iespējamu peļņas gūšanu savas komercdarbības ietvaros**,¹⁶⁴ **jo šāda abstrakta iespējamība nav uzskatāma par tiesību uz īpašumu objektu**.¹⁶⁵ Tādēļ personas interese gūt tai vēlama apmēra peļņu neietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā.¹⁶⁶ Piemēram, lietā Nr.2014-35-03 par koģenerācijā saražotās un obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas cenas noteikšanu Satversmes tiesa atzina, ka komersantam ir prasījuma tiesības attiecībā uz saražotās elektroenerģijas pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros, jo šīs tiesības tam ir piešķirtas ar administratīvo aktu. Tomēr no šīm tiesībām ir nošķirama komersanta interese gūt iecerētā apmēra peļņu. Peļņa ir atkarīga ne tikai no konkrēta tiesiskā regulējuma, bet arī no komersanta saimnieciskās darbības kopumā. Savukārt plānotā peļņa nav uzskatāma par īpašumu, jo vēl nav nopelnīta, un līdz ar to nepastāv prasība, kuru varētu apmierināt. Tādēļ pieteikuma iesniedzējam nav aizsargājamu tiesību uz nākotnē iespējamu peļņas gūšanu savas komercdarbības ietvaros.¹⁶⁷ Turklāt Satversmes tiesa ir vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu negarantē komersantam tiesības būt pasargātam no komercdarbības riska.¹⁶⁸

2.2.2.4. Tiesību uz īpašumu īstenošana

Ar "tiesībām uz īpašumu" Satversmes 105. panta izpratnē saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, ar kurām persona var rīkoties pēc savas gribas.¹⁶⁹ Piemēram, lietā Nr. 2002-01-03 Satversmes tiesa uzskatīja, ka apstrīdētais akts, kas aizliedza tajā minēto šķirņu suņu vairošanu, kā arī paredzēja šo šķirņu suņu

¹⁶³ 2020-33-01, 27.2. punkts.

¹⁶⁴ 2009-100-03, 9.2. punkts; 2014-35-03, 12.2. punkts.

¹⁶⁵ 2011-05-01, 15.2. punkts; 2014-12-01, 21.3. punkts; 2014-35-03, 12.2. punkts; 2019-05-01, 24.2. punkts.

¹⁶⁶ 2014-35-03, 12.2. punkts.

¹⁶⁷ 2014-35-03, 12.2. punkts.

¹⁶⁸ 2010-60-01, 17.3. punkts; 2014-36-01, 22. punkts; 2019-28-0103, 18.3. punkts; 2020-49-01, 29.1. punkts.

¹⁶⁹ 2009-100-03, 8.2. punkts; 2010-60-01, 17.1. punkts; 2011-19-01, 9.1. punkts; 2013-13-01, 7. punkts; 2013-20-03, 8.2. punkts; 2013-21-03, 10.1. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2014-06-03, 19.1. punkts; 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-31-01, 20. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2014-36-01, 15. punkts; 2015-13-03, 12. punkts; 2015-21-01, 11.1. punkts; 2015-25-01, 10. punkts; 2016-04-03, 18.2. punkts; 2017-20-0103, 16.1. punkts; 2018-04-01, 14. punkts; 2018-17-03, 14. punkts; 2018-19-03, 12. punkts; 2019-12-01, 23.1. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2020-31-01, 13.2. punkts; 2021-06-01, 14. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

īpašnieku (valdītāju) pienākumu pakļaut suņus sterilizācijai vai kastrācijai, liedza īpašniekam tiesības gūt visus iespējamus labumus no sava īpašuma. Šāds regulējums varēja samazināt apstrīdētajā aktā minēto šķirņu suņu ekonomisko vērtību.¹⁷⁰ Tāpat Satversmes tiesa ir atzinusi, ka personas tiesības lietot savu transportlīdzekli pēc sava ieskata ietilpst Satversmes 105.pantā noteikto pamattiesību tvērumā, jo transportlīdzeklis ir apgrozības spējīga kustamā lieta, kuru tās īpašnieks ir tiesīgs lietot.¹⁷¹

Kā secinājusi Satversmes tiesa, **tiesības uz īpašumu ietver sevī tiesības gūt no lietas ienākumus un augļus.**¹⁷² **Tiesības gūt no lietas ienākumus un augļus ietver arī tiesības iznomāt vai izīrēt sev piederošu lietu un tādējādi gūt labumu.**¹⁷³

Tā, piemēram, lietā Nr. 2017-17-01 par piespiedu nomu un lietā Nr. 2022-02-01 par zemes lietošanas tiesībām Satversmes tiesa atzina, ka personai, kurai pieder zeme vai cits nekustamais īpašums, ir tiesības to izmantot pēc saviem ieskatiem.¹⁷⁴ Turpretim lietā Nr. 2021-24-03 par regulējumu, kas noteica lielo tirdzniecības centru darbības ierobežojumus Covid-19 pandēmijas apstākļos, Satversmes tiesa secināja, ka lielā tirdzniecības centra īpašnieka iespēja gūt labumu no centra telpu iznomāšanas ir cieši saistīta ar telpu nomnieku tiesībām izmantot šīs telpas tirdzniecībai. Tomēr saskaņā ar apstrīdēto regulējumu lielajā tirdzniecības centrā varēja darboties vienīgi atsevišķi veikali, uz kuriem attiecās šajā regulējumā noteiktie izņēmumi. Ir pamatoti uzskatīt, ka apstrīdētā regulējuma dēļ tirgotāji nebija ieinteresēti nomāt lielā tirdzniecības centra telpas, ja šis regulējums pēc tam liegtu šajās telpās veikt tirdzniecību. Tātad apstrīdētais regulējums pēc būtības traucēja lielā tirdzniecības centra īpašniekam izmantot savas tiesības iznomāt centra telpas un gūt no tā labumu.¹⁷⁵

Lietā Nr. 2013-17-01 Satversmes tiesa vērtēja likuma "Par dzīvojamo telpu īri" normu, kas paredzēja, ka īres līgums ir saistošs nākamajam dzīvokļa īpašniekam, un atzina, ka šāds regulējums ietekmē dzīvojamās mājas vai dzīvokļa īpašnieka tiesības netraucēti īstenot savas īpašuma tiesības.¹⁷⁶ Savukārt lietā

¹⁷⁰ 2002-01-03, secinājumu daļa.

¹⁷¹ 2011-09-01, 8.2. punkts; sk. arī: 2012-23-01, 15.2. punkts.

¹⁷² 2002-01-03, secinājumu daļa; 2008-05-03, 7. punkts; 2008-36-01, 10. punkts; 2008-47-01, 7.3. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts; 2022-02-01, 18. punkts.

¹⁷³ 2005-16-01, 10. punkts; 2008-34-01, 16. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

¹⁷⁴ 2017-17-01, 18.2. punkts; 2022-02-01, 11. punkts.

¹⁷⁵ 2021-24-03, 21. punkts.

¹⁷⁶ 2013-17-01, 21. punkts.

Nr. 2013-20-03 par īpašumam piegulošās teritorijas kopšanu tiesa konstatēja, ka apstrīdētās normas neliedza pieteikuma iesniedzējam valdīt un lietot viņam piederošo nekustamo īpašumu, kā arī rīkoties ar nekustamo īpašumu pēc saviem ieskatiem. Tomēr tiesa secināja, ka apstrīdētās normas izvirza prasības, kas īpašniekiem, tostarp pieteikuma iesniedzējam, ir saistošas tieši tāpēc, ka viņiem pieder nekustamais īpašums un līdzās tam atrodas piegulošā teritorija. Šāds ar nekustamo īpašumu saistīts pienākums ir vērtējams kā Satversmes 105. pantā noteikto tiesību uz īpašumu ierobežojums.¹⁷⁷ Arī lietā Nr. 2020-59-01 par nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu pamatotas prasības gadījumā segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas Satversmes tiesa norādīja, ka finansiāla rakstura pienākums, kas neietekmē nekustamā īpašuma īpašnieka tiesības atbrīvoties no sava īpašuma, to ieķīlājot, iznomājot, izīrējot vai pārdodot, bet izpaužas kā finansiāls apgrūtinājums, var ietekmēt īpašnieka tiesības izmantot savu nekustamo īpašumu.¹⁷⁸

2.2.2.5. Nodokļu vai citu valsts obligāto maksājumu samaksa

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **regulējums, kas paredz personai pienākumu maksāt nodokli, ietilpst Satversmes 105. pantā ietvertu pamattiesību tvērumā.**¹⁷⁹ Turklāt Satversmes 105. panta tvērumā ietilpst ne vien nodokļa pamatlikmes, bet arī papildlikmes maksāšanas pienākums.¹⁸⁰ **Arī tās nodokļu maksātāja mantas aizsardzība, kuras samazinājumu rada tiesību normā noteikts pienākums maksāt soda naudu, ietilpst Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā.**¹⁸¹

Kā norādījusi Satversmes tiesa, arī tāds regulējums, kas ierobežo iepriekš uz īpašu kritēriju pamata un uz noteiktu laiku piešķirtu nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu apmēru, ietiecas Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertu pamattiesību tvērumā. Proti, gadījumos, kad persona jau bija veikusi atvieglojuma saņemšanai nepieciešamās darbības un par konkrētajiem tai piederošajiem nekustamajiem īpašumiem tika noteikti nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi

¹⁷⁷ 2013-20-03, 8.3. punkts.

¹⁷⁸ 2020-59-01, 16. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2020. gada 27. februāra sprieduma lietā *"Strezovski and Others v. North Macedonia"*, pieteikums Nr. 14460/16 u. c., 64. punktu.

¹⁷⁹ 2010-25-01, 5. punkts; 2021-12-03, 6.1. punkts.

¹⁸⁰ 2018-04-01, 14. punkts.

¹⁸¹ 2020-31-01, 13.2. punkts.

attiecīgajā apmērā, ar tiesību normu noteiktais atvieglojuma maksimālā apmēra ierobežojums pēc būtības radīja šai personai finansiālo saistību pieaugumu. Pēc savas būtības šāds ierobežojums rada līdzīgu ietekmi tai ietekmei, kādu radītu norma, kas nosaka jauna nodokļa maksāšanas pienākumu vai kādā citā veidā palielina personas finansiālās saistības.¹⁸²

Satversmes tiesa, vērtējot personas tiesības saņemt no valsts pārmaksāto nodokli, ir atzinusi, ka šādas prasījuma tiesības ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā.¹⁸³ Proti, ja nav objektīvu šaubu par nodokļu apmēru un pārmaksas pamatotību, tas ir, ja nav bijis audits vai kriminālprocess vai arī tie noslēgušies ar rezultātu, kas neapstiprina nodokļu apmēru un pārmaksu nepareizību, pārmaksātās summas ir uzskatāmas par nodokļa maksātāja mantu.¹⁸⁴ Savukārt lietā Nr. 2015-13-03 par pašvaldības infrastruktūras nodevu Satversmes tiesa iepriekšējo atziņu paplašināja, atzīstot, ka tās secinājums par tiesībām atgūt pārmaksāto nodokli būtu attiecināms arī uz personas prasījuma tiesībām uz iemaksātās pašvaldības nodevas daļas atgūšanu, ja tiesiskais pamats tās paturēšanai pašvaldības budžetā ir zudis.¹⁸⁵ Līdzīgi arī lietā Nr. 2017-12-01 par pievienotās vērtības nodokļa pārmaksas atgriešanu Satversmes tiesa norādīja: lai arī pievienotās vērtības nodokļa pārmaksa izveidojas, nodokļu maksātājam izpildot savu tiesisko pienākumu maksāt pievienotās vērtības nodokli, tā pēc savas būtības ir nodokļu maksātāja īpašums – viņa finanšu līdzekļi, kuri ir atgriežami nodokļu maksātājam, tos vai nu ieskaitot viņam esošo valsts noteikto maksājumu parādu segšanai, vai arī atmaksājot.¹⁸⁶

2.2.2.6. Valsts atbalsts

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **Satversmes 105. panta tvērumā ietilpst tiesības uz normatīvajā aktā noteiktu valsts tiešo atbalstu konkrētas naudas summas veidā, ja ir izpildītas noteiktas normatīvo aktu prasības.**¹⁸⁷ Piemēram, lietā Nr. 2010-12-03 par valsts tiešo atbalstu biodegvielas ražotājiem Satversmes

¹⁸² 2021-12-03, 6.1. punkts.

¹⁸³ 2010-02-01, 5.2. punkts; 2017-12-01, 16. punkts.

¹⁸⁴ 2010-02-01, 5.2. punkts ar atsauci uz Senāta 2009. gada 18. jūnija sprieduma lietā Nr. SKA-257/2009 (A42337306) 9. punktu.

¹⁸⁵ 2015-13-03, 12. punkts.

¹⁸⁶ 2017-12-01, 16. punkts.

¹⁸⁷ 2010-12-03, 8.–10. punkts; 2014-35-03, 12.2. punkts; 2016-04-03, 19.2. punkts.

tiesa atzina, ka apstrīdētās normas pieņemšanas brīdī pieteikumu iesniedzējas varēja rēķināties ar to, ka saņems savā īpašumā konkrētu valsts atbalsta summu un šī summa tiks izmaksāta līdz 2014. gadam, jo tās bija izpildījušas noteiktas normatīvo aktu prasības.¹⁸⁸

Kā secinājusi Satversmes tiesa, **ar administratīvo aktu piešķirtām tiesībām pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros par paaugstinātu cenu pašām par sevi piemīt ekonomiska vērtība un personai (komersantam) ir prasījuma tiesības uz to realizāciju.**¹⁸⁹ Šādos gadījumos tiesību uz īpašumu objekts var būt arī ražotāja iegūtās tiesības.¹⁹⁰ Komersantam piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā, proti, tās uzskatāmas par tiesību uz īpašumu objektu.¹⁹¹ Tātad tiesības uz īpašumu aizsargā arī ar administratīvo aktu un ar publisko tirgotāju noslēgto līgumu piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju par paaugstinātu cenu.¹⁹² Piemēram, lietā Nr. 2014-12-01 par subsidētās elektroenerģijas nodokli Satversmes tiesa konstatēja, ka administratīvie akti un noslēgtie līgumi piešķir pieteikumu iesniedzējiem tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju par paaugstinātu cenu vai arī tiesības saņemt garantēto maksu par uzstādīto elektrisko jaudu. Tiesa atzina, ka šādām līgumiskām tiesībām piemīt ekonomiska vērtība un pieteikumu iesniedzējiem ir prasījuma tiesības uz to realizāciju. Tādēļ tiesības saņemt līgumā paredzētos maksājumus ir uzskatāmas par tiesību uz īpašumu objektu Satversmes 105. panta izpratnē.¹⁹³ Līdzīgi arī lietā Nr. 2020-52-01 Satversmes tiesa secināja, ka pieteikumu iesniedzējām ar administratīvajiem aktiem piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros ietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā.¹⁹⁴ Turpretim lietā Nr. 2014-35-03 tiesa konstatēja, ka pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās komersantam piešķirtā valsts atbalsta apmērs nebija konstants un iepriekš konkrēti nosakāms. Tāpēc, lai gan pieteikuma iesniedzējai ir prasījuma tiesības attiecībā uz saražotās elektroenerģijas pārdošanu

¹⁸⁸ 2010-12-03, 8.–10. punkts.

¹⁸⁹ 2014-12-01, 14.1. punkts; 2014-35-03, 12.1. punkts; 2020-52-01, 13.1. punkts; sk. arī: 2021-31-0103, 27. punkts.

¹⁹⁰ 2021-31-0103, 20. punkts.

¹⁹¹ 2014-35-03, 12.1. punkts; 2020-52-01, 13.1. punkts.

¹⁹² 2022-06-03, 17.1. punkts.

¹⁹³ 2014-12-01, 14.1. punkts.

¹⁹⁴ 2020-52-01, 13.1. punkts.

obligātā iepirkuma ietvaros, kas tai ir piešķirtas ar administratīvo aktu, tomēr no šīm tiesībām ir nošķirama pieteikuma iesniedzējas interese gūt iecerētā apmēra peļņu, jo Satversmes 105. pants to neaizsargā.¹⁹⁵

Savukārt lietā Nr. 2016-04-03 par lauksaimnieku priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanu Satversmes tiesa secināja, ka, slēdzot līgumu par lauksaimnieku priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta piešķiršanu, personas (gan saimniecības atdevējs, gan arī viņa mantinieki) varēja paļauties uz piešķirto maksājumu pāreju saimniecības atdevēja mantiniekiem. Tādējādi konkrētajos apstākļos arī saimniecības atdevēja mantinieku tiesības pēc viņa nāves saņemt priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta maksājumus ir uzskatāmas par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē.¹⁹⁶ Līdzīgi arī lietā Nr. 2022-06-03 par 10 gadu termiņu tiesībām piedalīties obligātajā iepirkumā tiesa konstatēja, ka pieteikuma iesniedzēja brīdī, kad tā ieguva tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, varēja paļauties uz to, ka šīs tiesības netiek ierobežotas ar kādu konkrētu termiņu, jo termiņš vispār nebija paredzēts tolaik spēkā bijušajos normatīvajos tiesību aktos, kā arī nebija noteikts administratīvajos aktos, ar kuriem pieteikuma iesniedzējai šādas tiesības tika piešķirtas. Turklāt tiesa ņēma vērā, ka arī tāds valsts atbalsts, kura ilgums nebija ierobežots ar konkrētu termiņu, vēlāk ar Eiropas Komisijas lēmumu tika atzīts par saderīgu ar iekšējo tirgu. Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka konkrētajos apstākļos arī prasījuma tiesības attiecībā uz saražotās elektroenerģijas pārdošanu obligātā iepirkuma ietvaros, kas pieteikuma iesniedzējai piešķirtas ar administratīvajiem aktiem, aizsargā Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi.¹⁹⁷

2.2.2.7. Sociālais nodrošinājums

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz pensijas izmaksu ir uzskatāmas par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē.¹⁹⁸ Proti, **tiesības uz pensijas izmaksu neatkarīgi no pensijas piešķiršanas datuma vai finansēšanas avota ietilpst Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertā termina "īpašums" saturā.**¹⁹⁹

¹⁹⁵ 2014-35-03, 12.2. punkts.

¹⁹⁶ 2016-04-03, 19. punkts.

¹⁹⁷ 2022-06-03, 18. punkts.

¹⁹⁸ 2009-43-01, 20. punkts; 2015-21-01, 10. punkts.

¹⁹⁹ 2007-01-01, 20. punkts; 2013-21-03, 11. punkts; 2015-21-01, 10.3. punkts.

Arī tiesības uz darbnespējas atlīdzības izmaksu ietilpst ar Satversmes 105. pantu aizsargāto pamattiesību tvērumā.²⁰⁰ Tomēr Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 105. pants pats par sevi nerada valstij pienākumu nodrošināt personai kādu konkrētu valsts pensiju vai pabalstu,²⁰¹ kā arī nenosaka pensiju un pabalstu apmēru.²⁰² Proti, **Satversmes 105. pants aizsargā personas tiesības uz īpašumu, nevis regulē tiesību uz sociālo nodrošinājumu veidu un apjomu.**²⁰³

2.2.3. Sabiedrības intereses

Satversmes tiesa atzinusi, ka **īpašumam ir raksturīga sociālā funkcija, kuras mērķis ir panākt taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un indivīda pamattiesībām.**²⁰⁴ Tiesības uz īpašumu sevī ietver arī īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību.²⁰⁵

Sociālā funkcija uzliek katram īpašniekam pienākumu rēķināties ar citu interesēm. Satversmes 105. pantā šo ideju izteic otrais teikums – īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Tā, piemēram, teritorijas plānojumam piemīt īpašumu ierobežojošs sociāls aspekts, kas nostiprināts Satversmes 105. panta otrajā teikumā un ievērojami sašaurina šķietami absolūtās tiesības uz īpašumu. Līdzās atsevišķu personu tiesībām uz netraucētu sava īpašuma lietošanu ar teritorijas plānojumu tiek nodrošināta vides aizsardzības prasību īstenošana, pareiza infrastruktūras celtniecība un funkcionēšana, kā arī kultūrvides saglabāšana sabiedrības interesēs.²⁰⁶

Kā atzinusi Satversmes tiesa, īpašums, arī privātpersonai piederošs, pilda sociālo funkciju, kurai, ņemot vērā konkrētos apstākļus, ir jāpievērš uzmanība, kad tiek vērtēts tas, vai ir sasniegts taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības interesēm un indivīda pamattiesībām.²⁰⁷ Piemēram, lietā Nr. 2020-59-01 par nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu pamatotas prasības gadījumā segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas Satversmes tiesa vērsa uzmanību uz to, ka nekustamais

²⁰⁰ 2010-17-01, 6.3. punkts; 2010-21-01 13.1. punkts.

²⁰¹ 2015-21-01, 11.3. punkts.

²⁰² 2009-43-01, 20. punkts; 2010-17-01, 6.3. punkts; 2015-21-01, 10. punkts; 2016-03-01, 10. punkts.

²⁰³ 2015-21-01, 11.3. punkts.

²⁰⁴ 2013-17-01, 20. punkts; 2020-59-01, 23.1. punkts.

²⁰⁵ 2006-38-03, 12. punkts; 2014-04-03, 7.2. punkts; 2014-12-01, 14.3. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts.

²⁰⁶ 2006-38-03, 10. punkts.

²⁰⁷ 2020-59-01, 23.1. punkts.

īpašums – arī bez apstrīdētās normas – jau pilda noteiktu sociālo funkciju, proti, kalpo tādu objektu izvietojumam, kuri ir nozīmīgi ceļu infrastruktūrai un sabiedrībai nozīmīgu funkciju veikšanai vai pakalpojumu sniegšanai.²⁰⁸ Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valstij ir tiesības pieņemt likumus, ko tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm.²⁰⁹ Šādi likumi bieži vien ir nepieciešami tieši mājokļu jomā, kura mūsdienu sabiedrībā ir nozīmīga sociālās un ekonomiskās politikas sastāvdaļa.²¹⁰

2.2.4. Var ierobežot

Tiesības uz īpašumu, kuras personai garantē valsts, demokrātiskā tiesiskā valstī nav absolūtas.²¹¹ **Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteiktās tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja vien ierobežojumi ir noteikti ar likumu legītīma mērķa labad un ir samērīgi ar šo mērķi.**²¹² Detalizēts apskats par tiesību uz īpašumu ierobežojumiem un kritērijiem, kurus Satversmes tiesa izmanto, lai pārbaudītu, vai ierobežojumi atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem, ietverts šā grāmatžurnāla 3. nodaļā.

2.2.5. Saskaņā ar likumu

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **termins “likums” nav interpretējams gramatiski un tas aptver ne tikai Saeimas pieņemtus likumus, bet arī citus vispārējo aktus (ārejus) normatīvos aktus, ja vien tie izdoti, pamatojoties uz likumu, publicēti normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ir pietiekami skaidri formulēti, lai adresāts varētu izprast savas tiesības un pienākumus, kā arī atbilst demokrātiskās tiesiskās valsts principiem.**²¹³ Satversmes tiesa savā judikatūrā ir vērtējusi gan tādas tiesību uz īpašumu ierobežojumus, kas noteikti saskaņā ar Saeimas pieņemtu likumu,²¹⁴ gan arī tādas tiesību uz īpašumu ierobežojumus, kas noteikti uz Ministru kabineta noteikumu²¹⁵ vai pašvaldības saistošo noteikumu²¹⁶ pamata.

²⁰⁸ 2020-59-01, 23.1. punkts.

²⁰⁹ 2005-16-01, 12.1. punkts; 2013-17-01, 22. punkts.

²¹⁰ 2005-16-01, 12.1. punkts; 2013-17-01, 22. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts.

²¹¹ 2006-38-03, 12. punkts; 2008-47-01, 9. punkts; 2012-23-01, 16. punkts; 2014-04-03, 7. punkts; 2014-12-01, 14.3. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts.

²¹² Sk., piemēram: 2017-12-01, 13. punkts.

²¹³ Sk., piemēram: 2013-21-03, 11. punkts.

²¹⁴ Sk., piemēram: 2020-26-0106, 13.–16. punkts; 2020-59-01, 18. punkts; 2021-06-01, 16. punkts.

²¹⁵ Sk., piemēram: 2015-07-03, 14. punkts; 2021-24-03, 22. punkts; 2022-06-03, 19. punkts.

²¹⁶ Sk., piemēram: 2012-20-03, 9. punkts; 2013-20-03, 9.2. punkts; 2015-13-03, 14.–14.3. punkts; 2018-17-03, 18.–18.6. punkts.

3. TIESĪBU UZ ĪPAŠUMU IEROBEŽOJUMI

Pārbaudot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem, Satversmes tiesa izmanto pamattiesību ierobežojuma testu – tiesa pārbauda, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs.²¹⁷ Lai varētu veikt šādu apstrīdētās normas satversmīguma pārbaudi, visupirms ir jākonstatē pamattiesību ierobežojums. **Pamattiesību ierobežojums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības, proti, apstrīdētā norma ietilpst konkrēto pamattiesību tvērumā; otrkārt, tieši apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmē noteiktās pamattiesības.**²¹⁸

Satversmes tiesa ir konstatējusi tiesību uz īpašumu ierobežojumu gadījumos, kad personai liegta iespēja brīvi rīkoties ar savu īpašumu un gūt no tā labumu. Pie šiem gadījumiem pieder komercdarbības ierobežojumi,²¹⁹ no teritorijas plānojuma izrietošie ierobežojumi,²²⁰ zemes īpašnieka tiesību ierobežojumi piespiedu nomas gadījumā²²¹ vai zemes lietošanas tiesību gadījumā,²²² nekustamā īpašuma apgrūtināšana ar īres tiesībām,²²³ servitūta nodibināšana,²²⁴ akcionāru tiesību ierobežošana,²²⁵ kreditora prasījuma tiesību ierobežošana,²²⁶ ierobežojums rīkoties ar bankas kontā esošajiem līdzekļiem,²²⁷ ierobežojums nodot automašīnu lietošanā noteiktām personām,²²⁸ aizliegums pieprasīt kompensāciju, ja kredīta saistības izpildītas pirms termiņa,²²⁹ kā arī aizliegums vairost noteiktu šķirņu suņus un pienākums tos sterilizēt vai kastrēt.²³⁰

²¹⁷ Plašāk sk. 3.1. nodaļu.

²¹⁸ 2020-33-01, 27. punkts.

²¹⁹ 2013-21-03, 10.2. punkts; 2019-05-01, 17.3. punkts; 2020-26-0106, 11.2. punkts; 2020-33-01, 27.3. punkts; 2021-24-03, 21. punkts.

²²⁰ 2005-10-03, 10. punkts; 2006-38-03, 11. punkts; 2008-05-03, 7. punkts; 2009-09-03, 11.3. punkts; 2010-48-03, 8.2. punkts; 2010-62-03, 7. punkts; 2010-54-03, 16.2.1. punkts; 2012-20-03, 7.3. punkts; 2014-04-03, 8. punkts; 2018-17-03, 15. punkts.

²²¹ 2008-34-01, 16. punkts.

²²² 2022-02-01, 11. punkts.

²²³ 2013-17-01, 21. punkts.

²²⁴ 2008-11-01, 10. punkts.

²²⁵ 2008-12-01, 9. punkts; 2010-71-01, 13.4. punkts.

²²⁶ 2014-36-01, 15.2. punkts; 2020-49-01, 20.3. punkts.

²²⁷ 2008-47-01, 7.3. punkts.

²²⁸ 2011-09-01, 8.3. punkts.

²²⁹ 2010-49-03, 15. punkts.

²³⁰ 2002-01-03, secinājumu daļa.

Tiesību uz īpašumu ierobežojums ticis konstatēts arī tad, ja personai ir kāds maksāšanas pienākums – pienākums maksāt nodokli²³¹ vai nodokļa soda naudu,²³² pienākums atlīdzināt juridiskās personas nokavētos nodokļu maksājumus,²³³ pienākums atlīdzināt apdrošināšanas gadījuma rezultātā radušos zaudējumus,²³⁴ pienākums veikt maksājumu dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā,²³⁵ pienākums segt izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu,²³⁶ kā arī pienākums segt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksas.²³⁷ Tiesību uz īpašumu ierobežojums var izpausties arī kā noteikts ar īpašumu saistīts pienākums – piemēram, pienākums kopt īpašumam piegulošo teritoriju.²³⁸

Noteiktos gadījumos tiesību uz īpašumu ierobežojums var tikt konstatēts arī tad, ja apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā samazināta personas peļņa,²³⁹ ierobežota iespēja saņemt valsts atbalstu²⁴⁰ vai ierobežots valsts atbalsta apmērs,²⁴¹ ierobežots nomas maksas,²⁴² zemes lietošanas maksas²⁴³ vai īres maksas²⁴⁴ apmērs, ierobežota iespēja saņemt kompensāciju par aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem postījumiem²⁴⁵ vai atlīdzinājumu par izpildu darbību veikšanai nepieciešamajiem izdevumiem,²⁴⁶ kā arī ierobežots ar sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu saistīto zaudējumu un izdevumu kompensācijas apmērs.²⁴⁷ Jāpiemin arī pārmaksātā pievienotās vērtības nodokļa atmaksas ierobežošana²⁴⁸ un ierobežojums atgūt iemaksāto infrastruktūras nodevas daļu, ja zudis tiesiskais pamats tās paturēšanai pašvaldības budžetā.²⁴⁹

231 2010-25-01, 6.1. punkts; 2010-59-01, 5.3. punkts; 2010-70-01, 10. punkts; 2014-11-0103, 15. punkts; 2014-12-01, 14.3. punkts; 2018-04-01, 14. punkts; 2020-24-01, 20.3. punkts; 2021-06-01, 14. punkts.

232 2020-31-01, 13.3. punkts.

233 2015-25-01, 10.3. punkts.

234 2017-21-01, 13.2. punkts.

235 2019-10-0103, 23. punkts; 2019-37-0103, 16., 25. punkts; 2021-03-03, 17. punkts.

236 2018-09-0103, 11. punkts.

237 2020-59-01, 16. punkts.

238 2013-20-03, 8.3. punkts.

239 2018-19-03, 12. punkts.

240 2016-04-03, 19.2. punkts; 2020-52-01, 14.–15. punkts; 2021-31-0103, 27. punkts; 2022-06-03, 18. punkts.

241 2010-12-03, 10.2. punkts.

242 2008-36-01, 10. punkts; 2010-22-01, 12.1. punkts; 2017-17-01, 18.2. punkts.

243 2022-02-01, 18. punkts.

244 2005-16-01, 11.5. punkts.

245 2013-13-01, 9. punkts.

246 2012-22-0103, 17. punkts.

247 2015-07-03, 12.3. punkts.

248 2010-02-01, 5.2. punkts; 2017-12-01, 16. punkts.

249 2015-13-03, 13. punkts.

Visbeidzot, tiesības uz īpašumu tiek ierobežotas arī gadījumos, kad personai īpašums ir "atņemts". Kā piemēru var minēt mantas konfiskāciju,²⁵⁰ transportlīdzekļa kā administratīvā pārkāpuma izdarīšanas rīka izņemšanu²⁵¹ un labticīga ieguvēja pienākumu atdot mantu sākotnējam īpašniekam, kas to zaudējis noziedzīga nodarījuma rezultātā.²⁵²

Dažkārt Satversmes tiesa lietas izskatīšanas gaitā secina, ka apstrīdētā norma personas pamattiesības neierobežo.²⁵³ Tie visupirms ir gadījumi, kad tas, ko persona lūdz, neietilpst Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā. Piemēram, lietā Nr. 2011-05-01 par publiskajiem iepirkumiem tiesa atzina, ka pieteikuma iesniedzējai nav aizsargājamu pamattiesību uz nākotnē iespējamu peļņas gūšanu no dalības iepirkuma procedūrā.²⁵⁴ Līdzīgi arī lietā Nr. 2014-35-03 par dabasgāzes cenu obligātajā iepirkumā tiesa norādīja, ka pieteikuma iesniedzējai ar apstrīdētajā normā noteikto aprēķina formulas grozīšanu netiek atņemtas tai piešķirtās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Pieteikuma iesniedzējai netiek liegts arī turpināt saimniecisko darbību, bet tās interese gūt vēlama apmēra peļņu neietilpst Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā. Tātad apstrīdētā norma neierobežo Satversmes 105. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošās tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros.²⁵⁵ Savukārt lietā Nr. 2017-20-0103 tiesa secināja, ka industriālās drošības sertifikāta esība nav tāda prasība, kas komersantam būtu obligāti jāizpilda, lai tas varētu veikt komercdarbību paša izraudzītā jomā. Atteikums izsniegt industriālās drošības sertifikātu neierobežo komersanta tiesības veikt komercdarbību, un pēc šā atteikuma komersants ir tiesīgs turpināt savu komercdarbību izraudzītajā jomā. Industriālās drošības sertifikāta esība ir priekšrocība, kas komersantam, kurš jau veic noteikta veida komercdarbību, piemēram, nodarbojas ar būvniecību, paver iespēju piedalīties klasificētās iepirkuma procedūrās.²⁵⁶

250 2010-31-01, 7.5. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts.

251 2012-23-01, 15.2. punkts.

252 2016-07-01, 17. punkts.

253 2002-17-0103, secinājumu daļas 2. punkts; 2005-10-03, 9.1. punkts; 2009-100-03, 9.5. punkts; 2010-54-03, 16.1. punkts; 2010-60-01, 17.4. punkts; 2010-74-03, 17.4. punkts; 2011-05-01, 15.2. punkts; 2014-31-01, 20. punkts; 2014-35-03, 12.1.–12.2. punkts; 2015-21-01, 11.3. punkts; 2015-25-01, 10.2. punkts; 2016-03-01, 13. punkts; 2017-20-0103, 16.3. punkts; 2020-33-01, 26. punkts; 2021-18-01, 27., 29. punkts; 2021-31-0103, 23., 25. punkts.

254 2011-05-01, 15.2. punkts.

255 2014-35-03, 12.1., 12.2. punkts.

256 2017-20-0103, 16.3. punkts.

Nereti Satversmes tiesa secina, ka personai Satversmes 105. pantā ir noteiktas konkrētās pamattiesības, taču nav konstatējams, ka tās aizskartu tieši apstrīdētā norma. Piemēram, lietā Nr. 2021-18-01 Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētās normas, kas paredz noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju valsts labā, ietiecas Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteikto pamattiesību tvērumā. Tomēr tiesa atzina, ka tādu finanšu līdzekļu konfiskācija, kuri citādos apstākļos pienāktos noguldītājam vai citam bankas kreditoram maksātnespējas procesa ietvaros, nerada negatīvas sekas tieši pieteikuma iesniedzējai – kredītiestādei. Proti, tiesa norādīja, ka no noguldījuma tiesiskās dabas izriet tas, ka līdz ar noguldījuma izmaksu noguldītājam kredītiestādei zūd saistība pret šo klientu un tādējādi ietekme uz kredītiestādi ir neitrāla. Līdzīgs rezultāts rodas arī noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas gadījumā, tādēļ arī konfiskācijas sekas attiecībā uz banku ir neitrālas. Tāpat tiesa secināja, ka apstrīdētās normas nerada tiešas negatīvas sekas arī maksātnespējīgas kredītiestādes kreditoram, jo manta, ar kuras atsavināšanu valsts īpašumā kreditors saista savu pamattiesību aizskārumu, ir noziedzīgi iegūta un tātad izņemama no civiltiesiskās apgrozības.²⁵⁷ Līdzīgi arī lietā Nr. 2021-31-0103 par siltumenerģijas lietderīgu izmantošanu tiesa atzina, ka likuma norma, kas piešķir pilnvarojumu Ministru kabinetam izlemt noteiktus jautājumus, pret pieteikuma iesniedzējām ir neitrāla. Šis pilnvarojums pats par sevi pieteikuma iesniedzējām nerada nekādus jaunus pienākumus vai tiesības. Tas, ka tiesību normas piemērotājs ir atsaucies uz kādu tiesību normu, nenozīmē, ka pieteikuma iesniedzēja tiesību aizskārumu radītu pati šī tiesību norma.²⁵⁸

3.1. Vispārīgas piezīmes

Satversmes 105. panta pirmais teikums aizsargā personas tiesības uz īpašumu, tomēr otrais un trešais teikums ļauj valstij šīs tiesības ar likumu ierobežot.²⁵⁹ Pamattiesību ierobežojuma gadījumā personai ir jābūt iespējai aizstāvēt savas tiesības Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā – tostarp vērsties Satversmes tiesā.²⁶⁰ Savukārt Satversmes tiesas pienākums ir pārbaudīt, vai likumdevējs tiesības uz īpašumu nav ierobežojis nesamērīgi.²⁶¹

²⁵⁷ 2021-18-01, 26., 27., 29. punkts.

²⁵⁸ 2021-31-0103, 23., 25. punkts.

²⁵⁹ Sal. sk.: 2014-34-01, 12.3. punkts.

²⁶⁰ Sk.: 2002-09-01, secinājumu daļas 1. punkts; 2017-20-0103, 15.2. punkts.

²⁶¹ Sal. sk.: 2011-09-01, 15. punkts.

Izvērtējot tiesību uz īpašumu ierobežojuma atbilstību Satversmei, Satversmes tiesa izmanto pamattiesību ierobežojuma testu. Tiesa pārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts ar likumu;
- 2) tam ir leģitīms mērķis;
- 3) tas ir samērīgs.²⁶²

Minētais tests laika gaitā ir ticis modificēts. Kritērijs "noteikts ar likumu" nereti tiek aizstāts ar kritēriju "noteikts saskaņā ar likumu",²⁶³ "noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu"²⁶⁴ vai "noteikts ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu".²⁶⁵ Kritēriju "leģitīms mērķis" dažkārt aizstāj kritērijs "noteikts leģitīma mērķa labad".²⁶⁶ Savukārt kritērija "samērīgs" vietā mēdz tikt lietots kritērijs "atbilst samērīguma principam"²⁶⁷ vai "samērīgs ar tā leģitīmo mērķi".²⁶⁸ Kā pēdējo Satversmes tiesa izmantojusi šādu formulējumu: "Lai izvērtētu Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertā pamattiesību ierobežojuma satversmību, jānoskaidro, vai:

- 1) pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu;
- 2) šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) šis ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi."²⁶⁹

Tikai dažās lietās Satversmes tiesa nav izmantojusi trīs iepriekš aplūkotos pamattiesību ierobežojuma testa kritērijus.²⁷⁰ Tās ir lietas, kuras izskatītas tiesas darbības sākumposmā, kad šobrīd tik ierastais pamattiesību ierobežojuma tests tiesas judikatūrā vēl nebija nostiprinājies.

3.2. Ierobežojums noteikts ar likumu

Pārbaudot, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, Satversmes tiesa izvērtē apstrīdētās normas pieņemšanas procedūras tiesiskumu, jo tas ir tiesību normas spēkā esības priekšnoteikums.²⁷¹

²⁶² Sk., piemēram: 2002-01-03, secinājumu daļa.

²⁶³ Sk., piemēram: 2008-05-03, 8. punkts.

²⁶⁴ Sk., piemēram: 2013-17-01, 22. punkts.

²⁶⁵ Sk., piemēram: 2021-24-03, 22. punkts.

²⁶⁶ Sk., piemēram: 2010-25-01, 7. punkts.

²⁶⁷ Sk., piemēram: 2005-16-01, 12.4. punkts.

²⁶⁸ Sk., piemēram: 2009-09-03, 12. punkts.

²⁶⁹ 2020-33-01, 28. punkts.

²⁷⁰ Sk., piemēram: 2002-12-01, 2002-17-0103.

²⁷¹ Sk., piemēram: 2014-34-01, 14. punkts.

Sākotnēji Satversmes tiesas judikatūrā nebija izstrādāti detalizēti kritēriji tiesību normas pieņemšanas procedūras izvērtēšanai un arī pats izvērtējums bija visnotaļ lakonisks. Tiesa lielākoties izmantoja šādu formulējumu: "Apstrīdētā norma ir noteikta ar atbilstošā kārtībā pieņemtu un izsludinātu likumu. Līdz ar to nav šaubu par to, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu."²⁷²

Laika gaitā Satversmes tiesas veiktais izvērtējums kļuva apjomīgāks un tika formulēti arī konkrēti izvērtēšanas kritēriji:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.²⁷³

Salīdzinoši nesen minētie kritēriji papildināti ar šādu piebildi: pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam.²⁷⁴ Šā principa satura elementi atrodami Satversmes tiesas judikatūrā, un vairums no tiem apkopoti lietā Nr. 2018-11-01.²⁷⁵ Proti, likumdošanas procesam un tajā izstrādātajam regulējumam visupirms ir jābūt tiesiskam,²⁷⁶ tam jāatbilst vispārējiem tiesību principiem,²⁷⁷ Satversmei²⁷⁸ un likumiem, starptautiskajām tiesībām²⁷⁹ un Eiropas Savienības tiesībām,²⁸⁰ kā arī Satversmes tiesas,²⁸¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai. Vienlaikus likumdošanas procesam ir jābūt pienācīgi veiktam: ir jāapzina būtiskā informācija,²⁸² jāuzklausā sabiedrība,²⁸³ jānodrošina likumprojekta

272 2005-16-01, 13. punkts.

273 Sk., piemēram: 2014-12-01, 16. punkts; 2014-34-01, 14. punkts; 2016-07-01, 19. punkts; 2017-12-01, 17. punkts; 2017-21-01, 15. punkts; 2018-04-01, 15. punkts; 2018-09-0103, 12. punkts; 2019-05-01, 19. punkts; 2019-10-0103, 25., 32.1. punkts; 2020-26-0106, 13. punkts; 2020-31-01, 15. punkts.

274 Sk., piemēram: 2019-10-0103, 25., 32.1. punkts; 2020-31-01, 15. punkts; 2020-49-01, 22. punkts; 2020-59-01, 18. punkts; 2021-03-03, 19. punkts; 2021-24-03, 23. punkts.

275 2018-11-01, 18.1. punkts.

276 Turpmāk norādītas atsaucies uz lietām, kurās vērtēta apstrīdēto normu atbilstība tiesībām uz īpašumu.

277 2019-10-0103, 32. punkts; 2021-06-01, 16., 19.4.2., 19.5. punkts.

278 2019-10-0103, 25., 32. punkts; 2019-37-0103, 18. punkts; 2021-03-03, 19.–24. punkts; 2022-06-03, 19. punkts.

279 2020-26-0106, 15. punkts.

280 2019-05-01, 19.1.3. punkts; 2021-31-0103, 35. punkts.

281 2022-02-01, 19. punkts.

282 2019-05-01, 19.1.1. punkts; 2020-26-0106, 16.1. punkts; 2021-24-03, 24. punkts.

283 2019-05-01, 19.1.1. punkts; 2020-26-0106, 16.1. punkts; 2021-24-03, 24. punkts; 2021-31-0103, 35. punkts.

atklāta izskatīšana un apspriešana;²⁸⁴ jāievēro deputātu runas un balsošanas tiesības; jāizvērtē jaunā regulējuma nepieciešamība,²⁸⁵ alternatīvas, ietekme²⁸⁶ un tiesiskums;²⁸⁷ jānodrošina esošā regulējuma periodiska pārskatīšana;²⁸⁸ jābalstās uz racionāliem apsvērumiem,²⁸⁹ kā arī jāsniedz regulējuma pamatojums.²⁹⁰

Satversmes tiesa ikreiz pārbauda likumdošanas procesa atbilstību labas likumdošanas principam, taču šajā sakarā savus apsvērumus nolēmumā lielākoties norāda tikai tad, ja par likumdošanas procesa atbilstību labas likumdošanas principam pastāv šaubas. Piemēram, tiesa izvērtē lietas dalībnieku būtiskos argumentus par iespējamiem labas likumdošanas principa pārkāpumiem un atspēko šos argumentus, ja tie ir nepamatoti. Tiesas izvērtējums nereti ir visnotaļ apjomīgs.²⁹¹

Konstatējot labas likumdošanas principa pārkāpumu, Satversmes tiesa izvērtē, vai tas ir būtisks. Proti, lai procedūras pārkāpuma dēļ tiesību normu atzītu par spēkā neesošu, jābūt pamatotām šaubām, ka tādā gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, būtu pieņemts atšķirīgs lēmums.²⁹² Līdz šim vairāk nekā 10 lietās tiesa secinājusi, ka būtiska procedūras pārkāpuma dēļ Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums nav uzskatāms par noteiktu ar likumu.²⁹³ Turpmāk sniegts īss ieskats minētajās lietās.

Lietā Nr. 2005-10-03 par Vārmes pagasta teritorijas plānojumu Satversmes tiesa secināja, ka pašvaldība, teritorijas plānojumā attēlojot Spīķu hidroelektrostacijas ūdenskrātuvi un applūdināto zemes gabalu, ir nostiprinājusi privātas darbības rezultātā radītu zemes izmantošanas ierobežojumu. Šādas tiesības Teritorijas plānošanas likums pašvaldībai neparedz. Turklāt pašvaldība ir iejaukusies tiesas darbībā, jo starp zemes gabala īpašnieku un hidroelektrostacijas īpašnieku tiesā tiek risināts civiltiesisks strīds par īpašuma tiesību ierobežojumiem. Pašvaldība

284 2019-05-01, 19.1.1. punkts; 2020-26-0106, 16.1. punkts.

285 2020-26-0106, 16.1. punkts; 2020-49-01, 24. punkts; 2021-24-03, 24. punkts.

286 2019-05-01, 19.1.1. punkts; 2020-26-0106, 16.1. punkts; 2021-12-03, 9. punkts; 2021-24-03, 24. punkts.

287 2020-49-01, 24. punkts; 2022-02-01, 19. punkts.

288 2021-24-03, 31.2. punkts.

289 2021-06-01, 16., 19.4.2., 19.5. punkts.

290 2019-05-01, 19.1.2. punkts; 2021-12-03, 9. punkts.

291 Sk., piemēram: 2019-05-01, 19. punkts; 2020-26-0106, 13.–16. punkts; 2020-49-01, 23.–24. punkts; 2021-31-0103, 31.–35. punkts; 2022-02-01, 19. punkts.

292 2018-11-01, 18.5. punkts.

293 2002-01-03, 2005-10-03, 2010-62-03, 2012-22-0103, 2013-21-03, 2014-06-03, 2015-13-03, 2017-17-01; 2019-10-0103, 2019-37-0103, 2021-03-03.

ir pārkāpusi savas kompetences robežas, tātad pamattiesību ierobežojums nav noteikts saskaņā ar normatīvo aktu prasībām.²⁹⁴

Lietā Nr. 2010-62-03 par Stopiņu novada teritorijas plānojumu secināts, ka pašvaldība, teritorijas plānojumā nosakot 100 metru aizsargjoslu ap sadzīves atkritumu kompostēšanas laukumu, ir balstījusies uz kļūdainu Aizsargjoslu likuma interpretāciju. Pašvaldība nav norādījusi no teritorijas plānošanas pamatprincipiem izrietošus, turklāt teritorijas plānošanas procesā pienācīgi izvērtētus un pamatotus argumentus tam, kādēļ nepieciešams īpašuma tiesību ierobežojums kompostēšanas laukumam piegulošajā teritorijā. Līdz ar to tiesību uz īpašumu ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu normatīvo aktu.²⁹⁵

Lietā Nr. 2017-17-01 par piespiedu nomu Satversmes tiesa neguva apstiprinājumu tam, ka Saeima, nosakot nomas maksas apmēru, būtu pienācīgi izvērtējusi pamattiesību ierobežojuma ietekmi uz zemes īpašnieku stāvokli un pamatojusi to, ka iecerētais risinājums atbilst tiesas judikatūrai. Pirms apstrīdēto normu pieņemšanas likumdevēja rīcībā nav bijis pienācīgas analīzes un pamatojuma par šajās normās ietvertā zemes īpašnieku īpašuma tiesību ierobežojuma satversmību kontekstā ar tiesas judikatūru piespiedu nomas jautājumos. Tādējādi apstrīdētās normas nav uzskatāmas par pieņemtām pienācīgā kārtībā.²⁹⁶

Pārējās lietās apstrīdētās normas atzītas par spēkā neesošām tādēļ, ka ticis pārkāpts likumdevēja sniegtais pilnvarojums. Lietā Nr. 2002-01-03 par suņu un kaķu turēšanas noteikumiem Satversmes tiesa atzina, ka Ministru kabinets kopš Dzīvnieku aizsardzības likuma spēkā stāšanās brīža vairs nebija tiesīgs noteikt ierobežojumus noteiktu šķirņu suņu turēšanai, vairošanai un ieviešanai Latvijā. Ministru kabinets patvaļīgi papildinājis to likumdevēja noteikto dzīvnieku uzskaitījumu, kurus aizliegts turēt kā mājas (istabas) dzīvniekus, turklāt noteicis, ka aizliegto šķirņu suņu īpašniekiem jāpakļauj šie suņi sterilizācijai vai kastrācijai. Tātad Ministru kabinets pārkāpis varas dalīšanas principu un ietecies likumdošanas jomā. Tādējādi ar apstrīdēto aktu paredzētie tiesību uz īpašumu ierobežojumi nav noteikti saskaņā ar likumu.²⁹⁷

294 2005-10-03, 11. –12. punkts.

295 2010-62-03, 11. punkts.

296 2017-17-01, 22.3. punkts.

297 2002-01-03, secinājumu daļa.

Lietā Nr. 2012-22-0103 par tiesu izpildītāju amata atlīdzību Ministru kabinets bija ne vien noteicis izpildu darbību veikšanai nepieciešamo izdevumu maksāšanas kārtību, bet arī izveidojis kompensācijas sistēmu, saskaņā ar kuru izpildu darbību veikšanai nepieciešamie izdevumi tiek segti tikai nelielā daļā. Tādējādi noteiktā kārtība ietvēra ne vien procesuāla rakstura tiesību normas, bet arī materiāli tiesisko regulējumu, kas ietekmēja izmaksājamo līdzekļu apmēru. Likumdevējs nebija pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt šādu regulējumu, tādēļ tiesa secināja, ka Satversmes 105. pantā ietvertu pamattiesību ierobežojums nav noteikts saskaņā ar likumu.²⁹⁸

Lietā Nr. 2013-21-03 par trokšņošanas aizliegumu Satversmes tiesa atzina, ka jautājumus par jebkāda veida darbību, kas rada troksni un traucē sabiedrisko kārtību, likumdevējs jau ir noregulējis Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā. Tādējādi likumā "Par pašvaldībām" noteiktais pilnvarojums noteikt administratīvo atbildību par sabiedriskās kārtības pārkāpumiem aplūkojams kopsakarā ar minētā kodeksa regulējumu, kas attiecībā uz trokšņošanas kā sabiedriskās kārtības pārkāpuma sodāmību ir izsmelošs. Tā kā apstrīdētajās Rīgas domes saistošo noteikumu normās regulēts tas pats jautājums, kurš jau noregulēts kodeksā, apstrīdētās normas izdotas, pārkāpjot likumā noteikto pilnvarojumu. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nebija noteikts ar likumu.²⁹⁹

Lietā Nr. 2015-13-03 par pašvaldības infrastruktūras nodevu secināts, ka Rīgas dome nebija pilnvarota noteikt, ka tā paturēs savā budžetā personas iemaksāto infrastruktūras nodevas daļu gadījumā, kad būvniecības iecere netiek īstenota. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu.³⁰⁰

Lietā Nr. 2019-10-0103 par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpšanu Ministru kabinets bija nevis pats noteicis, kā dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā nosakāms izlietotās dabasgāzes daudzums, bet gan pilnvarojis to izdarīt sistēmas operatoru, uzliekot sistēmas operatoram pienākumu tā apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteikt diferencētās patēriņa normas. Tātad Ministru kabinets ne vien nav ievērojis likumā noteiktās pilnvarojuma robežas, bet arī paredzējis tādu nosacījumu, kuru nosaka privātpersona bez demokrātiskas

298 2012-22-0103, 18. punkts.

299 2013-21-03, 12.6. punkts.

300 2015-13-03, 15.3., 16. punkts.

leģitīmācijas. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.³⁰¹

Lietā Nr. 2019-37-0103 par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpšanu Satversmes tiesa atzina, ka Saeima, piešķirot Ministru kabinetam pilnvarojumu noteikt kārtību, kādā energoapgādes komersants nosaka faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kā arī kompensācijas apmēru un aprēķināšanas kārtību, nevarēja būt vēlējusies, lai Ministru kabinets Saeimas noregulētās tiesiskās attiecības konkretizētu tādā veidā, kas paredz acīmredzami nesamērīgu enerģijas lietotāja pamattiesību ierobežojumu. Tā kā Ministru kabinets nav rīkojies atbilstoši samērīguma principam, apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu.³⁰²

Savukārt lietā Nr. 2021-03-03 par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpšanu norādīts, ka Ministru kabinets attiecībā uz prettiesiskiem tiesību aizskārumiem noteicis atkāpes no vispārējā civiltiesību regulējuma, lai gan likumdevējs par tām nav lēmis un attiecīgu lēmumu nav ietvēris Enerģētikas likumā, nedz arī ietvēris minētajā likumā atbilstošu pilnvarojumu Ministru kabinetam šīs atkāpes detalizēt. Turklāt apstrīdētās normas rada jaunas, no neatļautas darbības izrietošas enerģijas lietotāja un sadales sistēmas operatora tiesiskās attiecības. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu.³⁰³

Visbeidzot, lietā Nr. 2014-06-03 par transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu Satversmes tiesa uzsvēra, ka gadījumos, kad likumdevējs noteikta jautājuma izlemšanai un reglamentēšanai ir pilnvarojis izpildvaru, arī tai ir pienākums nodrošināt Eiropas Savienības direktīvu atbilstošu un precīzu pārņemšanu nacionālajā tiesību sistēmā. Izpildvara nedrīkstētu īstenot tai doto pilnvarojumu pretēji likuma normām, kurās likumdevējam bija jātransponē direktīvu prasības. Pretējā gadījumā direktīvās ietvertu noteikumu izpilde nebūtu īstenojama un direktīvu mērķi nebūtu sasniedzami. Salīdzinot apstrīdētajās Ministru kabineta noteikumu normās norādītos apdrošināšanas atlīdzības apmērus ar direktīvu prasībām un likumā paredzēto apdrošinātāja atbildības

³⁰¹ 2019-10-0103, 32.3.2. punkts; sk. arī: 2019-37-0103, 26.4. punkts.

³⁰² 2019-37-0103, 29.3. punkts.

³⁰³ 2021-03-03, 23.2., 24. punkts.

limitu attiecībā uz personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, tiesa secināja, ka noteikumos paredzētie apdrošināšanas atlīdzības apmēri par cietušajai personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem ir ievērojami mazāki. Tādējādi tiesību uz īpašumu ierobežojums nav noteikts ar likumu.³⁰⁴

3.3. Pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka **ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, jo ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.**³⁰⁵ Proti, lai šāds ierobežojums būtu attaisnojams, tam jākalpo noteiktam leģitīmam mērķim. Pamatojums Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežošanai ir nosakāms likumā atbilstoši šā panta trešajam teikumam. Tādējādi šo tiesību ierobežojumi var tikt paredzēti likumā noteiktos gadījumos un kārtībā, turklāt tiem ir jākalpo noteiktam leģitīmam mērķim – citu konstitucionāli aizsargājamo interešu nodrošināšanai.³⁰⁶

Satversmes tiesa savā judikatūrā ir nošķīrusi pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi no normas mērķa. Proti, analizējot to, vai ierobežojums ir noteikts leģitīma mērķa labad, tiesa ņem vērā to, ka konkrētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis normas individualizācijas dēļ var atšķirties no attiecīgo normu ietverošā likuma vispārīgajiem mērķiem.³⁰⁷ Tāpat tiesas judikatūrā ir nošķirts pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis no tā, kas ir apstrīdētā tiesiskā regulējuma blakusefekts. Tā, piemēram, lietā Nr. 2017-12-01 par pievienotās vērtības nodokļa pārmaksas atgriešanu Satversmes tiesa secināja, ka šā nodokļa pārmaksas pārcelšana uz nākamajiem taksācijas periodiem gan rada iespēju segt attiecīgā nodokļu maksātāja kārtējos pievienotās vērtības nodokļa maksājumus un iespējamais valsts noteikto maksājumu parāds vismaz šīs nodokļa pārmaksas apmērā, taču nenovērš valsts noteikto maksājumu nemaksāšanas risku. Tātad šā riska novēršana attiecībā uz konkrētiem nodokļu maksātājiem ir apstrīdēto normu blakusefekts, nevis tajās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis.³⁰⁸

³⁰⁴ 2014-06-03, 21.2. punkts.

³⁰⁵ Sk., piemēram: 2008-12-01, 10.2. punkts; 2014-11-0103, 19. punkts; 2022-06-03, 20. punkts.

³⁰⁶ Sk., piemēram: 2006-38-03, 15. punkts; 2012-20-03, 10. punkts.

³⁰⁷ Sk., piemēram: 2020-26-0106, 17. punkts.

³⁰⁸ 2017-12-01, 18. punkts.

Pienākums uzrādīt un pamatot ierobežojuma leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā ir visupirms institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu.³⁰⁹ Savukārt tas, ka minētā institūcija nav norādījusi, kāds ir ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis, tomēr neatbrīvo Satversmes tiesu no pienākuma to noskaidrot. Proti, Satversmes tiesai *ex officio* ir pienākums objektīvi izvērtēt visus lietas apstākļus un noskaidrot šāda mērķa esību vai – tieši pretēji – neesību.³¹⁰

Satversmes tiesas judikatūrā **par Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežošanas leģitīmiem mērķiem ir atzīti gan Satversmes 116. pantā minētie pamati, atbilstoši kuriem var ierobežot personas pamattiesības, gan arī citas konstitucionāli aizsargājamas intereses.**

Sabiedrības labklājības aizsardzība (nodrošināšana)

Par Satversmes 116. pantā minēto pamatu, atbilstoši kuram var tikt ierobežotas personai Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības, tiesas judikatūrā daudzkārt tikusi atzīta sabiedrības labklājības aizsardzība.³¹¹ Šis leģitīmais mērķis aptver gan sabiedrības vispārējo materiālo labklājību,³¹² gan arī sabiedrības nemateriālo labklājību.³¹³

Konkretizējot Satversmes 116. pantā noteikto pamattiesību ierobežošanas pamatu – sabiedrības labklājības aizsardzība – nodokļu tiesību jomā, Satversmes tiesa lietā Nr. 2014-11-0103 par dabas resursu nodokli ir atzinusi, ka apstrīdētās normas ir vērstas ne vien uz efektīvāku un atbildīgāku dabas resursu izmantošanu, bet arī uz ienākumu nodrošināšanu valsts budžetā un savukārt šie ienākumi var tikt izmantoti citstarp arī vides stāvokļa uzlabošanas pasākumu finansēšanai. Tādējādi apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz sabiedrības

³⁰⁹ Sk., piemēram: 2005-16-01, 14. punkts; 2016-04-03, 21.1. punkts; 2021-24-03, 25. punkts.

³¹⁰ Sk., piemēram: 2009-09-03, 14. punkts; 2017-21-01, 16. punkts.

³¹¹ Sk., piemēram: 2010-02-01, 8. punkts; 2010-12-03, 14. punkts; 2010-25-01, 9. punkts; 2010-48-03, 10. punkts; 2010-54-03, 16.2.3. punkts; 2010-59-01, 8. punkts; 2010-70-01, 13. punkts; 2010-71-01, 19.3. punkts; 2011-09-01, 11. punkts; 2012-07-01, 15.2. punkts; 2012-23-01, 18.4. punkts; 2013-13-01, 12. punkts; 2013-20-03, 10. punkts; 2014-11-0103, 19. punkts; 2014-12-01, 17. punkts; 2014-36-01, 18. punkts; 2015-07-03, 15. punkts; 2015-25-01, 11.2. punkts; 2016-04-03, 21.3. punkts; 2017-12-01, 18. punkts; 2018-04-01, 16. punkts; 2018-09-0103, 13. punkts; 2018-17-03, 19.5. punkts; 2019-05-01, 20.3. punkts; 2019-10-0103, 26. punkts; 2019-37-0103, 19. punkts; 2020-26-0106, 17. punkts; 2020-31-01, 16.3. punkts; 2020-49-01, 25. punkts; 2020-59-01, 19. punkts; 2021-06-01, 17.2. punkts; 2021-24-03, 25.2. punkts; 2021-31-0103, 36.2. punkts; 2022-06-03, 20. punkts.

³¹² Sk., piemēram: 2020-59-01, 19. punkts.

³¹³ Sk., piemēram: 2020-26-0106, 17. punkts.

labklājības aizsardzību.³¹⁴ Līdzīgi arī lietā Nr. 2014-12-01 Satversmes tiesa secināja, ka subsidētās elektroenerģijas nodoklis, tāpat kā jebkurš nodoklis, nodrošina ieņēmumus valsts budžetā, kuri tālāk var tikt izlietoti sabiedrības labklājības aizsardzībai. Līdz ar to pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība.³¹⁵ Lietā Nr. 2010-70-01 par uzņēmumu ienākuma nodokli tiesa norādījusi, ka apstrīdētajās normās ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir vērsts uz to, lai ierobežotu ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamā ienākuma nepamatotu samazināšanu, un tādējādi noteikts sabiedrības labklājības interesēs.³¹⁶ Arī pamattiesību ierobežojums, kas paredz pienākumu maksāt nekustamā īpašuma nodokli, noteikts sabiedrības labklājības interesēs, jo veicina ilgtspējīgu lauksaimniecībā izmantojamās zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī un nodrošina arī pašvaldību budžetu ieņēmumus.³¹⁷

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka sabiedrības labklājības aizsardzību nodrošina arī pienācīga nodokļu administrēšana. Proti, pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība, kas izpaužas valsts resursu ietaupīšanā, efektīvizējot valsts noteikto maksājumu administrēšanas procesu.³¹⁸ Savlaicīga nodokļu maksājumu veikšana ir visas sabiedrības interesēs. Apstrīdētās normas, kuras paredz juridiskās personas valdes locekļa atbildību par nodokļu parādu, ir vērstas uz to, lai efektīvi atgūtu juridiskās personas savlaicīgi neveiktos nodokļu maksājumus, un tādējādi ir pieņemtas sabiedrības labklājības interesēs. Tātad tajās ietvertā pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība.³¹⁹

Attiecībā uz kredītiestāžu uzraudzību tiesa norādījusi: ja valsts ir iesaistījies tādas kredītiestādes glābšanā, kura bez valsts atbalsta, visticamāk, kļūtu maksātnespējīga, un tieši valsts atbalsta rezultātā kredītiestāde var sekmīgi turpināt savu darbību, neētiska un taisnīguma principam neatbilstoša būtu tāda situācija, ka attiecīgās kredītiestādes akcionāri nepedalītos ar adekvātu ieguldījumu kredītiestādes glābšanā, bet saņemtu nepamatotu labumu

314 2014-11-0103, 19. punkts.

315 2014-12-01, 17. punkts.

316 2010-70-01, 13. punkts.

317 2018-04-01, 16. punkts.

318 2017-12-01, 18. punkts.

319 2015-25-01, 11.2. punkts.

no kredītiestādē ieguldītās valsts palīdzības. Ierobežojumi, kas vērsti uz to, lai kredītiestādes akcionāri tās glābšanas procesā uzņemtos samērīgu nastu salīdzinājumā ar to slogu, ko uzņemas nodokļu maksātāji, ja kredītiestādei tiek sniegts valsts atbalsts, ir vērsti uz leģitīmu mērķi – sabiedrības labklājības nodrošināšanu. Līdz ar to pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir arī sabiedrības labklājības nodrošināšana.³²⁰

Apstrīdētajās normās noteiktais ierobežojums, kas liedz saņemt pakārtoto saistību pamatsummas atmaksu, atbilstoši Eiropas Savienības izvirzītajām prasībām kalpo mērķim nodrošināt to, ka pakārtoto saistību kreditori nesaņem nepamatotu labumu, valsts līdzekļi netiek izšķērdēti un atbalstā saņemtā naudas summa pēc iespējas atgriežas valsts budžetā. Šis ierobežojums vērsts uz to, lai tiktu nodrošinātas svarīgas nodokļu maksātāju un visas sabiedrības intereses. Ir būtiski tas, lai pakārtoto saistību kreditori uzņemtos samērīgu nastu salīdzinājumā ar to slogu, kuru uzņemas nodokļu maksātāji, kad komercsabiedrībai tiek sniegts atbalsts. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības nodrošināšana.³²¹ Savukārt pieņemot apstrīdēto normu, kura paredz nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu par saviem līdzekļiem pārvietot ceļu inženierbūvi, likumdevējs ir noregulējis tiesiskās attiecības nolūkā atbilstoši izmantot sabiedrības (publiskos) finanšu līdzekļus, kas secīgi nodrošina sabiedrībai nozīmīgu funkciju un pakalpojumu nepārtrauktību. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība.³²²

Attiecībā uz valsts finanšu līdzekļu racionālu izmantošanu Satversmes tiesa ir atzinusi, ka regulējums, kas uz laiku aptur kompensācijas aprēķināšanu un izmaksu par īpaši aizsargājamo dzīvnieku nodarītajiem postījumiem, sabalansē valsts budžetā pieejamos līdzekļus atbilstoši sabiedrības vajadzībām un interesēm. Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – aizsargāt sabiedrības labklājību, līdzsvarojot valsts budžeta ieņēmumus un izdevumus.³²³

320 2010-71-01, 19.3. punkts; 2014-36-01, 18. punkts.

321 2020-49-01, 25. punkts.

322 2020-59-01, 19. punkts.

323 2013-13-01, 12. punkts.

Apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums, kas uzliek personai, kura saukta pie administratīvās atbildības, pienākumu segt izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu, ir vērsts uz sabiedrības kopējā materiālā labuma neizšķērdēšanu jeb saprātīgu valsts resursu izmantošanu, tātad uz Satversmes 116. pantā ietvertu leģitīmo mērķi. Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertajam tiesību uz īpašumu ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība.³²⁴

Tiesību normās, kas obligātā iepirkuma ietvaros biogāzes elektrostacijām nosaka konkrētas prasības attiecībā uz enerģijas ražošanas lietderību un lietderīgu siltumenerģijas izmantošanu, noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir samazināt galapatērētāju izmaksas, vienlaikus izskaužot arī nesaimniecisku un negodprātīgu rīcību nozarē. Šāds mērķis ir saistīts ar sabiedrības labklājības aizsardzību gan tādā ziņā, ka tiek samazināta individuālu elektroenerģijas rēķinu summa, gan arī tādā ziņā, ka tiek stiprināta Latvijas tautsaimniecība. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība.³²⁵ Tiesību pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros ierobežošana ar 10 gadu termiņu ir vērsta uz to, lai valsts atbalsts nebūtu ekonomiski nepamatots un tiktu samazinātas galapatērētāju izmaksas, ietaupīti valsts budžeta līdzekļi, kā arī kopumā stiprināta Latvijas tautsaimniecība. Tāpat šāds ierobežojums ir vērsts uz to, lai, pastāvot konkrētam termiņam – 10 gadi –, komersants būtu ieinteresēts paaugstināt savas darbības efektivitāti un turpināt savu komercdarbību arī pēc valsts atbalsta termiņa beigām. Minētie mērķi ir saistīti ar sabiedrības labklājības aizsardzību. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība.³²⁶

Citu cilvēku tiesību aizsardzība

Viens no Satversmes 116. pantā minētajiem pamatiem, atbilstoši kuriem var tikt ierobežotas personai Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības, ir arī citu

324 2018-09-0103, 13. punkts.

325 2021-31-0103, 36.2. punkts.

326 2022-06-03, 20. punkts.

personu tiesību aizsardzība.³²⁷ Par šādām citām personām, kuru dēļ pieļaujama personas tiesību uz īpašumu ierobežošana, tikuši noteikti, piemēram, ēku, būvju un dzīvokļu īpašnieki,³²⁸ patērētāji,³²⁹ akcionāri,³³⁰ kopīpašuma kopīpašnieki,³³¹ ceļu satiksmes dalībnieki,³³² dzīvojamo telpu īrnieki,³³³ noziedzīgos nodarījumos cietušie,³³⁴ transportlīdzekļu vadītāji un apdrošinātāji³³⁵ un dabasgāzes lietotāji.³³⁶ Tāpat tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības var ierobežot citu cilvēku tiesību, piemēram, tiesību dzīvot labvēlīgā vidē, aizsardzības labad.³³⁷

Konkretizējot Satversmes 116. pantā noteikto pamatu – citu cilvēku tiesības – patērētāju tiesību jomā, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka apstrīdētā norma ir pieņemta, lai aizsargātu patērētāju tiesības un nodrošinātu viņu aizsardzību gadījumos, kad viņi izmanto savas tiesības atmaksāt kredītu pirms noteiktā termiņa, tostarp atmaksāt kredītu pirms termiņa, veicot pārkreditāciju pie cita kredīta devēja. Līdz ar to apstrīdētajā normā paredzētā ierobežojuma legitīmais mērķis ir citu cilvēku – patērētāju – tiesību aizsardzība.³³⁸ Apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma – noteikt patērētāja kredīta kopējo izmaksu apmēru – mērķis ir, ņemot vērā valstī esošo ekonomisko situāciju, aizsargāt patērētāju tiesības, nosakot, kādas kredīta kopējās izmaksas ir uzskatāmas par nesamērīgām un godīgai darījumu praksei neatbilstošām. Šāda regulējuma mērķis ir nodrošināt, lai kredīta devēja izsniegtā aizdevuma izmaksas būtu tādas, ka patērētājs, īpaši persona ar nelieliem ienākumiem, varētu atmaksāt aizdevumu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir viens no līdzekļiem, kas

327 Sk., piemēram: 2002-12-01, secinājumu daļas 5. punkts; 2005-16-01, 15.3. punkts; 2006-38-03, 15. punkts; 2008-05-03, 10. punkts; 2008-11-01, 12. punkts; 2008-12-01, 10.2. punkts; 2008-34-01, 19. punkts; 2008-36-01, 12.2. punkts; 2009-113-0106, 16. punkts; 2010-02-01, 8. punkts; 2010-22-01, 12.3. punkts; 2010-31-01, 11.5. punkts; 2010-48-03, 10. punkts; 2010-49-03, 17. punkts; 2010-54-03, 16.2.3. punkts; 2010-71-01, 19.3. punkts; 2011-01-01, 13.2. punkts; 2011-09-01, 11. punkts; 2012-07-01, 15.2. punkts; 2012-20-03, 10. punkts; 2012-23-01, 18.4. punkts; 2013-17-01, 24.2. punkts; 2014-04-03, 14. punkts; 2014-34-01, 15. punkts; 2016-07-01, 21. punkts; 2017-21-01, 16. punkts; 2018-17-03, 19.5. punkts; 2019-05-01, 20.3. punkts; 2019-10-0103, 26. punkts; 2019-37-0103, 19. punkts; 2020-26-0106, 17. punkts; 2020-33-01, 30. punkts; 2021-24-03, 25.1., 25.2. punkts; 2022-02-01, 14. punkts.

328 2008-34-01, 19. punkts; 2008-36-01, 12.2. punkts; 2010-22-01, 12.3. punkts; 2022-02-01, 14. punkts.

329 2010-49-03, 17. punkts; 2019-05-01, 20.3. punkts.

330 2008-12-01, 10.2. punkts.

331 2011-01-01, 13.2. punkts.

332 2012-23-01, 18.4. punkts.

333 2013-17-01, 24.2. punkts.

334 2016-07-01, 21. punkts.

335 2017-21-01, 16. punkts.

336 2019-10-0103, 26. punkts; 2019-37-0103, 19. punkts.

337 2014-04-03, 14. punkts; 2018-17-03, 19.5. punkts.

338 2010-49-03, 17. punkts.

izmantojami, lai aizsargātu citu cilvēku, proti, patērētāju, tiesības un likumīgās intereses.³³⁹

Vides uzlabošanas un aizsardzības jomā tiesa ir atzinusi, ka regulējums, kas vērsts uz vēja enerģijas izmantošanas attīstību, ne vien uzskatāms par atsevišķu personu tiesību uz īpašumu izmantošanas nodrošinājumu, bet ir vērsts uz Satversmes 115. pantā noteikto valsts pienākumu izpildi vides uzlabošanas jomā. Turklāt apstrīdētie akti sekmē enerģētikas sektora attīstību Latvijā un Latvijas enerģētisko neatkarību no ārvalstīm. Latvija ir viena no tām Eiropas Savienības dalībvalstīm, kuras visvairāk atkarīgas no importētajiem energoresursiem. Vietējā pieprasījuma samazināšanās, aizvien plašāka vietējo atjaunojamo energoresursu izmantošana un pakāpenisks energoefektivitātes pieaugums ir faktori, kas pēc valsts neatkarības atgūšanas ļāvuši samazināt Latvijas energoatkarību. Tātad tiesību uz īpašumu ierobežojumam ir arī tāds leģitīmais mērķis kā citu personu tiesību nodrošināšana.³⁴⁰

Attiecībā uz kredītiestāžu uzraudzības jomu tiesa ir norādījusi, ka likumdevējs apstrīdētajā normā ir noteicis kredītiestādes maksātnespējas risinājumam nepieciešamo lēmumu pieņemšanas kārtību un šajā procesā iesaistīto institūciju kompetenci. Kredītiestāžu likumā noteiktajai administratora un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas kompetencei un no tās izrietošajam kreditoru tiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis: pirmkārt, nodrošināt likumīgu un efektīvu kredītiestādes maksātnespējas procesu, uzticot tā organizēšanu profesionālam un neatkarīgam ekspertam – administratoram, un, otrkārt, nodrošināt finanšu tirgus stabilitāti, uzliekot konkrētus pienākumus un piešķirot tiesības finanšu un kapitāla tirgus uzraugam – Finanšu un kapitāla tirgus komisijai. Līdz ar to ierobežojumam ir leģitīms mērķis – ātrs un efektīvs kredītiestādes maksātnespējas process un finanšu tirgus stabilitāte, kas vērsta arī uz citu personu tiesību aizsardzību.³⁴¹

Teritorijas plānošanas jomā ir atzīts, ka Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežošanas leģitīmais mērķis izriet no likumā "Par pašvaldībām" noteiktajām pašvaldības autonomajām funkcijām un Teritorijas attīstības plānošanas likuma. Par šādu leģitīmam mērķim atbilstošu ir atzīstams vietējās pašvaldības pienākums savai administratīvajai teritorijai izstrādāt tādu teritorijas plānojumu,

339 2019-05-01, 20.3. punkts.

340 2010-54-03, 16.2.3. punkts.

341 2012-07-01, 15.2. punkts.

kas teritorijas ilgtspējības interesēs paredz citstarp arī konkrēta nekustamā īpašuma atļautās izmantošanas priekšnoteikumus. Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums atbilst leģitīmajam mērķim – citu personu tiesību aizsardzība.³⁴² Apstrīdētajā normā, kas paredz azartspēļu ierobežošanu Rīgas vēsturiskā centra teritorijā, ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts vairāku aizsargājamu tiesību un interešu dēļ: Rīgas vēsturiskā centra un tā kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana un aizsardzība, indivīda tiesības uz dzīvi labvēlīgā vidē, tostarp tiesības uz labvēlīgu kultūrvidi un tiesības uz kultūras mantojumu, sabiedrības tiesības uz ilgtspējīgu attīstību un sabiedrības interese tikt aizsargātai no azartspēļu nelabvēlīgās ietekmes, kā arī azartspēļu spēlētāju un viņu tuvinieku tiesības. Visas šīs aizsargājamās tiesības un intereses ir savstarpēji saistītas un daļēji pārklājas, tāpēc nav aplūkojamas atrauti cita no citas. Turklāt aizsargājamās sabiedrības intereses nevar tikt skatītas sašaurināti, tās attiecinot tikai uz to sabiedrības daļu, kas dzīvo Rīgas vēsturiskā centra teritorijā, jo Rīgas vēsturisko centru apmeklē gan citi Rīgas un visas Latvijas iedzīvotāji, gan arī tūristi, kuru priekšstats par Rīgu un Latviju visupirms veidojas, iepazīstoties ar centrālo pilsētas daļu. Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir arī citu cilvēku tiesību aizsardzība.³⁴³

Attiecībā uz dabasgāzes lietotājiem ir atzīts, ka lietotāja tiesību uz īpašumu ierobežojums – pienākums maksāt kompensāciju dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā – ir noteikts sabiedrības interesēs, lai novērstu energoapgādes sistēmas kā sabiedriski nozīmīga pakalpojuma sniegšanas priekšnoteikuma funkcionēšanas traucējumus, kā arī nodrošinātu mājāsaimniecības lietotāju tiesību aizsardzību, veicinot pušu vienlīdzību mājāsaimniecības lietotāja un monopolstāvoklī esoša energoapgādes komersanta tiesiskajās attiecībās. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir arī tāds leģitīms mērķis kā citu cilvēku tiesību aizsardzība.³⁴⁴

Savukārt attiecībā uz lielo tirdzniecības centru darbības ierobežojumiem Covid-19 pandēmijas apstākļos tiesa atzina, ka strauja, nekontrolēta Covid-19 infekcijas izplatība ir saistīta ar būtiskiem visas sabiedrības apdraudējumiem. Proti, nekontrolēta Covid-19 izplatība varēja izraisīt veselības nozares pārslodzi

³⁴² 2012-20-03, 10. punkts.

³⁴³ 2018-17-03, 19.5. punkts.

³⁴⁴ 2019-10-0103, 26. punkts; 2019-37-0103, 19. punkts.

un apdraudēt veselības aprūpes un ārstniecības pakalpojumu nepārtrauktību. Šādas situācijas novēršana var prasīt veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības ierobežošanu. Veselības aprūpes sistēmas pārslodzes novēršana ir svarīga visas sabiedrības labklājībai, jo no pienācīgas veselības aprūpes sistēmas funkcionēšanas ir atkarīga visu iedzīvotāju iespēja saņemt veselības aprūpi un tādējādi īstenot savas tiesības uz veselības aizsardzību ne vien pēc saslimšanas ar Covid-19, bet arī citu veselības traucējumu gadījumos.³⁴⁵

Demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība

Vairākos gadījumos Satversmes tiesa par pamatu personai Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežošanai ir atzinusi arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.³⁴⁶

Lietā Nr. 2016-04-03 par lauksaimnieku priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta izmaksas pārtraukšanu šā atbalsta saņēmēja mantiniekiem Satversmes tiesa ir atzinusi, ka par apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmu mērķi ir atzīstama arī visas sabiedrības, tostarp citu lauksaimnieku, labklājības aizsardzība, novēršot apstrīdēto Ministru kabineta noteikumu pretrunas ar Eiropas Savienības tiesībām, kā arī nelietderīgu Eiropas Savienības un Latvijas Republikas finanšu līdzekļu izmantošanu. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība.³⁴⁷ Tāpat Satversmes tiesa ir atzinusi, ka nodokļu iekasēšanas sistēmas efektivitāte ir saistīta arī ar nodokļu maksātāju pienākumu izpildi, tādēļ valstij ir pienākums īstenot pasākumus, kas veicina un nodrošina nodokļu maksātāju saistību izpildi. Ja valsts šo pienākumu nepildītu pienācīgi un attiecīgi gūtu mazākus nodokļu ieņēmumus, tās spēja pildīt jebkādas funkcijas būtu ierobežota. Turklāt šādā situācijā tiktu apdraudēta demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtā pastāvošo institūciju darbība. Tātad minētā pienākuma izpilde sekmē arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.³⁴⁸

Savukārt uzliekot privātajām augstskolām pienākumu izmantot valsts valodu studiju procesā, tiek stiprināta valsts valodas loma augstākajā izglītībā

345 2021-24-03, 25.2. punkts.

346 Sk., piemēram: 2010-31-01, 11.3. punkts; 2014-34-01, 15. punkts; 2016-04-03, 21.3. punkts; 2020-31-01, 16.3. punkts; 2020-33-01, 30. punkts.

347 2016-04-03, 21.3. punkts.

348 2020-31-01, 16.3. punkts.

un aizsargāta demokrātiska valsts iekārta. Tāpat apstrīdētās normas, paredzot valsts valodas izmantošanu studiju procesā, veicina valsts valodas lietošanas prasmes un ir vērstas uz to, lai aizsargātu Latvijas valstspiederīgo tiesības lietot valsts valodu. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīms mērķis ir citstarp arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.³⁴⁹

Sabiedrības drošības aizsardzība

Satversmes tiesa par pamatu personai Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežošanai ir atzinusi arī sabiedrības drošības aizsardzību.³⁵⁰

Skatot lietu Nr. 2008-47-01, kas saistīta ar noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu iesaldēšanu, tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā, kas paredzēja finanšu līdzekļu iesaldēšanas termiņu, noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības drošības aizsardzība. Savukārt izvērtējot šo leģitīmo mērķi, jāņem vērā gan Latvijas kā Eiropas Savienības dalībvalsts saistības, gan arī virkne starptautisko saistību, ko Latvija šajā jomā ir uzņēmusies, pievienojoties vairākiem starptautiskajiem aktiem.³⁵¹

Attiecībā uz mantas konfiskāciju tiesa atzina, ka līdzīgi kā ikviens kriminālsods arī mantas konfiskācija ir vērsta uz Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā noteikto soda mērķu sasniegšanu, proti, uz to, lai aizsargātu sabiedrības drošību, atjaunotu taisnīgumu, sodītu vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializētu sodīto personu un panāktu, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Šādiem mērķiem atbilstošs sods palīdz aizsargāt demokrātisku valsts iekārta, sabiedrības drošību un citu personu tiesības. Minētie mērķi ir uzskatāmi par leģitīmiem pamattiesību ierobežošanas mērķiem Satversmes izpratnē. Līdz ar to pamattiesību ierobežojumam ir arī tāds leģitīms mērķis kā sabiedrības drošības aizsardzība.³⁵²

Lietā Nr. 2012-23-01 par transportlīdzekļa izņemšanu administratīvā pārkāpuma gadījumā tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sekmēt to, lai pārkāpuma izdarītājs un citi transportlīdzekļu vadītāji atturētos no jaunu pārkāpumu izdarīšanas. Turklāt

349 2020-33-01, 30. punkts.

350 Sk., piemēram: 2008-47-01, 11. punkts; 2010-31-01, 11.4. punkts; 2012-23-01, 18.4. punkts; 2013-20-03, 10. punkts; 2014-34-01, 15. punkts.

351 2008-47-01, 11. punkts.

352 2014-34-01, 15. punkts.

šāds ierobežojums motivē transportlīdzekļa īpašnieku, kas savu transportlīdzekli nodevis citai personai, kura izdarījusi pārkāpumu, un citu transportlīdzekļu īpašniekus rūpīgāk izvēlēties personas, kurām transportlīdzekli uzticēt, un līdz ar to veicina arī visas sabiedrības drošību.³⁵³

Savukārt izvērtējot tiesību normā noteikto īpašnieka pienākumu kopt un tīrīt viņa īpašumam piegulošo teritoriju, tiesa atzina, ka šāds pienākums sekmē ceļu satiksmes drošību, kā arī dod gājējiem iespēju droši un netraucēti pārvietoties pa ietvēm. Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīms mērķis ir arī sabiedrības drošības aizsardzība.³⁵⁴

Citi Satversmes 105. pantā ietvertu pamattiesību ierobežojumu leģitīmie mērķi

Satversmes tiesa savā judikatūrā ir konkretizējusi arī citas konstitucionāli aizsargājamas intereses, kuru aizsardzības labad pieļaujama Satversmes 105. pantā ietvertu pamattiesību ierobežošana. Piemēram, tiesa ir atzinusi, ka zemes īpašuma tiesību neatjaunošanas mērķis ir sabiedrības interesēm atbilstoša kompromisa panākšana, sabalansējot bijušo īpašnieku tiesības un intereses ar visas sabiedrības un atsevišķu tās locekļu tiesībām un interesēm. Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums vērsts uz sabiedrībai nozīmīgu objektu funkcionēšanas nodrošināšanu, tostarp tādu objektu funkcionēšanas nodrošināšanu, kuri nepieciešami, lai sabiedrības locekļi varētu īstenot savas Satversmē nostiprinātās cilvēka pamattiesības, tostarp tiesības uz izglītību, kā arī zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību. Līdz ar to šāds mērķis atzīstams par leģitīmu.³⁵⁵ Savukārt tādas apstrīdētās normas leģitīmais mērķis, kura paredz īres maksas pieauguma ierobežojumus, ir trūcīgo un mazturīgo ģimeņu aizsardzība apstākļos, kad pastāv lētu dzīvokļu trūkums.³⁵⁶

Teritorijas plānošanas jomā leģitīmais pamattiesību ierobežojuma mērķis izriet citstarp no likumā noteiktajām pašvaldības autonomajām funkcijām un Teritorijas plānošanas likuma. Par šādam leģitīmam mērķim atbilstošu ir atzīstams vietējās pašvaldības pienākums savai administratīvajai teritorijai izstrādāt teritorijas plānojumu, kas teritorijas ilgtspējības interesēs citstarp nosaka arī konkrēta īpašuma atļauto izmantošanu un tās priekšnoteikumus.³⁵⁷

353 2012-23-01, 18.4. punkts.

354 2013-20-03, 10. punkts.

355 2002-12-01, secinājumu daļas 5. punkts.

356 2005-16-01, 15.3. punkts.

357 2009-09-03, 14. punkts; 2012-20-03, 10. punkts.

3.4. Ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi – vispārīgas piezīmes

Lai noskaidrotu, vai personai Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi, kuru valsts, nosakot šo ierobežojumu, vēlējusies sasniegt, nepieciešams pārbaudīt, vai tiek nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp attiecīgo ierobežojumu un sabiedrības interesēm.³⁵⁸

Konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, Satversmes tiesa izvērtē ierobežojuma atbilstību samērīguma principam un noskaidro:

- 1) vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, tas ir, vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;
- 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, tas ir, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām nodarīto kaitējumu.³⁵⁹

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks.³⁶⁰

3.4.1. Izraudzīto līdzekļu piemērotība leģitīmā mērķa sasniegšanai

Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem šos leģitīmos mērķus var sasniegt.³⁶¹ **Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts.**³⁶²

Satversmes tiesas judikatūrā tiesa visbiežāk atzīst, ka tiesību normas izdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu

³⁵⁸ Sk., piemēram: 2008-47-01, 9. punkts; 2011-01-01, 14. punkts; 2010-22-01, 12.4. punkts; 2010-54-03, 16.2.4. punkts; 2013-13-01, 13. punkts.

³⁵⁹ Sk., piemēram: 2006-38-03, 16. punkts; 2008-05-03, 11. punkts; 2008-11-01, 13. punkts; 2009-01-01, 13. punkts; 2009-113-0106, 17. punkts; 2010-48-03, 11. punkts; 2010-54-03, 16.2.4. punkts; 2010-59-01, 9. punkts; 2010-70-01, 14. punkts; 2010-71-01, 20. punkts; 2011-09-01, 12. punkts; 2013-20-03, 11. punkts; 2014-36-01, 19. punkts; 2015-25-01, 11.3. punkts; 2017-12-01, 19. punkts; 2018-04-01, 17. punkts; 2021-06-01, 18. punkts.

³⁶⁰ Sk., piemēram: 2008-12-01, 10.3. punkts; 2008-34-01, 20. punkts; 2008-36-01, 13. punkts; 2008-47-01, 12. punkts; 2010-02-01, 9. punkts; 2010-12-03, 15. punkts; 2010-22-01, 12.4. punkts; 2010-49-03, 18. punkts; 2011-01-01, 14. punkts; 2012-07-01, 15.3. punkts; 2012-20-03, 11. punkts; 2012-23-01, 19. punkts; 2013-13-01, 13. punkts; 2013-17-01, 25. punkts; 2014-04-03, 15. punkts; 2014-12-01, 18.1. punkts; 2014-34-01, 16. punkts; 2015-07-03, 16. punkts; 2016-04-03, 22. punkts; 2016-07-01, 22. punkts; 2017-21-01, 17. punkts; 2018-09-0103, 14. punkts; 2018-17-03, 20. punkts; 2019-05-01, 21. punkts; 2019-10-0103, 27. punkts; 2020-26-0106, 18. punkts; 2020-31-01, 17. punkts; 2020-33-01, 31. punkts; 2020-49-01, 26. punkts; 2020-59-01, 20. punkts; 2021-24-03, 26. punkts; 2021-31-0103, 37. punkts.

³⁶¹ Sk., piemēram: 2016-04-03, 23. punkts; 2018-09-0103, 14.1. punkts; 2021-06-01, 19. punkts; 2022-06-03, 21. punkts.

³⁶² Sk., piemēram: 2015-25-01, 11.3.1. punkts; 2018-17-03, 20.1. punkts; 2019-10-0103, 28. punkts; 2020-59-01, 21. punkts;

sasniegšanai. Tikai atsevišķos gadījumos tiek atzīts, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi nav piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai.³⁶³ Piemēram, lietā Nr. 2005-16-01 par īres maksas ierobežojumiem denacionalizēto ēku dzīvokļu īrniekiem tiesa norādīja, ka apstrīdētie ierobežojumi nesaista īres maksas maksimālo apjomu ar īrnieku mantisko stāvokli. Iespēju maksāt ierobežotu īres maksu apstrīdētā norma paredz gan trūcīgām un mazturīgām personām, gan arī īrniekiem, kuru mantiskais stāvoklis, iespējams, ir pat labāks nekā denacionalizētā vai atdotā nama īpašniekam. Tātad ar leģitīmo mērķi – aizsargāt trūcīgos īrniekus – nav iespējams attaisnot īres maksas ierobežojumu noteikšanu visiem denacionalizēto ēku dzīvokļu īrniekiem.³⁶⁴ Lietā Nr. 2010-71-01 par valsts līdzdalības palielināšanu finansiālās grūtībās esošajai kredītiestādei tiesa norādīja: ciktāl apstrīdētās normas mērķis ir efektīvi palielināt grūtībās nonākušas kredītiestādes kapitālu, apstrīdētā norma šo mērķi nesasniedz, jo liedz maksimāli iesaistīt bankas glābsšanā privātos līdzekļus.³⁶⁵ Savukārt lietā Nr. 2012-23-01 par transportlīdzekļu izņemšanu administratīvo pārkāpumu gadījumos tiesa secināja, ka tad, ja sodu pārkāpuma izdarītāja vietā samaksā transportlīdzekļa īpašnieks, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis – atturēt pārkāpējus no jaunu pārkāpumu izdarīšanas – netiek sasniegts.³⁶⁶

Noskaidrojot, vai tiesību normas izdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa savā izvērtējumā ņem vērā attiecīgās tiesību jomas specifiku.

Patērētāju tiesību jomā tiesa ir atzinusi, ka patērētājs ir ekonomiski nesalīdzināmi vājāks līdzējs nekā kredīta devējs, kuram būtu neierobežotas iespējas diktēt līguma noteikumus tad, ja nebūtu spēkā patērētāju aizsardzības tiesību normās noteiktie ierobežojumi. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma mērķis ir ļaut patērētājam īstenot savas tiesības un tās aizsargāt. Līdz ar to valsts apņēmusies aizsargāt patērētāju no iespējamiem kredīta devēja mēģinājumiem ar kredīta līgumu saistītās izmaksas un riskus kompensēt galvenokārt uz patērētāja rēķina un tiesai nav pamata apšaubīt apstrīdētās normas piemērotību leģitīmā

³⁶³ Sk., piemēram: 2005-16-01, 15.5.–15.7. punkts; 2008-12-01, 10.3. punkts; 2010-71-01, 21.3. punkts; 2012-23-01, 19.1.1. punkts; 2021-06-01, 19.5. punkts.

³⁶⁴ 2005-16-01, 15.5. punkts.

³⁶⁵ 2010-71-01, 21.3. punkts.

³⁶⁶ 2012-23-01, 19.1.1. punkts.

mērķa sasniegšanai. Apstrīdētā norma ir racionāls tiesisks risinājums tam, lai patērētāja mantiskais stāvoklis netiktu pasliktināts, ja viņš kredīta saistības izpilda pirms līgumā noteiktā termiņa.³⁶⁷ Latvijas sociālajā un ekonomiskajā situācijā tāds pamattiesību ierobežojums, kas nosaka kredīta kopējās izmaksas patērētājam, ir viens no līdzekļiem, kas nodrošina to, ka patērētājs tiek pasargāts no augstiem maksājumiem par kredītu. Tas sekmē mājsaimniecību stabilitāti, labklājību un finansiālo ilgtspēju. Tātad apstrīdētā norma ir piemērots līdzeklis patērētāju tiesību aizsargāšanai un arī visas sabiedrības labklājības veicināšanai.³⁶⁸

Teritorijas plānošanas jomā tiesa ir norādījusi, ka teritorijas plānojumā noteiktais zemes gabala lietošanas aprobežojums – tā iekļaušana dabas pamatnes teritorijā vai brīvās izbūves teritorijas mežaparku un parku teritorijā – ļauj saglabāt attiecīgo zemes gabalu tādā stāvoklī, kādā tas ir šobrīd, veidot skvēru kā vienotu ansambli, pilnveidot tajā esošos apstādījumus un pilsētas iedzīvotāju atpūtas iespējas. Līdz ar to ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa – citu cilvēku (sabiedrības) interešu aizsardzība – sasniegšanai.³⁶⁹ Arī tāds Rīgas Mežaparka lokālplānojuma tiesiskais risinājums, kas liedz jaunu dzīvojamo ēku būvniecību, bet pieļauj publiskās infrastruktūras objektu būvniecību, ir vērsts uz Mežaparka teritorijas ilgtspējīgu attīstību. Tādējādi Mežaparka teritorijā tiek risināta publiskās infrastruktūras objektu trūkuma problēma, un līdz ar to pašvaldības izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa – citu cilvēku tiesību, tostarp tiesību uz dzīvi labvēlīgā vidē, aizsardzība – sasniegšanai.³⁷⁰

Teritorijas plānojums, kas pieļauj vēja elektrostaciju būvniecību, ir vērsts ne tikai uz Latvijas enerģētikas sektora attīstību un enerģētisko neatkarību no ārvalstīm, bet arī uz to personu īpašuma tiesību īstenošanu, kuras vēlas izmantot savus īpašumus, būvējot uz tiem vēja elektrostacijas un gūstot no šīs saimnieciskās darbības peļņu. Šādas būvniecības rezultātā ienākumus budžetā gūs arī vietējā pašvaldība, līdz ar to rodot iespēju šos līdzekļus izlietot novada attīstīšanai, citstarp personu sociālo tiesību nodrošināšanai. Tātad apstrīdētajos aktos ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁷¹

367 2010-49-03, 19. punkts.

368 2019-05-01, 22. punkts.

369 2006-38-03, 17. punkts.

370 2014-04-03, 16. punkts.

371 2010-54-03, 16.2.4. punkts.

Savukārt vērtējot attiecībā uz teritorijas plānojumu noteikto prasību, ka pirms saimnieciskās darbības veikšanas jāizstrādā detālplānojums, tiesa secinājusi, ka pastāv acīmredzama cēloņsakarība starp apstrīdētajām normām un to leģitīmo mērķi. Proti, no vienas puses, detālplānojuma galvenais uzdevums ir pamatot konkrētas teritorijas arhitektoniski telpiskās attīstības nosacījumus, kas pakļauti konkrētai teritorijas izmantošanas funkcijai, un nodrošināt plānojamās teritorijas iekļaušanos esošajā vidē. Tādējādi detālplānojums ir viens no teritorijas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas līdzekļiem. No otras puses, detālplānojuma sabiedriskās apspriešanas mērķis ir gādāt par to, lai pati ieinteresētā sabiedrība, kurai vislabāk zināmi vietējie apstākļi, palīdz vietējai pašvaldībai rast tādu risinājumu, kas vislabāk atbilstu teritorijas ilgtspējīgas attīstības interesēm un taisnīgi līdzsvarotu nekustamā īpašnieka un sabiedrības intereses. Pašvaldība, pieņemot apstrīdētās normas, ir izvēlējusies piemērotu līdzekli dažādu personu interešu līdzsvarošanai. Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁷²

Attiecībā uz **Covid-19 izplatības ierobežošanu** tiesa atzinusi, ka demokrātiskas tiesiskas valsts funkcionēšanas priekšnoteikums ir katras atsevišķas personas spēja pašai ierobežot savu egoistisko brīvību un rīkoties atbildīgi. Ar pandēmijas izplatību saistītās ārkārtējās situācijas apstākļos būtu gaidāms, ka cilvēki izvērtēs nepieciešamību apmeklēt konkrētas izklaides vietas un socializēties. Tomēr gadījumos, kad cilvēkam ir nosliece uz azartspēļu atkarību vai cilvēks jau ir no tām atkarīgs, viņš vairs nespēj objektīvi novērtēt savu vēlmi apmeklēt spēļu zāli un no šīs vēlmes izrietošās sekas, proti, pastāv risks, ka viņš pats nevar pieņemt tādu atbildīgu lēmumu, kas citstarp atbilstu sabiedrības veselības interesēm. Tāpat iespējams, ka laikā, kad citas izklaides, kultūras, atpūtas un sporta pasākumu vietas ir slēgtas, cilvēkam sāk likties, ka azartspēļu zāles apmeklējums ir vienīgā atpūtas un izklaides iespēja. Apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums liedza personām pieeju azartspēļu zālēm. Neļaujot personām ilgstoši uzturēties iekštelpās kopā ar citiem cilvēkiem, tās tika pasargātas no riska inficēties ar Covid-19 izraisīto vīrusu gan tiešā veidā, saskaroties ar cilvēku, kuram minētā slimība jau ir, gan arī netiešā veidā – no spēļu zālē esošajām virsmām. Novēršot

372 2012-20-03, 11.1. punkts.

azartspēļu zāļu apmeklētāju inficēšanos, tika samazināta arī iespēja, ka ar Covid-19 izraisīto vīrusu tiks inficētas viņu kontaktpersonas. Tātad minētais ierobežojums ļāva samazināt personu risku saslimt ar Covid-19 un pakļaut šādam riskam citus, kā arī samazināt personām iespējas konkrētā veidā izšķērdēt savus finanšu līdzekļus. Līdz ar to šis ierobežojums bija piemērots legítimajiem mērķiem – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.³⁷³ Arī ar interaktīvo azartspēļu organizēšanas ierobežošanu personām tika liegta pieeja azartspēlēm, tādējādi pēc būtības izslēdzot iespēju, ka tās tērēs savus finanšu līdzekļus konkrētā veida interaktīvai izklaidei. Arī šis ierobežojums bija piemērots indivīdu finansiālā stāvokļa aizsardzībai un tādējādi arī sabiedrības labklājības veicināšanai. Tātad arī interaktīvo azartspēļu organizēšanas ierobežošana bija piemērots līdzeklis legítimo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.³⁷⁴

Savukārt ierobežojot lielo tirdzniecības centru darbību, valsts īstenoja nefarmaceutiskos pasākumus un ierobežoja vīrusa SARSCoV2 izplatību. Tas ļāva samazināt saslimstību ar Covid-19 un palēnināt tempu, kādā pieauga to ar Covid-19 saslimušo pacientu skaits, kuriem nepieciešama veselības aprūpe. Nepieļaujot strauju Covid-19 pacientu skaita pieaugumu, tika mazināts veselības aprūpes sistēmas pārslogdes risks. Tādējādi tika nodrošināta veselības aprūpes sistēmas spēja Covid-19 pandēmijas apstākļos funkcionēt un iespēju robežās nodrošināt nepieciešamo veselības aprūpi arī tiem pacientiem, kuriem ir citi veselības traucējumi. Līdz ar to lielo tirdzniecības centru darbības ierobežojumi bija piemēroti tam, lai sasniegtu pamattiesību ierobežojuma legítimos mērķus – nodrošinātu citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzību.³⁷⁵

Elektroenerģijas obligātā iepirkuma jomā, vērtējot normas, kas noteica prasības attiecībā uz enerģijas ražošanas lietderību un lietderīgu siltumenerģijas izmantošanu, tiesa ir atzinusi, ka tās palīdz samazināt elektroenerģijas galapatērētāju izmaksas par elektroenerģiju, kā arī veicina lietderīgu siltumenerģijas izmantošanu. Šīs prasības ir mudinājušas ražotājus dažādēt savu uzņēmējdarbību, lai arī turpmāk saņemtu valsts atbalstu. Tādējādi apstrīdētajās normās ietvertais

373 2020-26-0106, 19.2. punkts.

374 2020-26-0106, 19.3. punkts.

375 2021-24-03, 27. punkts.

tiesību uz īpašumu ierobežojums ir piemērots legatīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – īstenošanai.³⁷⁶ Vērtējot normas, kas paredz 10 gadu termiņu tiesībām piedalīties obligātajā iepirkumā, tiesa norādīja, ka obligātā iepirkuma izmaksas sedz elektroenerģijas galapatērētāji un to segšanai tiek novirzīti arī valsts budžeta līdzekļi. Satversmes tiesai neradās šaubas par to, ka obligātā iepirkuma tiesību īstenošanas ierobežošana ar konkrētu termiņu, pēc kura beigām valsts atbalsts vairs netiek piešķirts, ir piemērots līdzeklis tam, lai samazinātu galapatērētāju izmaksas par elektroenerģijas patēriņu, ietaupītu valsts budžeta līdzekļus un kopumā veicinātu Latvijas tautsaimniecības attīstību. Elektroenerģijas ražotājam arī valsts atbalsta sniegšanas laikā sava komercdarbība jāorganizē tādā veidā, lai to turpinātu arī tad, kad valsts atbalsts vairs netiks saņemts. Proti, elektroenerģijas ražotājam, apzinoties, ka valsts atbalsts ir ierobežots ar noteiktu termiņu, sava komercdarbība būtu jāveido tā, lai tas arī pēc valsts atbalsta termiņa beigām varētu šo komercdarbību turpināt. Tādējādi obligātā iepirkuma tiesību īstenošanas termiņa noteikšana var veicināt elektroenerģijas ražotāja darbības efektivizēšanu un Ministru kabineta izraudzītais līdzeklis ir piemērots pamattiesību ierobežojuma legatīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.³⁷⁷

Attiecībā uz **valsts atbalsta sniegšanu finansiālās grūtībās nonākušai komercsabiedrībai** tiesa ir norādījusi, ka, sniedzot šādu atbalstu, visa sabiedrība tiek pasargāta no negatīvajām sekām, ko varētu radīt komercsabiedrības neveiksmīga pārvaldīšana un tai sekojošā maksātnespēja. Sniedzot komercdarbības atbalstu, valsts iegūst kontrolējošu ietekmi uz komercsabiedrības finanšu līdzekļiem, tāpēc valstij ir jānodrošina tāda komercsabiedrības pārvaldīšana, lai pēc iespējas tiktu aizsargātas sabiedrības intereses. Ierobežojot komercsabiedrības tiesības pildīt pakārtotās saistības, tiek nodrošināta piešķirtā valsts atbalsta izlietošana sabiedrības interesēs, proti, komercsabiedrības restrukturizācijai un normālas komercdarbības atjaunošanai, tādējādi nodrošinot arī to, ka komercsabiedrībā ieguldītie valsts finanšu līdzekļi pēc iespējas tiek izlietoti sabiedrības interesēs. Turklāt tiek veicināta arī valsts ieguldīto finanšu līdzekļu atgūšana. Līdz ar to

376 2021-31-0103, 39. punkts.

377 2022-06-03, 21. punkts.

apstrīdētā norma, kas ierobežo komercsabiedrības tiesības pildīt pakārtotās saistības, ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁷⁸ Komercsabiedrībai pēc atbalsta saņemšanas turpmāk jādarbojas tā, lai optimizētu šā atbalsta atgūšanu un tas tiktu atmaksāts valsts budžetā. Tādēļ ir nepieciešama sloga sadale un ierobežojumi, kas liedz pakārtoto saistību kreditoriem saņemt viņu prasījumu apmierinājumu. Taču ir iespējami arī tādi gadījumi, kad tiek uzsākta konkrētās komercsabiedrības likvidācija. Arī šādā gadījumā ir būtiski veicināt valsts ieguldīto finanšu līdzekļu atgūšanu. Sabiedrības interesēs ir nodrošināt, ka pakārtoto saistību kreditori savu saistību apmierinājumu nesaņem tikmēr, kamēr nav atmaksāts atbalsts. Līdz ar to likumdevēja izmantotie līdzekļi, kas ierobežo pakārtoto saistību kreditoru tiesības saņemt viņu prasījumu apmierinājumu, ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁷⁹

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka attiecībā uz **nodokļu jomā** īstenojamo sodu politiku likumdevējam, pildot savu pienākumu nodrošināt nodokļu ieņēmumus valsts budžetā un nosakot minēto politiku, ir zināma rīcības brīvība, ciktāl tiek ievēroti vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas, Eiropas Savienības tiesības un starptautiskās tiesības. Viena no šīs rīcības brīvības izpausmēm ir iespēja noteikt sodoša rakstura līdzekļus nodokļu maksātāja uzvedības ietekmēšanai, lai tādējādi nodrošinātu nodokļu ieņēmumus. Apstrīdētajā normā noteiktā soda nauda, kas bez individuāla izvērtējuma piemērojama reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma un dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā, ir uzskatāma par šādu sodoša rakstura līdzekli. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums veicina sabiedrības labklājības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību gan reģistrēšanās pienākuma pārkāpuma, gan dokumentu iesniegšanas pienākuma pārkāpuma gadījumā.³⁸⁰

Savukārt attiecībā uz regulējumu, kas paredz komersanta valdes atbildību par nodokļu parādiem, tiesa ir norādījusi, ka šāda atbildība ir piemērots līdzeklis nodokļu iekasēšanas efektīvizēšanai. Pastāvot apstrīdētajās normās ietvertajam regulējumam, valdes loceklis apzināsies sekas, kas izriet no tā, ka nav pildīts likumā noteiktais pienākums ar pienācīgu rūpību vadīt kapitālsabiedrības ikdienas darbu,

378 2014-36-01, 20. punkts.

379 2020-49-01, 27. punkts.

380 2020-31-01, 18.3. punkts.

un rīkosies atbildīgāk. Līdz ar to paredzams, ka ilgtermiņā uzlabosies gan nodokļu iekasēšanas efektivitāte, gan uzņēmējdarbības vide, un tādējādi likumdevēja paredzētais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁸¹

Tāds regulējums, kas nodrošina nodokļu administrācijai iespēju attiecīgā laika posmā kontrolēt pievienotās vērtības nodokļa atmaksas apmēra atbilstību tiesību normām un novērš tā nepamatotu atmaksu iespējamību, ir piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁸² Savukārt tāds pievienotās vērtības nodokļa tiesiskais regulējums, kas ļauj Valsts ieņēmumu dienestam pārceļt pievienotās vērtības nodokļa pārmaksu, lai segtu nodokļu maksātāja kārtējos pievienotās vērtības nodokļa maksājumus un valsts noteikto maksājumu parādu visā taksācijas gada ietvaros, samazina šo maksājumu administrēšanas darbības līdz minimumam. Proti, Valsts ieņēmumu dienestam nav nepieciešams tērēt resursus, lai pēc katra taksācijas perioda veiktu pieprasītās pievienotās vērtības nodokļa pārmaksas pārbaudes un attiecīgās summas atmaksātu no valsts budžeta. Šādu pārbaudi Valsts ieņēmumu dienests veic tikai vienu reizi taksācijas gadā – tā beigās. Turklāt taksācijas gada beigās Valsts ieņēmumu dienestam ir pieejama informācija par nodokļu maksātāja saimniecisko darbību visā taksācijas gada garumā. Šī informācija ļauj Valsts ieņēmumu dienestam gūt pilnīgāku priekšstatu par nodokļu maksātāja noslēgtajiem darījumiem un efektīvāk pārbaudīt, vai nodokļu maksātājs ir pareizi nomaksājis pievienotās vērtības nodokli visā taksācijas gada ietvaros. Tātad apstrīdētajās normās noteiktā kārtība ļauj ietaupīt valsts resursus, samazinot ne vien valsts noteikto maksājumu administrēšanas darbību skaitu, bet arī to veikšanas biežumu, kā arī ļauj Valsts ieņēmumu dienestam efektīvāk kontrolēt pievienotās vērtības nodokļa maksāšanu. Līdz ar to likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁸³

Attiecībā uz tādu nodokļu jomas tiesisko regulējumu, kas noteic, ka komercsabiedrība, kurā notikusi kontroles maiņa, nav tiesīga ar nodokli apliekamo ienākumu samazināt par iepriekšējo taksācijas periodu zaudējumiem, tiesa atzina: apstrīdētās normas paredz vairākus savstarpēji cieši saistītus kritērijus kā priekšnoteikumus tiesībām ar nodokli apliekamo ienākumu samazināt par iepriekšējo

381 2015-25-01, 11.3.1. punkts.

382 2010-02-01, 9.1. punkts.

383 2017-12-01, 20. punkts.

taksācijas periodu zaudējumiem. Tajās ietvertie kritēriji ir izmantojami uzņēmumu ienākuma nodokļa apmēra aprēķināšanai, un tādējādi apstrīdētās normas neierobežo nedz komercsabiedrības kontroles, nedz arī pamatdarbības veida maiņu. Līdz ar to, ierobežojot tiesības ar nodokli apliekamo ienākumu samazināt par iepriekšējo taksācijas periodu zaudējumiem, ir iespējams novērst nepamatotu uzņēmumu ienākuma nodokļa apmēra samazināšanu un apstrīdētajās normās ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁸⁴

Nodokļutiesībunormām jābūt netikaitiesiskinevainojamām, bet arī ekonomiski pamatotām. Turklāt nodokļu regulējumam jābūt pamatotam ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Satversmes tiesa nevar pārbaudīt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi atbilst ekonomikas zinātnē atzītajam. Tomēr, lai secinātu, vai ar nodokļa maksāšanas pienākumu radītais pamattiesību ierobežojums ir piemērots tā leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai likumdevēja lietotajiem līdzekļiem ir saprātīgs izskaidrojums, kas pamatots ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Proti, vai nodokļa maksātāji, ar nodokli apliekamais objekts un nodokļa aprēķina princips nav noteikti patvaļīgi, un vai nodokļa aprēķināšanas kārtība ir tāda, kas ļauj matemātiski izskaitļot nodokļa maksājumu. Nav šaubu, ka arī dabas resursu nodoklis nodrošina ieņēmumus valsts budžetā. Arī ar dabas resursu nodokļa ieņēmumiem ir iespējams finansēt dažādus sociālos un ekonomiskos pasākumus, kas vērsti uz sabiedrības labklājības aizsardzību, tostarp arī vides jomā īstenojamus projektus. Tādējādi secināms, ka likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁸⁵

Likumdevējam ir tiesības, ciktāl Satversme un valsts starptautiskās saistības neparedz citādi, lemt par valstij un sabiedrībai prioritāru izdevumu noteikšanu un ar nodokļu maksājumiem iegūtos līdzekļus novirzīt šiem izdevumiem. No Satversmes neizriet likumdevēja pienākums ar konkrēta nodokļa ieņēmumiem segt izdevumus tikai noteiktās jomās. Tādējādi likumdevējam nav pienākuma atsevišķu nodokļu ieņēmumus novirzīt konkrētu mērķu sasniegšanai. Vienīgais izņēmums no minētā ir sociālās apdrošināšanas budžets. Valsts budžetā iekasētie līdzekļi pēc likumdevēja ieskata var tikt novirzīti dažādiem izdevumiem budžeta

384 2010-70-01, 15. punkts.

385 2014-11-0103, 24. punkts.

apakšprogrammās, citstarp arī elektroenerģijas cenas pieauguma ierobežošanai un citiem elektroenerģijas galalietotāju atbalsta pasākumiem. Subsidētās elektroenerģijas nodokļa piemērošana subsidētās elektroenerģijas ražotājiem nodrošina ieņēmumus valsts budžetā, kuri var tikt izlietoti sabiedrības labklājības aizsardzībai. Tādējādi pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai izraudzītie līdzekļi ir pamatoti ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem un izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁸⁶

Nekustamā īpašuma nodoklis, pildot tā fiskālo funkciju, nodrošina ieņēmumus pašvaldību budžetos. No likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" izriet, ka ar šo nodokli iespējams, piemēram, veicināt teritorijas attīstību un sakārtošanu, nodrošināt nekustamo īpašumu, tostarp zemes, racionālu un ilgtspējīgu izmantošanu, atbalstīt uzņēmējdarbību un sasniegt arī citus mērķus. Vienlaikus šā nodokļa papildlikme pilda arī regulējošu funkciju – veicina lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu un izmantošanu lauksaimniecības vajadzībām vai mudina veikt vismaz minimālās darbības, kas nepieciešamas šīs zemes uzturēšanai labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Papildlikme noteikta, lai veicinātu neapsaimniekotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes efektīvu izmantošanu un nepieļautu tās degradāciju, piemēram, aizaugšanu. Tās piemērošanai ir pozitīva ietekme uz lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu. Papildlikme nodrošina arī nekustamā īpašuma nodokļa regulējošo funkciju, tāpēc nav uzskatāma par sodu vispārējā tiesību principa *ne bis in idem* izpratnē. Tā veicina lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību sakopšanu un pastāvīgu uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Vienlaikus papildlikme stimulē zemes īpašnieku būt ieinteresētam lauksaimnieciskās produkcijas ražošanā un zemes izmantošanā lauksaimnieciskiem mērķiem. Tādējādi secināms, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.³⁸⁷

Pieņemot lēmumus nodokļu jomā, likumdevēja rīcības brīvība ir īstenojama tādā veidā, kas atbilst vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes

386 2014-12-01, 19. punkts.

387 2018-04-01, 18. punkts.

normām, kā arī nodrošina demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenā mērķa – taisnīguma – īstenošanu. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa jomā likumdevējam jāņem vērā arī objektīvā neto princips, kas ir tiesiskās vienlīdzības principa konkretizācijas elements. Tādējādi likumdevēja pienākums nodokļu jomā ir izveidot tādu taisnīgu nodokļu sistēmu, kas nodrošina tiesiskās vienlīdzības principa un citu vispārējo tiesību principu ievērošanu, līdz ar to veicinot nodokļu maksātāju uzticēšanos valstij un tiesībām un sekmējot valsts ilgtspējīgu attīstību. Šādas nodokļu politikas īstenošana nodrošina sabiedrības labklājību.³⁸⁸

Likumdevējam ir tiesības, nosakot ar nodokli apliekamo bāzi, lietot prezumpcijas metodi, ja vien prezumpcijas piemērošana nodrošina taisnīguma un tiesiskās vienlīdzības principu ievērošanu. Taisnīguma principa ievērošana iedzīvotāju ienākuma nodokļa jomā izpaužas vertikālā un horizontālā taisnīguma īstenošanā. Atbilstoši horizontālā taisnīguma principam nodokļu maksātājiem ar vienādu spēju samaksāt nodokļus tiek uzlikts vienāds nodokļu slogs. Turpretim, īstenojot vertikālo taisnīguma principu, tiek ņemta vērā nodokļu maksātāja spēja samaksāt nodokli. Tādējādi, lai nodokļu tiesībās būtu ievērots horizontālā taisnīguma princips, likumdevējam ir jāizveido tāds tiesiskais regulējums, kas veicina nodokļu labprātīgu samaksu. Savukārt no vertikālā taisnīguma principa izriet prasība ar iedzīvotāju ienākuma nodokli aplikt reālu ienākumu, kas veidojies kā saimnieciskajā darbībā gūto ieņēmumu un ar to gūšanu saistīto izdevumu starpība.³⁸⁹ Ja ar prezumpcijas noteikšanu netiek sasniegts iecerētais mērķis – ietekmēt to saimnieciskās darbības veicēju rīcību, kuri līdz šim izvairījās no iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksāšanas, un tādējādi arī mazināt ēnu ekonomiku –, tad apstrīdētajās normās ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums – nosacījums, ka ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekamais ienākums ir vismaz 20 procenti no saimnieciskās darbības ieņēmumiem, – nav noteikts uz taisnīguma un tiesiskās vienlīdzības principu nodrošināšanu vērstu objektīvu un racionālu apsvērumu pamata.³⁹⁰

388 2021-06-01, 18. punkts.

389 2021-06-01, 19.2. punkts.

390 2021-06-01, 19.5. punkts.

3.4.2. Izraudzīto līdzekļu nepieciešamība

Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.³⁹¹ Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē.³⁹² **Tiesību normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk.**³⁹³ Satversmes tiesai spriedumā nav jānorāda visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi. **Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir arī pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības.**³⁹⁴

Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē un kurš no valsts un sabiedrības neprasa nesamērīgi lielu ieguldījumu.³⁹⁵ Piemēram, lietā Nr. 2020-59-01 par nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu segt ceļu inženierbūves pārvietošanas izmaksas tiesa atzina, ka citi risinājumi, kuri indivīda pamattiesības ierobežotu mazāk, jebkurā gadījumā varētu ietekmēt publisku funkciju veikšanai nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru. Ja apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma nebūtu, tad vismaz daļa valsts, pašvaldības vai konkrēto funkciju veicošās kapitālsabiedrības finanšu līdzekļu būtu jānovirza ceļa vai satiksmes objektu pārvietošanas izmaksu segšanai. Tādu objektu, uz kuriem attiecas apstrīdētā norma, ir pietiekami daudz. Sedzot daļu no to pārvietošanas izmaksām, varētu tikt iztērēti finanšu līdzekļi, un tas likumsakarīgi atstātu ietekmi uz sabiedriskajiem pakalpojumiem un liktu to nodrošinātājam meklēt veidus, kā nodrošināt publisko funkciju veikšanu.³⁹⁶

Par saudzējošāku nevar tikt uzskatīts tāds līdzeklis, kas no valsts prasa papildu finanšu resursus.³⁹⁷ Piemēram, lietā Nr. 2016-07-01 par nekustamo īpašumu

³⁹¹ Sk., piemēram: 2016-04-03, 24. punkts; 2019-05-01, 23. punkts; 2022-06-03, 22. punkts.

³⁹² Sk., piemēram: 2010-59-01, 9.6. punkts; 2019-10-0103, 29. punkts; 2021-24-03, 28. punkts.

³⁹³ Sk., piemēram: 2013-20-03, 12. punkts; 2020-59-01, 22. punkts.

³⁹⁴ Sk., piemēram: 2017-21-01, 19. punkts.

³⁹⁵ Sk., piemēram, 2022-06-03, 22. punkts.

³⁹⁶ 2020-59-01, 22. punkts.

³⁹⁷ Sk., piemēram: 2013-17-01, 28.3. punkts; 2017-12-01, 21. punkts.

labticīgajiem ieguvējiem tiesa atzina, ka personas, iesaistoties tiesiskajās attiecībās un slēdzot tiesiskos darījumus, vienlaikus uzņemas arī dažādus riskus jeb civiltiesiskās apgrozības riskus. Savu tiesību aizsardzības labad tiesiskajās attiecībās iesaistītajiem subjektiem pirms tiesisko darījumu slēgšanas šie iespējamie riski būtu ar īpašu rūpību jāizvērtē. Savukārt likumdevējam nav pienākuma pieņemt tādu normatīvo regulējumu, kas paredzētu no valsts budžeta kompensēt jebkuru risku, ko personas uzņemas, iesaistoties privāttiesiskajās attiecībās.³⁹⁸ Savukārt lietā Nr. 2022-02-01 par zemes lietošanas tiesībām tiesa norādīja, ka pieteikumu iesniedzēju piedāvātais saudzējošākais līdzeklis – valsts finansēta zemes izpirkšana un nodošana būvju īpašniekiem – radītu ievērojamu slogu valsts budžetam un nav uzskatāms par saudzējošāku līdzekli, ar kuru pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi varētu sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.³⁹⁹

Arī **iespējamā tiesību normu piemērošanas uzlabošana nav vērtējama kā alternatīvs leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis.**⁴⁰⁰ Piemēram, lietā Nr. 2019-05-01 par patērētāja kredīta kopējām izmaksām pieteikuma iesniedzējas norādīja, ka alternatīvs līdzeklis būtu tāds regulējums, ar kuru tiktu nodrošināta pienācīga patērētāju kredībspējas izvērtēšana pirms līguma noslēgšanas. Tomēr tiesa konstatēja, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma normas jau šobrīd paredz kredīta devēja pienākumu pirms patērētāja kredīšanas līguma noslēgšanas izvērtēt patērētāja spēju atmaksāt kredītu. Šādas novērtēšanas mērķis ir nodrošināt to, ka ar patērētāju tiek slēgti tikai tādi kredīšanas līgumi, kuros paredzētās saistības patērētājs, visticamāk, spētu izpildīt. Līdz ar to tiesa secināja, ka pieteikumos minētie apsvērumi par nepieciešamību pilnveidot patērētāju kredībspējas izvērtēšanas procesu tiek saistīti ar iespējām uzlabot spēkā esošā normatīvā regulējuma piemērošanu un nav vērtējami kā alternatīvs leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis.⁴⁰¹

Arī **normatīvo aktu regulējums citās valstīs nav atzīstams par alternatīvu līdzekli.** Salīdzinošo tiesību analīzē vienmēr jāņem vērā atšķirīgais tiesiskais, sociālais, politiskais, vēsturiskais un sistēmiskais konteksts. Piemēram, lietā

³⁹⁸ 2016-07-01, 24.1. punkts.

³⁹⁹ 2022-02-01, 16.2. punkts.

⁴⁰⁰ Sk., piemēram: 2016-07-01, 24.2. punkts.

⁴⁰¹ 2019-05-01, 23.1. punkts.

Nr. 2010-70-01 par komersanta tiesībām pārnest iepriekšējā taksācijas perioda zaudējumus uz nākamo taksācijas periodu pieteikuma iesniedzēja norādīja, ka likumdevējs kā paraugu uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanai varējis ieviest tādu regulējumu, kāds ir spēkā citās valstīs. Tiesa atzina, ka nodokļa aprēķināšanai var izmantot arī citas metodes. Tomēr katra kapitāla daļu atsavināšanas darījuma individuāla izvērtēšana prasītu būtisku valsts resursu ieguldījumu nodokļu administrācijas pārvaldes spējas stiprināšanā. Līdz ar to secināms, ka pieteikuma iesniedzējas minēto alternatīvo līdzekli nodokļu kontroles un likumības uzraudzības jomā nevarētu ieviest bez finansiāliem ieguldījumiem un legītīmo mērķi tādā pašā kvalitātē nevarētu sasniegt.⁴⁰²

Nodokļu tiesību jomā Satversmes tiesa ir atzinusi, ka efektīva nodokļu iekasēšana ir svarīga valsts finansiālā interese. Ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir nolēmis ieviest nodokli ar regulējošu funkciju, tad par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt šāda nodokļa neesību.⁴⁰³ Nodokļu lietās, īpaši tad, kad tiek analizēts, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi legītīmā mērķa sasniegšanai, jāievēro izvērtējuma robežas, ko nosaka nodokļu tiesību daba. Ņemot vērā likumdevēja plašo rīcības brīvību nodokļu politikas veidošanā, alternatīvu risinājumu izvēle ir atzīstama par likumdevēja politisku izšķiršanos, kas nav izvērtējama ar konstitucionālās kontroles metodēm.⁴⁰⁴ Lietā Nr. 2014-11-0103 par dabas resursu nodokli mazajām hidroelektrostacijām un lietā Nr. 2014-12-01 par subsidētās elektroenerģijas nodokli tiesa norādīja, ka citu nodokļa objektu izvēle, zemākas nodokļa likmes vai citāda to aprēķināšanas kārtība varētu negatīvi ietekmēt budžetā iekasējamo līdzekļu apjomu. Šie risinājumi uzskatāmi par tādiem, kas varētu liegt pamattiesību ierobežojuma legītīmā mērķa sasniegšanu vismaz tādā pašā kvalitātē.⁴⁰⁵

Satversmes tiesa ir kompetenta pārbaudīt, vai likumdevējs, ierobežojot personas pamattiesības, ir pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esību, kuri personas pamattiesības aizskartu mazāk.⁴⁰⁶ Piemēram, lietā Nr. 2013-17-01

⁴⁰² Sk., piemēram: 2010-70-01, 16.1. punkts.

⁴⁰³ Sk., piemēram: 2014-11-0103, 25.2. punkts; 2018-04-01, 19. punkts.

⁴⁰⁴ 2014-12-01, 20. punkts.

⁴⁰⁵ 2014-11-0103, 25.2. punkts; 2014-12-01, 20. punkts.

⁴⁰⁶ 2009-113-0106, 19.2. punkts.

par ģres līguma saistošo spēku nākamajam dzīvokļa īpašniekam Satversmes tiesa atzina, ka Ministru kabinets bija iesniedzis Saeimai likumprojektu par apstrīdētās normas izteikšanu citā redakcijā un to vērtējusi Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija. Turklāt Saeima ir informējusi Satversmes tiesu, ka minētā komisija uzdevusi Ekonomikas ministrijai un Tieslietu ministrijai izstrādāt jaunu dzīvojamo telpu ģres tiesiskās attiecības regulējošu likumprojektu. Tātad likumdevējs ir rūpējies par apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma pamatotības izvērtēšanu.⁴⁰⁷ Lietā Nr. 2014-36-01 par procentu maksājumu apturēšanu no finansiālās grūtībās nonākušas kredītiestādes tiesa norādīja: no apstrīdētās normas pieņemšanas materiāliem izriet, ka Saeima ir vērtējusi alternatīvus līdzekļus, kas nodrošinātu komercsabiedrībā ieguldīto finanšu līdzekļu atgūšanu maksimālā apmērā.⁴⁰⁸ Savukārt lietā Nr. 2017-21-01 par apdrošinātāja tiesībām celt regresa prasību pret transportlīdzekļa vadītāju tiesa norādīja: no apstrīdētās normas pieņemšanas materiāliem neizriet, ka likumdevējs būtu izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esību, kuri apdrošinātāja un apdrošinātā pamattiesības ierobežotu mazāk. Par to neliecina ne likumprojekta anotācija, ne Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas sēžu protokoli, nedz arī citi likuma izstrādes materiāli. Tātad likumdevējs nav pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esību, kuri apdrošinātā pamattiesības aizskartu mazāk, bet arī apdrošinātājam neuzliktu nesamērīgi lielu slogu.⁴⁰⁹

Apsverot saudzējošāka risinājuma iespējamību, tiesa nevar darboties likumdevēja un valsts pārvaldes vietā un pati meklēt optimālus risinājumus, jo tas ir tiesību normas pieņemēja uzdevums.⁴¹⁰ Piemēram, lietā Nr. 2014-34-01 par mantas konfiskāciju kā papildsodu Satversmes tiesa attiecībā uz saudzējošāku līdzekli atzina: no tā vien, ka kāds soda veids ir mazāk ierobežojošs pret konkrētu notiesāto personu, neizriet likumdevēja pienākums paredzēt vienīgi šādu soda veidu. Likumdevējs politiskā procesā ir tiesīgs izvēlēties atbilstošākos soda veidus un sankcijas par Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem. Savukārt tiesa katrā individuālā gadījumā nosaka piemērotāko sodu likumdevēja

407 2013-17-01, 28.1. punkts.

408 2014-36-01, 21. punkts.

409 2017-21-01, 19. punkts.

410 Sk., piemēram: 2018-17-03, 20.2. punkts.

paredzētajās robežās.⁴¹¹ Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tās uzdevums ir izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko vai atbilstošāko risinājumu.⁴¹² Piemēram, lietā Nr. 2016-04-03 par lauksaimnieku priekšlaicīgās pensionēšanas atbalsta izmaksu pārtraukšanu tā saņēmēja mantiniekiem tiesa atzina, ka valstij ir tiesības noteikt savu lauksaimniecības politiku, citstarp izvēloties arī prioritāri atbalstāmās programmas un līdzsvarojot dažādiem lauksaimniekiem piešķiramo atbalstu, taču valsts nav tiesīga turpināt lauksaimnieku mantinieku atbalstīšanu uz Eiropas Savienības tiesībām neatbilstošas tiesību normas pamata. Tāpēc Satversmes tiesa piekrita Ministru kabinetam, ka konkrētajā gadījumā legītīmo mērķu sasniegšanai nebija iespējams izvēlēties citus līdzekļus, bet bija tikai viena iespēja – pārtraukt atbalsta izmaksu tā saņēmēja mantiniekiem.⁴¹³

Satversmes tiesai jāizvērtē ne vien tie alternatīvie līdzekļi, uz kuriem norādījuši lietas dalībnieki, bet arī pašai jāpārlicinās, ka nepastāv vēl citi, saudzējošāki līdzekļi. Piemēram, lietā Nr. 2020-33-01 par ierobežojumiem privātajām augstskolām īstenot studiju programmas svešvalodās Satversmes tiesa atzina, ka pieteikuma iesniedzēja norādītie līdzekļi nav uzskatāmi par alternatīviem legītīmo mērķu sasniegšanas līdzekļiem.⁴¹⁴ Taču, atsaucoties uz savu iepriekšējo judikatūru, tiesa norādīja, ka pastāv alternatīvs, privāto augstskolu tiesības mazāk ierobežojošs legītīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis – piešķirt tiesības īstenot studiju programmas svešvalodās tām augstskolām, kuru īstenotās studiju programmas sasniegušas noteiktus kvalitātes kritērijus, un paredzēt izņēmumus no vispārējā Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas regulējuma, piemēram, atsevišķās zinātnes nozarēs vai noteikta līmeņa studijās.⁴¹⁵

Apstākļos, kad pastāv nenoteiktība un ir nepieciešama valsts tūlītēja rīcība, lai aizsargātu svarīgas personu vai sabiedrības tiesības un likumiskās intereses, arī pamattiesību ierobežojuma samērīguma vērtējumā būtiska nozīme ir piesardzības principam. Tomēr piesardzības princips nenožīmē, ka institūcija, kas izdod normatīvo aktu, būtu atbrīvota no pienākuma izvērtēt un noskaidrot to,

⁴¹¹ 2014-34-01, 18. punkts.

⁴¹² Sk., piemēram: 2014-36-01, 21. punkts; 2016-07-01, 24.2. punkts; 2017-21-01, 19. punkts.

⁴¹³ 2016-04-03, 24. punkts.

⁴¹⁴ 2020-33-01, 33.1., 33.2., 33.3. punkts.

⁴¹⁵ 2020-33-01 33.4. punkts.

vai nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, kas varētu nodrošināt attiecīgo leģitīmo mērķu sasniegšanu tādā pašā kvalitātē.⁴¹⁶ Piemēram, lietā Nr. 2020-26-0106 par azartspēļu ierobežošanu Covid-19 apstākļos tika atzīts, ka par leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekļu alternatīvām varētu tikt uzskatīti konkrēti interaktīvo azartspēļu norises ierobežojumi un tāds to kopums, kas būtu tieši vērsts uz azartspēļu tīmekļvietnēs pavadāmā laika un tērējamo līdzekļu ierobežošanu jeb būtu precīzāk fokusēts uz leģitīmajiem mērķiem. Proti, likumdevējs varēja noteikt konkrētu to stundu skaitu, kuras indivīds drīkst pavadīt interaktīvo azartspēļu vietnēs. Tāpat bija iespējams noteikt tērējamo naudas summu limitus, kurus spēlētāji nedrīkstētu pārsniegt un kuri nebūtu atkarīgi no viņu vēlmēm. Visbeidzot, pastāvēja iespēja kombinācijā ar minētajiem ierobežojumiem ierobežot arī interaktīvo azartspēļu pievilcību, piemēram, uz ārkārtējās situācijas laiku aizliedzot azartspēļu organizētājiem piedāvāt saviem klientiem bonusus.⁴¹⁷

3.4.3. Rīcības atbilstība (samērīgums šaurākā izpratnē)

Izstrādājot tiesību normas, likumdevējam ir jāizsver un jālīdzsvaro dažādas personu intereses.⁴¹⁸ Ja īstenot var tikai vienu no pretnostatītājam interesēm, tad priekšroka dodama tai interesei, kurai ir lielāks svars. Savukārt tad, ja vienlaikus ierobežotā apjomā var īstenot vairākas intereses, starp tām jāpanāk līdzsvars. Svēršana un līdzsvarošana jāveic arī gadījumā, kad tiek ierobežotas personas pamattiesības. Vienīgi tā iespējams panākt taisnīgumu.⁴¹⁹

Konstatējusi, ka pamattiesību ierobežojums ir piemērots un nepieciešams leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pēc tam pārbauda, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, proti, vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par personai nodarīto kaitējumu.⁴²⁰ Ja labums nav lielāks par kaitējumu,

⁴¹⁶ 2021-24-03, 28. punkts.

⁴¹⁷ 2020-26-0106, 21.1. punkts.

⁴¹⁸ Sal. sk.: 2010-44-01, 9. punkts.

⁴¹⁹ Sal. sk.: 2002-12-01, secinājumu daļas 1. punkts.

⁴²⁰ Sal. sk.: 2008-05-03, 11. punkts; 2008-11-01, 13. punkts; 2008-34-01, 20. punkts; 2008-36-01, 13. punkts; 2008-47-01, 12. punkts; 2009-113-0106, 17. punkts; 2010-02-01, 9. punkts; 2010-12-03, 15. punkts; 2010-22-01, 12.4. punkts; 2010-31-01, 12. punkts; 2010-48-03, 11. punkts; 2010-49-03, 18. punkts; 2010-54-03, 16.2.4. punkts; 2010-70-01, 14. punkts; 2010-71-01, 20. punkts; 2011-01-01, 14. punkts; 2011-09-01, 12. punkts; 2012-20-03, 11. punkts; 2012-23-01, 19. punkts; 2013-13-01, 13. punkts; 2013-17-01, 25. punkts; 2013-20-03, 11. punkts; 2014-04-03, 15. punkts; 2014-11-0103, 23. punkts; 2014-12-01, 18.1. punkts; 2014-34-01, 16. punkts; 2014-36-01, 19. punkts; 2015-07-03, 16. punkts; 2015-25-01, 11.3. punkts; 2016-04-03, 22. punkts; 2016-07-01, 22. punkts; 2017-12-01, 19. punkts; 2017-21-01, 17. punkts; 2018-04-01, 17. punkts; 2018-09-0103, 14. punkts; 2018-17-03, 20. punkts; 2019-05-01, 21. punkts; 2019-10-0103, 27. punkts; 2020-26-0106, 18. punkts; 2020-31-01, 17. punkts; 2020-33-01, 31. punkts; 2020-49-01, 26. punkts; 2020-59-01, 20. punkts; 2021-06-01, 18. punkts; 2021-24-03, 26. punkts; 2021-31-0103, 37. punkts.

tad pamattiesību ierobežojums nav samērīgs un līdz ar to nav arī taisnīgs.

Turpmāk aplūkotas atsevišķas lietas, kuras ilustrē pretnostatīto interešu svēršanu un līdzsvarošānu.

Lietā Nr. 2020-59-01 par ceļu inženierbūvēm persona vēlējās nojaukt sev piederošo būvi – garāžu –, taču blakus tai atradās pašvaldībai piederoša ceļu inženierbūve – kontakttīkla balsts, kas nepieciešams tramvaju satiksmes nodrošināšanai. Lai varētu nojaukt būvi, personai bija jāveic kontakttīkla balsta pārvietošana, un tas atbilstoši apstrīdētajai normai bija jāizdara par personas pašas līdzekļiem. Satversmes tiesa atzina, ka šāds regulējums ir samērīgs gadījumos, kad ceļu inženierbūves pārvietošana ir saistīta tikai ar personas subjektīvajām vēlmēm. Tomēr ir arī tādi gadījumi, kad ceļu inženierbūves pārvietošana balstīta objektīvā nepieciešamībā. Šādā situācijā nav pamatoti visu atbildību par ceļu inženierbūves pārvietošanas izmaksām uzlikt nekustamā īpašuma īpašniekam. Paredzot imperatīvu pienākumu segt ceļu inženierbūves pārvietošanas izmaksas un neparedzot iespēju izvērtēt katru konkrēto faktisko situāciju, likumdevējs nav līdzsvarojis nekustamā īpašuma īpašnieka un sabiedrības intereses. Ar šādu tiesisko regulējumu nevar tikt sasniegts katrā konkrētajā gadījumā taisnīgākais rezultāts. Proti, netiek sasniegts demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenais mērķis – taisnīgums.⁴²¹

Lietā Nr. 2013-13-01 ar apstrīdēto normu tika pārtraukta kompensācijas izmaksa par īpaši aizsargājamo sugu dzīvnieku nodarītajiem postījumiem. Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs, pārtraucot kompensācijas izmaksu un neatbrīvojot zemes īpašniekus no pienākuma nodrošināt labvēlīgus apstākļus aizsargājamo sugu dzīvniekiem, to nodarīto postījumu izmaksas pilnībā pārliecinis uz zemes īpašniekiem. Lai gan apstrīdētā norma ļauj ietaupīt konkrētajam mērķim paredzētos līdzekļus, ilgtermiņā sabiedrības ieguvums būtu lielāks tad, ja likumdevējs būtu izvēlējis kādu zemes īpašnieku tiesības saudzējošāku risinājumu. Turklāt kompensācijai piešķirtas salīdzinoši nelielas summas un attiecīgi tāds pats ir arī valsts budžeta līdzekļu ietaupījums. Turpretim zemes īpašniekiem kompensācija var izrādīties būtiska savas saimnieciskās darbības sekmīgai turpināšanai.⁴²² Līdzīgi arī lietā Nr. 2005-16-01 par īres maksas apmēra

⁴²¹ 2020-59-01, 23.2. punkts.

⁴²² 2013-13-01, 16.2.–16.3. punkts.

ierobežojumiem denacionalizētajos namos tiesa uzsvēra, ka valstij ir jānodrošina taisnīgs līdzsvars starp izīrētāju un īrnieku interesēm, taču iedzīvotāju finansiālo grūtību novelšana tikai uz namu īpašnieku pleciem nav uzskatāma par taisnīgu. Saskaņā ar pareizu sociālās solidaritātes principa izpratni valsts sociālais atbalsts ir sniedzams no visas sabiedrības, proti, valsts līdzekļiem.⁴²³

Nereti jārod līdzsvars starp tiesībām uz īpašumu, no vienas puses, un kādām citām pamattiesībām, no otras puses. Piemēram, lietā Nr. 2014-04-03 par Mežaparka lokālplānojumu tika svērtas tiesības uz īpašumu iepretim tiesībām uz dzīvi labvēlīgā vidē. Satversmes tiesa atzina, ka sabiedrības tiesības uz dzīvi labvēlīgā vidē prasa noteikt ierobežojumus Mežaparka teritorijas izmantošanai – tostarp noteiktā teritorijā aizliedzot būvēt jaunas dzīvojamās mājas. Labumu no šādiem ierobežojumiem gūst visa sabiedrība, bet iespējamā privātmāju apbūve dotu labumu vienīgi atsevišķām personām. Pieņemot Mežaparka lokālplānojumu, tikuši vērtēti lietderības apsvērumi par to, kurai no iepriekš minētajām interesēm dodama priekšroka. Tiesa attiecīgo ierobežojumu varētu atzīt par nesamērīgu vienīgi tad, ja tas būtu acīmredzami neatbilstošs leģitīmā mērķa sasniegšanai. Konkrētajā gadījumā tiesa piekrita tam, ka sabiedrības ieguvums ir lielāks par pieteikuma iesniedzējas interesēm nodarīto kaitējumu.⁴²⁴

Savukārt lietā Nr. 2021-24-03 par lielo tirdzniecības centru darbības ierobežojumiem Covid-19 pandēmijas apstākļos tika svērtas komersantu tiesības uz īpašumu un visas sabiedrības tiesības uz veselības aizsardzību. Satversmes tiesa norādīja, ka tiesības uz veselības aizsardzību tieši attiecas uz ikvienu personu un ir būtisks priekšnoteikums jebkuru citu personas pamattiesību īstenošanai. Turklāt labums no apstrīdētajā normā paredzētā ierobežojuma tiek gūts daudzējādos aspektos, jo attiecīgais regulējums pasargā gan tieši pašus cilvēkus no saslimšanas, gan arī veselības aprūpes sistēmu no pārslodzes. Tādējādi, ievērojot Covid-19 izraisošā vīrusa izplatību un tās radītos draudus veselības sistēmai, atsevišķu komersantu likumiskās intereses nevar tikt nostādītas augstāk par visas sabiedrības interesēm.⁴²⁵

423 2005-16-01, 15.8. punkts.

424 2014-04-03, 18. punkts.

425 2021-24-03, 31.1.–31.2. punkts.

Komersantu tiesības uz īpašumu aplūkotas arī lietā Nr. 2015-07-03 par valsts atbalstu sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem. Satversmes tiesa atzina, ka valsts atbalsts tiek sniegts, lai nodrošinātu sabiedrībai pieejamus, kvalitatīvus un izmaksu ziņā efektīvus pakalpojumus, nevis lai atbalstītu nerentablu komercdarbību. Komersanti nevar savu darbību balstīt vienīgi uz valsts atbalstu. Apstrīdētā norma, kas ierobežo valsts atbalsta apmēru, nav padarījusi sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzēju komercdarbību ekonomiski neiespējamu un nav radījusi arī ticamus maksātnespējas draudus. Tādējādi sabiedrības ieguvums no tā, ka sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzēji tiek motivēti uzlabot savas darbības efektivitāti un valsts budžeta līdzekļi tiek izlietoti taupīgi, ir lielāks par atsevišķu sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzēju ciestajiem zaudējumiem.⁴²⁶

Tiesību uz īpašumu ierobežojumi saistībā ar valsts atbalsta sniegšanu vērtēti arī lietā Nr. 2020-49-01 par pakārtoto saistību kreditoriem. Kad akciju sabiedrība "Parex banka" nonāca finansiālās grūtībās, tai tika sniegts valsts atbalsts. Savukārt apstrīdētās normas liedza pieteikuma iesniedzējam saņemt termiņdepozīta pamatsummas atmaksu, pirms ticis atmaksāts minētais atbalsts. Satversmes tiesa norādīja, ka atbalstam noteiktie ierobežojumi ir vērsti uz taisnīguma principa ievērošanu – atbalsts tiek sniegts, lai palīdzētu finansiālās grūtībās nonākušai komercsabiedrībai un atjaunotu tās maksāspēju, nevis lai piešķirtu līdzekļus kreditoru prasījumu apmierināšanai. Proti, atbalsta mērķis ir aizsargāt visu sabiedrību, nevis atsevišķas personas – pakārtoto saistību kreditorus. Līdz ar to sabiedrības ieguvums no tā, ka valsts budžeta līdzekļi tiek izlietoti taupīgi un atgūti pēc iespējas ātrāk, ir lielāks par atsevišķu pakārtoto saistību kreditoru ciestajiem zaudējumiem.⁴²⁷

Jāpiebilst, ka lietās par nodokļu likumu normām Satversmes tiesa izmanto atšķirīgu normas satversmības izvērtēšanas metodoloģiju. Proti, nodokļu tiesību jomā likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, tāpēc Satversmes tiesa var vērtēt tikai un galvenokārt to, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam un vai nodokļu normatīvais regulējums atbilst vispārējiem tiesību principiem.⁴²⁸

426 2015-07-03, 19. punkts.

427 2020-49-01, 29.2.–29.4. punkts.

428 2010-25-01, 10. punkts; 2010-59-01, 9. punkts.

Izvērtējot, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam, citstarp jāapsver tas, vai piemērotais nodoklis pēc sava rakstura nav konfiscējošs.⁴²⁹ Piemēram, lietā Nr. 2014-12-01 par subsidētās elektroenerģijas nodokli tiesa izvērtēja nodokļa likmi, kā arī nodokļa maksāšanas pienākuma radīto finansiālo ietekmi un secināja, ka subsidētās elektroenerģijas nodokļa piemērošana nav nesamērīgs slogs nodokļa adresātiem un nerada maksātnespējas draudus. Līdz ar to labums, ko sabiedrība gūst no subsidētās elektroenerģijas nodokļa, ir lielāks par ierobežojumu, ko apstrīdētās normas nosaka nodokļa maksātājiem.⁴³⁰

429 2014-12-01, 21.2. punkts.

430 2014-12-01, 21.2.–21.3. punkts.

4. SATVERSMES 105. PANTA CETURTAIS TEIKUMS

“Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību”

4.1. Vispārīgas piezīmes

Līdzīgi kā Konvencijas Pirmā protokola 1. pants, arī Satversmes 105. panta ceturtais teikums paredz valsts tiesības noteiktos gadījumos personai īpašuma tiesības atņemt *de jure*.⁴³¹ Persona, kurai valsts piespiedu kārtā atsavina nekustamo īpašumu, zaudē īpašuma tiesības uz tai piederošo īpašuma tiesību objektu vai tā daļu. Tādēļ īpašuma piespiedu atsavināšana nekādā gadījumā nedrīkst būt patvaļīga.⁴³²

Satversmes 105. panta ceturtais teikums nosaka tiesisko kārtību īpašuma piespiedu atsavināšanai sabiedrības vajadzībām. Saeimai veicot nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu, personas tiesības uz īpašumu tiek ierobežotas visbūtiskākajā veidā.⁴³³ **Nekustamā īpašuma atsavināšanas procedūras ievērošana ir viens no priekšnoteikumiem personas tiesību uz īpašumu aizsardzībai.**⁴³⁴ Turklāt šādu procedūru esība dod iespēju personai panākt, lai atbildīgās institūcijas pilnvērtīgi izvērtētu tās tiesību uz īpašumu ierobežojumu.⁴³⁵

Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām Satversmes 105. panta ceturta teikuma izpratnē nevar būt atkarīga tikai no konkrētā gadījuma faktiskajiem apstākļiem. Proti, nav iedomājama tāda situācija, ka konkrētais īpašums ar tiesību normu tiek un tajā pašā laikā netiek atsavināts. Lai atzītu, ka īpašums ticis vai tiek piespiedu kārtā atsavināts sabiedrības vajadzībām, ir nepieciešama tāda valsts rīcība, kas vērsta uz konkrētā īpašuma atņemšanu.⁴³⁶

⁴³¹ 2005-12-0103, 22. punkts; 2009-01-01, 9. punkts; 2016-08-01, 13. punkts.

⁴³² 2016-08-01, 13. punkts.

⁴³³ 2009-01-01, 13.3. punkts; 2016-08-01, 12.1. punkts.

⁴³⁴ 2016-08-01, 12.2. punkts.

⁴³⁵ 2016-08-01, 12.2. punkts.

⁴³⁶ 2020-49-01, 20.3. punkts.

4.2. Situācijas ārpus 105. panta ceturtnā teikuma tvēruma

Satversmes tiesas praksē vairākās lietās pieteikumu iesniedzēji ir lūguši Satversmes tiesu vērtēt lietā apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. panta ceturtnā teikumam, tomēr attiecīgā situācija pēc būtības nebija uzskatāma par piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām un neietilpa Satversmes 105. panta ceturtnā teikuma tvērumā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. panta ceturtnā teikums neregulē situācijas, kas rodas sakarā ar valsts noteiktu piespiedu līdzekļu izpildi.⁴³⁷ Arī mantas konfiskācija kā soda veids nav aplūkojama Satversmes 105. panta ceturtnā teikuma kontekstā, jo tā nav īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pret taisnīgu atlīdzību.⁴³⁸ Piemēram, lietā Nr. 2014-34-01 par mantas konfiskāciju Satversmes tiesa norādīja: jāņem vērā, ka Krimināllikumā un Satversmes 105. panta ceturtnā teikumā termins "atsavināšana" ir lietots atšķirīgā kontekstā. Atbilstoši Krimināllikuma 42. panta pirmajai daļai mantas konfiskācija kā soda veids nozīmē notiesātā īpašumā esošās mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšanu valsts īpašumā. Mantas konfiskācija kā kriminālsods netiek piemērota, lai atsavinātu noziedzīgā ceļā iegūtos līdzekļus. Krimināllikuma izpratnē šā soda piemērošanas iespēja nav saistīta ar to, kādā veidā persona ieguvusi mantu. Piemēram, fakts, ka manta ir mantota, saņemta kā dāvana vai nopirkta par algu, nav šķērslis tās konfiskācijai. Mantas konfiskācija šajā aspektā pēc būtības ir līdzīga naudas sodam – tās mērķis ir nevis atsavināt noziedzīgā ceļā iegūto, bet gan sodīt personu ar mantisko piedziņu.⁴³⁹

Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija, lai gan tā saistīta ar īpašuma atsavināšanu, vispār ir uzskatāma par īpašuma lietošanas kārtības kontroli Konvencijas Pirmā protokola 1. panta otrās daļas izpratnē. Proti, šāda konfiskācija tiek īstenota, lai citstarp neļautu pašai personai gūt labumu no noziedzīgi iegūtās mantas un lai tas nekaitētu sabiedrībai kopumā, un tādējādi šī konfiskācija uzskatāma par īpašuma kontroli. Tādēļ attiecīgajā lietā noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija tika vērtēta kā tiesību uz īpašumu ierobežojums un aplūkota

⁴³⁷ 2014-34-01, 12.3. punkts; 2015-25-01, 10.1. punkts.

⁴³⁸ 2014-34-01, 12.3. punkts ar atsauci uz 2010-31-01 8.2. punktu.

⁴³⁹ 2014-34-01, 12.3. punkts ar atsauci uz 2010-31-01 7.3. punktu.

Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu ietvaros,⁴⁴⁰ nevis kā īpašuma piespiedu atsavināšana Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē.⁴⁴¹

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka arī pakārtoto saistību kreditoru prasījuma tiesību izmantošanas ierobežošana nav uzskatāma par šo tiesību piespiedu atsavināšanu. Lietā Nr. 2014-36-01 par procentu maksājumu apturēšanu no komercsabiedrības, kas nonākusi finansiālās grūtībās un saņem valsts atbalstu, Satversmes tiesa norādīja: tas, ka samazinās iespējamie ienākumi no procentiem par kapitāla lietošanu, vai pat tas, ka nav iespējams saņemt atlikušos procentu maksājumus, nenozīmē, ka pēc būtības tiktu atsavinātas prasījuma tiesības uz procentu saņemšanu. Minētais īpašums – proti, prasījuma tiesības uz procentu saņemšanu – tiek saglabāts, jo valsts pēc apstrīdētās normas pieņemšanas to nepārņem savā īpašumā, kā tas būtu gadījumā, ja īpašums tiktu piespiedu kārtā atsavināts sabiedrības vajadzībām. Tādējādi šajā lietā atzīts, ka apstrīdētās normas paredz nevis pakārtoto saistību kreditoru prasījuma tiesību atsavināšanu, bet gan šo tiesību izmantošanas ierobežošānu uz noteiktu laiku. Tas, vai pakārtoto saistību kreditors faktiski varēs šīs tiesības izmantot, ir atkarīgs no tā, kā attīstīsies situācija pēc atbalsta sniegšanas, proti, no tā, vai komercsabiedrībai būs pietiekami finanšu līdzekļi.⁴⁴² Līdzīgi arī lietā Nr. 2020-49-01 Satversmes tiesa secināja: tas vien, ka apstrīdētās normas paredz arī potenciālu pakārtoto saistību kreditoru prasījumu dzēšanu, nenozīmē, ka būtu notikusi īpašuma atsavināšana Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē. Proti, tiesa uzvēra, ka šo saistību dzēšana izriet nevis no tā, ka valsts būtu sniegusi atbalstu, bet gan no tā, ka pēc likvidācijas procesa pabeigšanas komercsabiedrībai nav pakārtoto saistību kreditoru prasījumu apmierināšanai pietiekamu naudas līdzekļu. Proti, apstrīdētā norma paredz nevis prasījuma tiesību atņemšanu pakārtoto saistību kreditoriem, bet gan to, ka pat tādā gadījumā, ja šie prasījumi nav apmierināti, likvidācijas process ir pabeidzams un komercsabiedrība ir izslēdzama no publiskā reģistra. Turklāt arī atbalsta neatmaksāšana nav šķērslis tam, lai komercsabiedrība pēc likvidācijas procesa pabeigšanas tiktu izslēgta no publiskā reģistra. Tādējādi tiesa secināja, ka

440 2021-18-01, 25.1. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 5. jūlija lēmumu lietā "*Arcuri and Others v. Italy*", pieteikums Nr. 52024/99.

441 2021-18-01, 25.1. punkts.

442 2014-36-01, 15.2. punkts.

apstrīdētās normas paredz nevis pakārtoto saistību kreditoru prasījuma tiesību atsavināšanu, bet gan šo tiesību izmantošanas ierobežošanu uz noteiktu laiku.⁴⁴³

Arī ar nodokļa maksāšanas pienākumu saistītas tiesību normas Satversmes tiesa parasti vērtē kā tiesību uz īpašumu ierobežojumu, nevis kā īpašuma piespiedu atsavināšanu,⁴⁴⁴ tostarp arī ienākuma aplikšana ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neattiecas uz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām.⁴⁴⁵

Komerccarbības licences apturēšana, nerespektējot komersanta tiesisko palāvību, neparedzot kompensāciju vai saprātīgu pārejas periodu darbības apturēšanai, nav vērtējama kā īpašuma atsavināšana. Tā, piemēram, lietā Nr. 2020-26-0106 par azartspēļu ierobežošanu ārkārtas stāvokļa laikā Satversmes tiesa norādīja, ka pieteikumu iesniedzēju licenču darbības apturēšana ir vērtējama kā to īpašuma tiesību ierobežojums, nevis kā īpašuma atsavināšana. No Satversmes 105. panta neizriet, ka šādu ierobežojumu noteikšanas gadījumā būtu nepieciešama kompensācija, lai gan tās esība vai neesība tomēr ir ņemama vērā, vērtējot ierobežojuma samērīgumu.⁴⁴⁶

Lietā Nr. 2010-71-01 par valsts līdzdalības palielināšanu kredītiestādēs pieteikuma iesniedzēji uzskatīja, ka faktiski aiz apstrīdētās normas ir apslēpta valsts īstenota īpašuma nacionalizācija bez atbilstošas kompensācijas izmaksāšanas, un apstrīdēja šīs normas atbilstību arī Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam.⁴⁴⁷ Satversmes tiesa šo argumentu noraidīja, norādot, ka pieteikuma iesniedzējiem piederošo akciju nominālvērtība nav mainījusies un to īpašumā gan pirms, gan arī pēc apstrīdētās normas piemērošanas ir tieši tikpat daudz akciju ar tieši tādu pašu nominālvērtību kā iepriekš, ja vien īpašnieks pats nav tās labprātīgi atsavinājis. Apstrīdētā norma pati par sevi neparedz atņemt nedz īpašnieka statusu, nedz arī iespēju saņemt dividendes vai likvidācijas kvotu, kas pienākas sakarā ar jau piederošām akcijām, ja attiecīgās kredītiestādes finansiālais stāvoklis to pieļauj. Tāpat netiek atņemtas īpašnieku tiesības piedalīties kredītiestādes akcionāru sapulcēs, ja tādas tiek sasauktas, vai realizēt citas akcionāram likumos paredzētās

⁴⁴³ 2020-49-01, 20.3. punkts.

⁴⁴⁴ 2007-01-01, 19. punkts; 2014-11-0103, 15. punkts; 2014-12-01, 14. punkts; 2017-12-01, 16. punkts; 2018-04-01, 13. punkts.

⁴⁴⁵ 2021-06-01, 14. punkts.

⁴⁴⁶ 2020-26-0106, 22.2.3. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2010. gada 29. marta sprieduma lietā *"Depalle v. France"*, pieteikums Nr. 34044/02, 91. punktu.

⁴⁴⁷ 2010-71-01, 13. punkts.

tiesības. Tādējādi Satversmes tiesa uzskatīja, ka apstrīdētā norma neietilpst Satversmes 105. panta ceturtā teikuma tvērumā.⁴⁴⁸

4.3. Īpašuma piespiedu atsavināšana Satversmes 105. panta ceturtā teikuma tvērumā

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka **“personas tiesību uz īpašumu patiesu aizsardzību garantē ne vien taisnīga atlīdzība (tās apmērs), bet arī nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas process pats par sevi”**.⁴⁴⁹ Satversmes 105. panta ceturtais teikums ietver vairākus kritērijus, kas valstij ir jāievēro, lai nodrošinātu īpašuma piespiedu atsavināšanas tiesiskumu. Tātad, lai izvērtētu, vai konkrētajā gadījumā ir ievērots Satversmes 105. panta ceturtais teikums, Satversmes tiesa pārbauda, vai nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana ir notikusi:

- 1) uz atsevišķa likuma pamata;
- 2) sabiedrības vajadzībām;
- 3) izņēmuma gadījumā;
- 4) pret taisnīgu atlīdzību.⁴⁵⁰

4.3.1. Uz atsevišķa likuma pamata

Satversmes 105. panta ceturtais teikums noteic, ka īpašuma piespiedu atsavināšana pieļaujama tikai uz atsevišķa likuma pamata. Mērķis, kam kalpo Satversmes 105. panta noteikums par īpašuma atsavināšanu uz atsevišķa likuma pamata, ir aizsargāt personas pamattiesības no iespējamās valsts pārvaldes iestāžu patvaļas. **Vārds “atsevišķs” šajā gadījumā interpretējams ne vien formāli gramatiski, bet visupirms pēc būtības. Pieņemot šādu “atsevišķu” likumu, likumdevējam īpaša uzmanība ir jāpievērš visiem lietas apstākļiem, jānoskaidro, vai īpašuma atsavināšana patiesām notiek izņēmuma gadījumā un kalpo valsts vai sabiedrības vajadzībām, kā arī jāpārlicinās, vai šī atsavināšana notiek pret taisnīgu atlīdzību.**⁴⁵¹

No Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā ietvertās prasības pēc atsevišķa likuma izriet likumdevēja pienākums pirms tiesību akta pieņemšanas nodrošināt

⁴⁴⁸ 2010-71-01, 13. punkts.

⁴⁴⁹ 2016-08-01, 12.2. punkts.

⁴⁵⁰ 2005-12-0103, 22. punkts; 2009-01-01, 10. punkts; 2016-08-01, 13. punkts.

⁴⁵¹ 2005-12-0103, 22.2. punkts; 2009-01-01, 11. punkts; 2016-08-01, 14. punkts.

personas tiesības tikt uzklautai. Valsts savu lēmumu nevar pieņemt, ignorējot īpašnieka tiesības tikt uzklautam. Tiesībām tikt uzklautam ir liela nozīme pilnvērtīgā tiesību aizstāvībā un iesaistīto pušu interešu līdzsvarošanā. Tiesības tikt uzklautam nozīmē ne tikai formālu iespēju izteikties. Tās saistāmas ar valsts pienākumu izteiktos iebildumus izvērtēt un iespēju robežās ņemt vērā vai arī noraidīt ar pienācīgu pamatojumu. Pamatojuma princips ir viens no būtiskākajiem procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līdzekļiem.⁴⁵² Piemēram, lietā Nr. 2016-08-01 Satversmes tiesa, reaģējot uz pieteikuma iesniedzējas argumentu par nepienācīgu uzklaušanu, norādīja, ka citas valsts institūcijas, piemēram, par nozari atbildīgās ministrijas, veikts izvērtējums neatbrīvo Saeimu no pienākuma pašai izvērtēt attiecīgo jautājumu. Tādēļ Satversmes tiesa atsevišķi pārbaudīja, vai Saeima, pieņemot apstrīdēto likumu, ir izvērtējusi pieteikuma iesniedzējas iebildumus.⁴⁵³

4.3.2. Sabiedrības vajadzībām

Satversmes 105. pants piešķir likumdevējam plašu rīcības brīvību noteikt, kādas ir tās vispārējās vajadzības, kuras nepieciešams apmierināt, lai sasniegtu īpašos publiskos mērķus. Tomēr likumdevēja rīcības brīvībai tādu sabiedrisko vajadzību noteikšanā, kuru apmierināšanai nepieciešams piespiedu kārtā atsavināt nekustamo īpašumu, ir vairāki ierobežojumi. Izskatot lietu, kas ierosināta pēc personas konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesas pienākums ir pārbaudīt, vai nekustamā īpašuma atsavināšana sabiedrības vajadzībām ir pamatota. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka lēmumam atsavināt nekustamo īpašumu sabiedrības vajadzībām jāietver pamatojums tam, ka īpašums tiešām tiek atsavināts sabiedrības vajadzībām.⁴⁵⁴

Piespiedu kārtā var atsavināt tikai sabiedrības vajadzību apmierināšanai nepieciešamu nekustamo īpašumu. Turklāt termins “nepieciešams” ietver ne vien sabiedrības vajadzību, bet ir saistāms arī ar ģeogrāfiski noteiktu vietu un platību. Tas nozīmē, ka pieļaujama zemes īpašumu piespiedu atsavināšana tādā platībā, kāda valstij ir aktuāli nepieciešama sabiedrisko vajadzību apmierināšanai.

⁴⁵² 2009-01-01, 11.3. punkts; 2016-08-01, 14.2. punkts.

⁴⁵³ 2016-08-01, 14.2. punkts.

⁴⁵⁴ 2016-08-01, 15. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2000. gada 23. novembra sprieduma lietā “Case of the former king of the Greece and others v. Greece”, pieteikums Nr. 25701/94, 87. punktu.

Savukārt aktuāla nepieciešamība var tikt pamatota ar konkrētu attīstības projektu. Nākotnē iespējamās vajadzības neietilpst termina “nepieciešams” saturā.⁴⁵⁵

4.3.3. Izņēmuma gadījumos

Nosacījums, ka īpašumu var atsavināt vienīgi “izņēmuma gadījumā”, nozīmē, ka atsavināšanas mērķi nevar sasniegt un pienācīgi īstenot ne ar kādiem citiem līdzekļiem. Tāpat tas nozīmē, ka īpašuma piespiedu atsavināšana nedrīkst kļūt par ierastu valsts vajadzību apmierināšanas praksi. Katra īpašuma atsavināšana aplūkojama kā izņēmuma gadījums, un šādu pieeju palīdz nodrošināt atbilstošas procedūras ievērošana.⁴⁵⁶

Īpašuma piespiedu atsavināšana ir viens no īpašuma tiesību ierobežošanas veidiem. Tādēļ arī uz īpašuma atsavināšanas gadījumiem attiecināms vispārējais princips, ka īpašuma tiesību ierobežojums var būt tiesisks tikai tad, ja tas ir samērīgs ar sasniedzamo mērķi.⁴⁵⁷ **Taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības un konkrētā nekustamā īpašuma īpašnieka interesēm var tikt nodrošināts ar skaidrā un iepriekš paredzamā procedūrā noteiktas taisnīgas atlīdzības palīdzību.**⁴⁵⁸

Lai izvērtētu, vai, piespiedu kārtā atsavinot nekustamo īpašumu, ir ievērots samērīgums, Satversmes tiesa noskaidro:

- 1) vai apstrīdētais likums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai;
- 2) vai apstrīdētais likums ir nepieciešams, respektīvi, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai ir ievērots taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības un konkrētā nekustamā īpašuma īpašnieka interesēm⁴⁵⁹ jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.⁴⁶⁰

Kā norādīts iepriekš, piespiedu kārtā var atsavināt tikai sabiedrības vajadzību apmierināšanai nepieciešamu nekustamo īpašumu, un tas nozīmē, ka zemes īpašumu piespiedu atsavināšana pieļaujama tikai tādā platībā, kāda

⁴⁵⁵ 2009-01-01, 13.2. punkts.

⁴⁵⁶ 2009-01-01, 13. punkts; 2016-08-01, 16. punkts.

⁴⁵⁷ 2009-01-01, 13. punkts; 2016-08-01, 16. punkts.

⁴⁵⁸ 2016-08-01, 16. punkts.

⁴⁵⁹ 2016-08-01, 16. punkts.

⁴⁶⁰ 2009-01-01, 13. punkts.

valstij ir aktuāli nepieciešama sabiedrības vajadzību apmierināšanai. Tas likumdevējam ļauj vienlaikus pārliecināties, ka citu risinājumu sabiedrības interešu apmierināšanai nav un ģpašums patiešām tiek atsavināts "izņēmuma gadījumā".⁴⁶¹ Piemēram, lietā Nr. 2009-01-01 par nekustamā ģpašuma atsavināšanu robežkontroles punkta vajadzībām Satversmes tiesa atzina, ka nekustamā ģpašuma piespiedu atsavināšana neatbilst Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam, jo likumdevējam bija iespēja sabiedrības intereses nodrošināt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem – varēja atsavināt tikai to strīdus nekustamā ģpašuma daļu, kura konkrētajā gadījumā bija aktuāli nepieciešama robežkontroles punkta modernizācijai. Likumdevējs, pieļaujot šo novērtējuma kļūdu, vienlaikus ir kļūdījies arī secinājumā, ka ģpašuma atsavināšana patiesi notiek "izņēmuma gadījumā".⁴⁶²

4.3.4. Pret taisnīgu atlīdzību

Satversmes 105. panta ceturtais teikums uzliek valstij pienākumu radīt taisnīgu līdzsvaru (samērīgumu) starp sabiedrības un konkrētā ģpašnieka interesēm ar skaidrā un iepriekš paredzamā procesā noteiktas taisnīgas atlīdzības palīdzību.⁴⁶³ Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīst, ka iejaukšanās ģpašuma tiesību netraucētā īstenošanā vienmēr ir jāveic tā, lai nodrošinātu taisnīgu līdzsvaru starp vispārējām sabiedrības interesēm un indivīda pamattiesībām.⁴⁶⁴ Atlīdzība ir būtisks apstāklis, kas ņemams vērā, vērtējot to, vai valsts ir taisnīgi un samērīgi līdzsvarojusi indivīda un sabiedrības intereses. ģpašuma atņemšana bez saprātīgi ar tā vērtību saistītas atlīdzības parasti tiks uzskatīta par nesamērīgu un neattaisnotu iejaukšanos Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā paredzēto tiesību īstenošanā.⁴⁶⁵ **Identiski arī saskaņā ar Satversmes 105. panta ceturto daļu valstij ir pienākums nodrošināt, ka personai par tās nekustamā ģpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām tiek piešķirta taisnīga atlīdzība.**⁴⁶⁶

⁴⁶¹ 2009-01-01, 13.2., 13.3. punkts; 2016-08-01, 16.2. punkts.

⁴⁶² 2009-01-01, 13.3. punkts.

⁴⁶³ 2005-12-0103, 22.3. punkts; 2016-08-01, 16.3. punkts.

⁴⁶⁴ 2016-08-01, 16.3. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 29. marta sprieduma lietā "*Scordino v. Italy (no. 1)*", pieteikums Nr. 36813/97, 93. punktu.

⁴⁶⁵ 2016-08-01, 16.3. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2012. gada 25. oktobra sprieduma lietā "*Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia*", pieteikums Nr. 71243/01, 110. punktu.

⁴⁶⁶ 2016-08-01, 16.3. punkts.

Tomēr Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā lietotais termins "taisnīga atlīdzība" ne vienmēr ir saprotams kā atsavināmā nekustamā īpašuma vērtības pilna atlīdzība⁴⁶⁷ vai tirgus vērtība.⁴⁶⁸ Lai gan atlīdzības apmēram jābūt saprātīgi saistītam ar atsavināmā īpašuma vērtību, tomēr, kā vairākkārt uzsvērts arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā, Konvencijas Pirmā protokola 1. pants neparedz īpašnieka tiesības uz atsavināmā īpašuma vērtības pilnu atlīdzību, it īpaši tajos gadījumos, kad šāda atsavināšana notiek sevišķi nozīmīgu sabiedrības interešu vārdā. Pamatkritērijs atsavināmā īpašuma atlīdzības apmēra izvērtēšanai ir taisnīgs līdzsvars starp Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā minētajām sabiedrības interesēm un nepieciešamību aizsargāt šajā pantā garantētās īpašnieka intereses. Atlīdzībai jābūt saprātīgi saistītai ar īpašuma tirgus vērtību, tomēr Konvencijas Pirmā protokola 1. pants negarantē tiesības uz pilnu atlīdzību visos apstākļos.⁴⁶⁹

Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, **nosakot taisnīgas atlīdzības apmēru, nav pieļaujams abstrahēties no atsavināmā īpašuma specifiskajām īpašībām un izmantošanas veida.** Piemēram, atlīdzības apmērs, kas uzskatāms par taisnīgu, var būt atkarīgs no tā, vai tiek atsavināts neapbūvēts zemes gabals vai arī dzīvojamā māja (dzīvoklis). Nav pieļaujams tas, ka atsavināšanas rezultātā, īpaši tad, ja tiek atsavināta dzīvojamā māja (dzīvoklis), īpašnieks, kas tajā dzīvo kopā ar ģimeni, nonāk ievērojami sliktākā mantiskā situācijā.⁴⁷⁰

Kaut arī Satversmes 105. panta ceturtais teikums nodrošina personai tiesības uz taisnīgu atlīdzību nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā, tomēr tas negarantē iespēju saņemt šo atlīdzību konkrētā personai vēlamā veidā. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. panta ceturtais teikums neuzliek institūcijai pienākumu piedāvāt nekustamā īpašuma īpašniekam kā taisnīgu atlīdzību citu līdzvērtīgu nekustamo īpašumu. Institūcijai nav arī pienākuma pēc atsavināmā nekustamā īpašuma īpašnieka vēlēšanās izpildīt jebkuru tā lūgumu attiecībā uz atlīdzības kompensācijas veidu.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ 09-02(98), secinājumu daļas 3. punkts.

⁴⁶⁸ 2005-12-0103, 22.3. punkts; 2010-71-01, 12.2.4. punkts.

⁴⁶⁹ 2016-08-01, 16.3. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 1986. gada 21. februāra sprieduma lietā *"James and others v. the United Kingdom"*, pieteikums Nr. 8793/79, 54. punktu un 2006. gada 29. marta sprieduma lietā *"Scordino v. Italy (no. 1)"*, pieteikums Nr. 36813/97, 95. punktu.

⁴⁷⁰ 2005-12-0103, 23.3.3. punkts; 2016-08-01, 16.3. punkts.

⁴⁷¹ 2016-08-01, 16.4. punkts.

5. SATVERSMES 105. PANTĀ IETVERTO PAMATTIESĪBU KONKRETIZĀCIJA DAŽĀDĀS TIESĪBU JOMĀS

5.1. Vispārīgas piezīmes

Satversmes tiesa, noskaidrojot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam, ņem vērā arī šīs normas raksturu, tostarp tās saikni ar citām Satversmes normām un vietu pamattiesību sistēmā.⁴⁷² Tiesas judikatūrā ir identificējamā vairākas tiesību nozares, kurās Satversmes 105. pantā ietvertie pamattiesību aizsardzības un likumdevējam piešķirtās rīcības brīvības apjomi tieši ietekmē konkrētā tiesību nozare. Proti, Satversmes tiesa ir īpaši norādījusi uz Satversmes 105. pantā nostiprināto tiesību aizsardzības apjomu sociālā nodrošinājuma jomā.⁴⁷³ Savukārt nodokļu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu jomā⁴⁷⁴, kā arī sodu politikas jomā⁴⁷⁵ un teritorijas plānošanas jomā⁴⁷⁶ Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesību normu izdevējs bauda plašu rīcības brīvību. Šis apstāklis ietekmē arī Satversmes tiesas īstenotās konstitucionālās kontroles tvērumu.

Satversmes tiesai ir plaša judikatūra lietās, kurās tiek vērtēta teritorijas plānošanas jomā pieņemtu tiesību normu atbilstība Satversmes 105. pantā ietvertajām pamattiesībām. Šādās lietās tiesa līdzsvaro personas tiesības uz īpašumu ar pašvaldības tiesībām lemt par savas administratīvās teritorijas attīstību. Savukārt lietās par piespiedu nomas tiesiskajām attiecībām un zemes lietošanas tiesībām Satversmes tiesa ir noteikusi kritērijus tam, lai taisnīgi līdzsvarotu zemes īpašnieku un daudzdzīvokļu māju īpašnieku tiesības.

5.2. Sociālā nodrošinājuma joma

Sociālā nodrošinājuma jomas tiesiskais regulējums Satversmes 105. panta tvērumā ietilpst, ja sociālās garantijas ir uzskatāmas par īpašumu Satversmes

⁴⁷² Salīdzinājumam sk. arī Satversmes tiesas pieeju Satversmes 91. panta konkretizācijai atkarībā no tiesību jomas: 2006-04-01, 15.2. punkts; 2008-37-03, 10. punkts; 2012-26-03, 11. punkts.

⁴⁷³ 2009-43-01, 20. punkts; 2015-21-01, 10.2. punkts.

⁴⁷⁴ 2014-11-0103, 15. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2021-12-03, 6.1. punkts.

⁴⁷⁵ Sk., piemēram: 2020-31-01, 13.3. punkts.

⁴⁷⁶ Sk., piemēram: 2008-05-03, 9.1. punkts.

105. panta izpratnē. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, Satversmes tiesa norādījusi, ka personai ir tiesības uz īpašumu, ja tai nacionālajā tiesību sistēmā ir paredzēta novērtējama tiesība uz sociālo apgādi.⁴⁷⁷ Tā, piemēram, tiesības uz pensijas izmaksu neatkarīgi no pensijas piešķiršanas datuma vai finansēšanas avota ietilpst Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertā termina "īpašums" saturā.⁴⁷⁸ Tāpat par īpašumu ir uzskatāmas personas tiesības uz darbnespējas atlīdzības izmaksu.⁴⁷⁹

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir garantētas arī atsevišķā konstitucionālajā normā – Satversmes 109. pantā. Satversmes tiesas praksē ar sociālo nodrošinājumu saistīti tiesību jautājumi primāri tiek aplūkoti tieši šīs Satversmes normas kontekstā, pēc nepieciešamības tos apskatot kopsakarā arī ar citām Satversmes normām.⁴⁸⁰ Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka **Satversmes 109. pants sociālo tiesību jomā personai nodrošina lielāku tiesību aizsardzības apjomu nekā Satversmes 105. pants.**⁴⁸¹ Līdz ar to, konstatējot, ka sociālo tiesību jomā izdota tiesību norma ietilpst abu šo Satversmes pantu tvērumā, visupirms izvērtējama tās atbilstība Satversmes 109. pantam. Turklāt, ja sociālo tiesību jomā izdotā tiesību norma atbilst šim Satversmes pantam, nav nepieciešams atsevišķi izvērtēt tās atbilstību Satversmes 105. pantam.⁴⁸²

Lietā Nr. 2009-43-01 ar apstrīdētajām normām tika samazināti atsevišķi maksājumi no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta. Satversmes tiesa norādīja: lai gan tiesības uz pensijas izmaksu uzskatāmas par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē, tomēr, vērtējot kādas tiesību normas atbilstību minētajam pantam, nepieciešams ņemt vērā to, vai lieta skar arī sociālo tiesību jomu. Ja lieta minēto jomu skar, tad atzīstams, ka pieteikuma iesniedzēja tiesības un tiesiskās intereses nevar tikt aizsargātas tādā pašā mērā, kā tas būtu gadījumā, ja tiesības uz īpašumu būtu ierobežotas to "klasiskajā" izpratnē.⁴⁸³ **Ciktāl runa ir par tiesībām uz**

⁴⁷⁷ 2007-01-01, 20. punkts ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2006. gada 12. aprīļa sprieduma lietā "Stec and Others v. the United Kingdom", pieteikumi Nr. 65731/01 u. c., 51. punktu.

⁴⁷⁸ 2007-01-01, 20. punkts; 2010-17-01, 6.3. punkts; 2010-21-01, 13.1. punkts; 2015-21-01, 10.2., 11.3. punkts; 2016-03-01, 10. punkts.

⁴⁷⁹ 2010-17-01, 6.3. punkts.

⁴⁸⁰ 2015-21-01, 10.2. punkts; 2016-03-01, 10. punkts.

⁴⁸¹ 2009-43-01, 20. punkts; 2010-17-01, 6.3. punkts; 2010-21-01, 13.1. punkts; 2015-21-01, 10.2. punkts; 2016-03-01, 13. punkts.

⁴⁸² 2010-17-01, 6.3. punkts; 2010-21-01, 13.1. punkts; 2016-03-01, 13. punkts.

⁴⁸³ 2009-43-01, 20. punkts; arī 2007-01-01, 20. un 21. punkts; 2015-21-01, 10.2. punkts; 2016-03-01, 10. punkts.

īpašumu sociālo tiesību jomā, valstij ir piešķirama plaša rīcības brīvība, turklāt Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības negarantē noteiktu pensijas apmēru un tās var ierobežot.⁴⁸⁴

Savukārt lietā Nr. 2015-21-01 par pensiju negatīvu indeksāciju Satversmes tiesa norādīja: tiesību uz pensijas izmaksu atzīšana par personas īpašumu nenozīmē, ka ikviens regulējums, kas nosaka valsts pensijas vai pabalsta aprēķināšanas kārtību, ierobežotu tiesības uz īpašumu. Tiesības uz īpašumu valsts pensiju un pabalstu kontekstā tiek ierobežotas šādos gadījumos: 1) ja personai tiek pilnībā izbeigta jau piešķirtas valsts pensijas vai pabalsta izmaksa; 2) ja personai uz noteiktu vai nenoteiktu laiku tiek pārtraukta piešķirtās pensijas vai pabalsta izmaksa vai samazināts jau piešķirtās valsts pensijas vai pabalsta apmērs; 3) ja tiek grozītas tiesību normas un rezultātā samazinās valsts pensijas vai pabalsta apmērs, kas personai vēl nebija noteikts, bet uz ko personai bija pamats paļauties.⁴⁸⁵ Satversmes 105. pants pats par sevi nerada valstij pienākumu nodrošināt kādu konkrētu valsts pensiju vai pabalstu, kā arī nenosaka pensiju un pabalstu apmēru. Satversmes 105. pants aizsargā personas tiesības uz īpašumu, nevis regulē tiesību uz sociālo nodrošinājumu veidu un apjomu. Ievērojot šo atziņu, Satversmes tiesa konstatēja, ka regulējums, kas pieļauj pensiju kapitāla aktualizāciju ar negatīvu indeksu, neierobežo Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.⁴⁸⁶

5.3. Teritorijas plānošanas joma

Satversmestiesavairākās lietās – Nr. 2005-10-03, Nr. 2006-38-03, Nr. 2008-05-03, Nr. 2009-09-03, Nr. 2010-48-03, Nr. 2010-54-03, Nr. 2010-62-03, Nr. 2010-74-03, Nr. 2012-20-03 un Nr. 2014-04-03 – ir vērtējusi teritorijas plānošanas jomā pieņemtu tiesību normu atbilstību Satversmes 105. pantā ietvertajām pamattiesībām. Visās šajās lietās apstrīdēto regulējumu – teritorijas plānojumu, lokālplānojumu vai detālplānojumu⁴⁸⁷ – bija pieņēmušas pašvaldības. Spriedumos liela uzmanība pievērsta tam, vai apstrīdētais regulējums ir pieņemts pienācīgā kārtībā,

⁴⁸⁴ 2009-43-01, 20. punkts; arī 2010-17-01, 6.3. punkts; 2016-03-01, 10. punkts.

⁴⁸⁵ 2015-21-01, 11.3. punkts.

⁴⁸⁶ 2015-21-01, 11.3. punkts.

⁴⁸⁷ Šā grāmatžurnāla izdošanas brīdī atbilstoši Teritorijas attīstības plānošanas likuma 29. pantam ir noteikts, ka pašvaldība detālplānojumu apstiprina ar vispārīgo administratīvo aktu. Savukārt saskaņā ar šā likuma 30. panta pirmo daļu personai ir tiesības Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā pārsūdzēt detālplānojumu administratīvajā tiesā.

bet vairākos gadījumos vērtēts arī tas, vai teritorijas plānojumā paredzētais Satversmes 105. pantā ietvertu pamattiesību ierobežojums ir samērīgs.

Lietā Nr. 2005-10-03 tika vērtēts jautājums, vai ar Kuldīgas rajona teritorijas plānojumu un Kuldīgas rajona Vārmes pagasta teritorijas plānojumu daļa no konkrēta zemes gabala tiesiski ir iekļauta Spīķu hidroelektrostacijas teritorijā. Tiesa norādīja, ka teritorijas plānojums ir dokuments, ar kuru pašvaldība normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā var noteikt teritorijas izmantošanas un līdz ar to arī īpašuma tiesību ierobežojumus. Tomēr attiecībā uz Kuldīgas rajona teritorijas plānojumu tika atzīts, ka tas atbilstoši Ministru kabineta noteikumos paredzētajai kārtībai nav bijis publicēts. Līdz ar to nav izpildīts teritorijas plānojuma spēkā esības kritērijs.⁴⁸⁸

Savukārt vērtējot Kuldīgas rajona Vārmes pagasta teritorijas plānojuma daļas tiesiskumu, tiesa norādīja, ka tās pieņemšanas brīdī vispārējās jurisdikcijas tiesas izskatīšanā bija lieta par minētā zemes gabala applūdināšanas tiesiskumu. No vispārējiem tiesību principiem, tostarp varas dalīšanas principa, izriet, ka iejaukšanās tiesas darbībā nav pieļaujama. Lai pašvaldība nepārsniegtu savu kompetenci, tā teritorijas plānojumā nedrīkst noteikt tādas teritorijas izmantošanu, par kurā pastāvošajiem tiesību uz īpašumu ierobežojumiem ir civiltiesisks strīds, tikmēr, kamēr tiesa šo strīdu nav izšķīrusi. Vārmes pagasta padome, attēlojot teritorijas plānojumā Spīķu hidroelektrostacijas ūdenskrātuvi un applūdināto māju zemi, faktiski izlēma lietu, kas tiek izskatīta vispārējās jurisdikcijas tiesā. Tādējādi pašvaldība ir pārkāpusi savas rīcības brīvības ārējās robežas un ietiekusies tiesas kompetencē. Līdz ar to Vārmes pagasta padomei konkrētajā situācijā nebija tiesību noteikt pieteikuma iesniedzēja tiesību uz īpašumu ierobežojumus un lietas ietvaros Satversmes tiesai nebija juridiska pamata izvērtēt šādu ierobežojumu atbilstību Satversmes 105. pantam.⁴⁸⁹

Lietā Nr. 2006-38-03 aplūkots jautājums, vai 2006. gada Limbažu teritorijas plānojumā konkrētam zemes gabalam pamatoti ticis noteikts izmantošanas veids – dabas pamatnes teritorija. Tiesa atzina, ka teritorijas plānojums formāli ir ārējs normatīvais akts, kas ir saistošs jebkurai fiziskajai un juridiskajai personai un kalpo par tiesisko pamatu konkrētu lēmumu pieņemšanai, piemēram, būvniecības procesa sākšanai. Tomēr atsevišķas pašvaldības teritorijas plānojuma daļas pēc rakstura vairāk līdzinās nevis normatīviem, proti, tiesību normas ietverošiem

488 2005-10-03, 8., 9.1. punkts.

489 2005-10-03, 11. punkts.

tiesību aktiem, bet gan individuāliem jeb tiesību normu piemērošanas aktiem. Ar teritorijas plānojumu noteiktais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir tiešs, jo teritorijas plānojums nepastarpināti sabiedrības interesēs ierobežo privātpersonas tiesības uz īpašumu. Plānojumu savā ziņā var uzskatīt par īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumu, jo ar to tiek ierobežota nekustamā īpašuma brīva un netraucēta izmantošana. Lai atzītu, ka apstrīdētais plānojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāsecina, ka teritorijas plānošanas procesā pieļauti būtiski pārkāpumi. Būtisks šā procesa pārkāpums ir tāds, kura rezultātā pieņemts citāds, nevis tāds lēmums, kāds būtu pieņemts, ja procedūra tiktu ievērota, ir būtiski pārkāptas sabiedrības tiesības izteikt savu viedokli teritorijas plānojuma apspriešanā, kā arī pieļauti citi teritorijas plānošanas principu pārkāpumi.⁴⁹⁰

Interesu saskaņotības princips prasa, lai teritorijas plānojuma izstrādāšanas gaitā tiktu saskaņotas valsts, plānošanas reģionu un privātpersonu intereses. Šajā saskaņošanā jo sevišķi nepieciešams izvērtēt sabiedrības intereses un to personu viedokli, kuru nekustamajiem īpašumiem tiek noteikti īpašuma tiesību ierobežojumi.⁴⁹¹

Lietā Nr. 2008-05-03 tiesa vērtēja to, vai atsevišķas Lažas pagasta teritorijas plānojuma 2007.–2019. gadam normas samērīgi ierobežo komersanta tiesības veikt komercdarbību. Spriedumā uzsvērts, ka pašvaldībai, plānojot teritorijas attīstību, ir plaša rīcības brīvība, tomēr šī rīcības brīvība nav neierobežota. Pašvaldībai piešķirtā rīcības brīvība tiesiski var tikt izmantota vienīgi tās ārējo robežu ietvaros. Proti, teritorijas plānošanas procesā pašvaldībai ir jāizvērtē visi apstākļi, tostarp sabiedrības intereses, indivīdu tiesības, ekonomiskās attīstības perspektīvas un vides prasības. Pašvaldībai ir tiesības noteikt teritorijas plānojumā dažādus tiesību uz īpašumu aprobežojumus saskaņā ar teritorijas plānojumā paredzētajiem teritorijas attīstības virzieniem un sabiedrības vairākuma vēlmēm attiecībā uz teritorijas turpmāko attīstību.⁴⁹²

Lietā Nr. 2009-09-03 tika vērtēts tas, vai Rīgas teritorijas plānojumā 2006.–2018. gadam pamatoti par konkrēta zemes gabala izmantošanas veidu tika noteikta apstādījumu un dabas teritorija. Tiesa uzsvēra, ka **teritorijas plānošanas mērķis**

⁴⁹⁰ 2006-38-03, 8.1., 10., 14. punkts.

⁴⁹¹ 2006-38-03, 14.3. punkts.

⁴⁹² 2008-05-03, 9.1., 15.3. punkts.

ir veidot ilgtspējīgas, veselīgākas un labāk organizētas sabiedrības attīstības nosacījumus. Ilgtspējīgu attīstību raksturo ne tikai kompakta apdzīvoto vietu struktūra, bet arī pilsētu ekosistēmu saglabāšana. Tas nozīmē, ka ilgtspējīga attīstība *inter alia* prasa plānotāju izšķiršanos par jaunu būvju pieļaujamību vai esošo būvju un teritoriju labiekārtošanu, nodrošinot indivīdiem labākus dzīves apstākļus pilsētvidē un uzlabojot dzīves kvalitāti.⁴⁹³

Lietā Nr. 2010-48-03 tika vērtēts tas, vai Rucavas novada teritorijas plānojums daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu Dunikas pagasta teritorijā, kā arī konkrēts detālplānojums citstarp atbilst Satversmes 105. pantam. Tiesa norādīja, ka dabiskajai videi piemīt estētiska un garīga vērtība, kas nosaka cilvēka dzīves kvalitāti un personas labklājības nemateriālo aspektu. Pārmaiņas, ko vidē rada vēja elektrostacijas, var ietekmēt šo labklājības aspektu. Teritorijas plānošanas procesā personas intereses pēc iespējas saglabāt dabisko vidi ir jāņem vērā līdz ar citām šajā procesā izvērtējamām un līdzsvarojamām interesēm. Tomēr Satversmes 115. pants tām paredz mazāku aizsardzības apjomu nekā Satversmes 105. pants, un tādējādi šajā aspektā izvērtējama apstrīdēto aktu atbilstība Satversmes 105. pantam.⁴⁹⁴

Vēja elektrostaciju būvniecība var ietekmēt atsevišķus nekustamā īpašuma izmantošanas aspektus, proti, liegt iespēju gūt visus iespējamus labumus no sava īpašuma netraucētas izmantošanu sev vēlamākajā veidā – bez vēja elektrostaciju radītajām ainavas izmaiņām, apēnojuma un trokšņa. Tātad vēja elektrostaciju izvietošana zemes gabalos, kas robežojas ar citām personām piederošajiem zemes gabaliem, var radīt šīm citām personām tiesību uz īpašumu ierobežojumu.⁴⁹⁵

Jautājums par to, vai tiesības uz īpašumu ir ierobežotas ar pienācīgā procedūrā izstrādātu teritorijas plānojumu, izvērtējams, ņemot vērā Satversmes 115. panta procesuālo aspektu. Savukārt šis procesuālais aspekts vērtējams kopsakarā arī ar Satversmes 101. pantā ietvertajām ikviena tiesībām piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, ievērojot to, ka neviena no šīm tiesībām nav absolūta.⁴⁹⁶

⁴⁹³ 2009-09-03, 14. punkts.

⁴⁹⁴ 2010-48-03, 7. punkts.

⁴⁹⁵ 2010-48-03, 8.2. punkts.

⁴⁹⁶ 2010-48-03, 9. punkts.

Līdzīgi kā lietā Nr. 2010-48-03, arī lietā Nr. 2010-54-03 tika skarts jautājums par vēja enerģijas zonas noteikšanu teritorijas plānojumā. Proti, lietā Nr. 2010-54-03 tika vērtēts, vai Medzes pagasta teritorijas plānojums daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu, kā arī konkrēts detālplānojums citstarp atbilst Satversmes 105. pantam. Tiesa atzina, ka, noskaidrojot, vai ar vēja elektrostaciju apbūves zonas noteikšanu ir ierobežotas pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu, ir jāņem vērā, pirmkārt, pats īpašuma objekts, jo tā īpatnības lielā mērā nosaka to, ciktāl sabiedrības intereses var ietekmēt personas tiesības uz īpašumu, un, otrkārt, tas, ka teritorijas plānojumā nosakāmie tiesību uz īpašumu aprobežojumi neskar visu īpašuma tiesību saturu, bet attiecas vienīgi uz īpašuma lietošanas tiesībām. Tiesa norādīja, ka ar teritorijas plānojumu tiek regulēta un kontrolēta nekustamā īpašuma un visupirms zemes gabala kā teritoriālas platības izmantošana. Privātpersonai zemes izmantošanas jomā nekad nav piederējušas absolūtas tiesības. Zeme netiek uzskatīta tikai par privāto tiesību objektu vien, jo tā vienlaikus ir arī dabas resurss un dabas vides elements, kas mijiedarbojas un ir cieši saistīts ar citām dabas sastāvdaļām. Līdz ar to, mainoties sociālajiem un vides apstākļiem, tostarp pieaugot cilvēku skaitam un vides aizsardzības prasībām, īpašniekam piederošo zemes lietošanas tiesību apjomam ir tendence arvien samazināties.⁴⁹⁷

Personas tiesību uz īpašumu ierobežojumu var radīt vēja elektrostaciju tiešā ietekme – troksnis, ēnas, vibrācija un mirgošana, bet šo tiesību aizskārums varētu rasties tad, ja pašvaldība atļautu būvēt vēja elektrostaciju, kurai saskaņā ar likumu nosakāmā aizsargjosla skartu pieteikuma iesniedzējiem piederošos zemes gabalus.⁴⁹⁸

Katram zemes īpašniekam piederošā nekustamā īpašuma lietošanas tiesību apjoms, proti, to, cik lielā mērā zemes īpašnieks varēs izmantot viņam piederošo īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu, nosaka teritorijas plānojumā atļautā izmantošana tai teritorijai, kurā īpašums atrodas. Nosakot, vai ar plānojumu līdz tam pastāvējušais zemes īpašuma lietošanas tiesību apjoms ir mainīts un vai šī maiņa atzīstama par tiesību uz īpašumu ierobežojumu, jāņem vērā tas, cik lielā mērā ar plānojumu ir ierobežota līdzšinējā atļautā īpašuma

⁴⁹⁷ 2010-54-03, 16. punkts.

⁴⁹⁸ 2010-54-03, 16.1. punkts.

izmantošana, kā arī tas, vai līdzšinējā atļautā (plānotā) izmantošana īpašniekam ir radījusi tādu tiesisko paļāvību, ka nākotnē viņš savu zemi varēs izmantot kādā noteiktā veidā.⁴⁹⁹

Lietā Nr. 2010-62-03 skats jautājums par to, vai Stopiņu novada teritorijas plānojumā tiesiski tika paredzēta aizsargjosla ap atkritumu kompostēšanas laukumu. Tiesa atzina, ka teritorijas plānojumā noteiktā aizsargjosla ir uzskatāma par tiesību uz īpašumu ierobežojumu, savukārt Aizsargjoslu likumā ietvertie saimnieciskās darbības ierobežojumi ir spēkā neatkarīgi no to ietveršanas teritorijas plānojumā, aizsargjoslas faktiskās attēlošanas teritorijas plānojuma grafiskajā daļā, kā arī teritorijai noteiktās plānotās (atļautās) izmantošanas.⁵⁰⁰

Teritorijas plānošanas procesā pašvaldībai ir pienākums ievērot imperatīvās likuma prasības, proti, nepārkāpt likumā ietvertās tiesību normas. Tomēr tās rīcība, izstrādājot teritorijas plānojumu vai tā grozījumus, nevar aprobežoties vienīgi ar likuma normu vai privātpersonu iesniegumos pausto vēlmju mehānisku atspoguļošanu teritorijas plānojumā. Pašvaldība kā pamatojumu teritorijas atļautās (plānotās) izmantošanas grozīšanai vai saglabāšanai, kā arī tiesību uz īpašumu ierobežojumu noteikšanai var norādīt arī citus argumentus, ciktāl tie atbilst teritorijas plānošanas pamatprincipiem un ir pienācīgi izvērtēti un pamatoti plānojuma izstrādāšanas procesā.⁵⁰¹

Pašvaldība, īstenojot savu rīcības brīvību teritorijas plānošanas jomā, lai nodrošinātu savas administratīvās teritorijas ilgtspējīgu attīstību, ir tiesīga paredzēt arī augstāku vides aizsardzības standartu, nekā tas noteikts normatīvajos aktos. Pašvaldībai ir pienākums norādīt no teritorijas plānošanas pamatprincipiem izrietošus, turklāt teritorijas plānošanas procesā pienācīgi izvērtētus un pamatotus argumentus tam, kādēļ nepieciešams konkrētais tiesību uz īpašumu ierobežojums. Ja pašvaldība šo pienākumu nespēj veikt, uzskatāms, ka tiesību uz īpašumu ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu normatīvo aktu.⁵⁰²

Lietā Nr. 2010-74-03 tika vērtēts tas, vai detālplānojums, pieļaujot telekomunikāciju bāzes stacijas būvniecību, apkārtējo nekustamo īpašumu

499 2010-54-03, 16. punkts.

500 2010-62-03, 10. punkts.

501 2010-62-03, 11. punkts.

502 2010-62-03, 11. punkts.

īpašniekiem aizskar Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības. Tiesa atzina, ka termins "tiesības uz īpašumu" teritorijas plānošanas kontekstā interpretējams visai plaši. Atsaucoties uz spriedumu lietā Nr. 2008-03-03, tika secināts, ka no tiesībām uz īpašumu izrietošās intereses teritorijas plānošanas jomā apskatāmas plašā tvērumā. Pie tām var piederēt, piemēram, noteikts skats pa logu vai dzīvokļa insolācija. Līdz ar to, pieņemot konkrēto detālplānojumu, ir jāņem vērā gan tās teritorijas īpašnieku intereses, uz kuru attiecas detālplānojums, gan arī šai teritorijai piegulošo īpašumu īpašnieku intereses.⁵⁰³

Personu tiesību uz īpašumu ierobežojums konstatējams gadījumā, kad ap telekomunikāciju operatora bāzes staciju noteiktā aizsargjosla skar šīm personām piederošos nekustamos īpašumus, proti, ja detālplānojums liegtu tām tiesības izmantot savus nekustamos īpašumus atbilstoši teritorijas plānojumam vai radītu citus tiešus īpašuma tiesību ierobežojumus. Savukārt tad, ja minētās bāzes stacijas būvniecība neliedz personām tiesības arī turpmāk izmantot savus īpašumus teritorijas plānojumā noteiktajā veidā un nav konstatējami arī citi tiesību uz īpašumu tieši ierobežojumi, uzskatāms, ka šādas bāzes stacijas būvniecība nerada tādu ietekmi, kas aizskartu personu pamattiesības.⁵⁰⁴

Lietā Nr. 2012-20-03 risināts jautājums par Aizputes novada teritorijas plānojuma 2012.–2023. gadam regulējuma tiesiskumu. Apstrīdētais regulējums paredzēja pienākumu pirms ēku būvniecības vai rekonstrukcijas izstrādāt detālplānojumu. Satversmes tiesa atzina, ka teritorijas plānojuma normas, kas paredz pienākumu izstrādāt detālplānojumu, ierobežo personas tiesības uz īpašumu, tomēr šādam pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība – un tas ir samērīgs ar šo legītīmo mērķi.

Tiesa norādīja, ka noteiktos gadījumos ar to vien, ka ir izstrādāts un pieņemts teritorijas plānojums, nepietiek, lai persona tai piederošā nekustamajā īpašumā varētu īstenot konkrētu saimniecisku darbību, piemēram, uzsākt jaunu būvniecību, kā arī sadalīt vai apvienot nekustamos īpašumus. Šādās situācijās atbilstoši likumam un spēkā esošajiem Ministru kabineta noteikumiem pašvaldībai ir pienākums noteikt konkrētu teritoriju, kurai izstrādājams detālplānojums.

503 2010-74-03, 16.1. punkts.

504 2010-74-03, 17. punkts.

Pamattiesību ierobežošanas leģitīmais mērķis šajā gadījumā izriet no likumā "Par pašvaldībām" ietvertajām pašvaldības autonomajām funkcijām un Teritorijas attīstības plānošanas likuma. Par šādu leģitīmo mērķi ir atzīstams pašvaldības pienākums savai administratīvajai teritorijai izstrādāt tādu teritorijas plānojumu, kas teritorijas ilgtspējības interesēs citstarp paredz arī konkrēta nekustamā īpašuma atļautās izmantošanas priekšnoteikumus. Prasība izstrādāt detālplānojumu nodrošina to, ka, nosakot konkrētas teritorijas izmantošanu, publiskās intereses tiek saskaņotas ar atsevišķu nekustamo īpašumu īpašnieku privāttiesiskajām interesēm. Detālplānojuma izstrādes teritorijā esošo un tai piegulošo nekustamo īpašumu īpašnieku, kā arī ieinteresētās sabiedrības līdzdarbība detālplānojuma izstrādāšanā un alternatīvu teritorijas attīstības risinājumu izvērtēšanā veido plānojuma īstenošanas procesa leģitimitātes pamatu.⁵⁰⁵

Ja iecerētajai būvniecībai piemīt tādas apbūves raksturs, kura prasa kompleksu transporta infrastruktūras vai inženierkomunikāciju izbūves risinājumu, tad pirms šādas būvniecības īstenošanas ir izstrādājams detālplānojums. Lauku teritorijās detālplānojums būtu izstrādājams kompleksai teritorijas apbūvei, respektīvi, apbūvei ar vairākiem izmantošanas mērķiem, kompleksu inženierapgādes un transporta infrastruktūras risinājumu. Tāpat detālplānojums izstrādājams pirms tādu objektu būvniecības, kuriem, veicot sākotnējo ietekmes uz vidi novērtējumu, paredzamā ietekme ir konstatēta un nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums.⁵⁰⁶

Tiesa uzsvēra: tas vien, ka Saeima un Ministru kabinets ir noteikuši kārtību, kādā persona var saņemt atļauju piesārņojošu darbību veikšanai, nebūt nenozīmē, ka pašvaldība, pieņemot teritorijas plānojumu, nevarētu liegt savā teritorijā noteiktu piesārņojošu darbību veikšanu. Pašvaldībai ir tiesības noteikt teritorijas plānojumā dažādus tiesību uz īpašumu ierobežojumus saskaņā ar teritorijas plānojumā paredzētajiem teritorijas attīstības virzieniem un sabiedrības vairākuma vēlmēm attiecībā uz teritorijas turpmāko attīstību.⁵⁰⁷

Lietā Nr. 2014-04-03 tika vērtēts tas, vai Rīgas domes pieņemtajā Mežaparka lokālplānojumā noteiktais konkrēta nekustamā īpašuma izmantošanas veids atbilst Satversmes 105. pantam. Tiesa atzina, ka gadījumā, ja persona iegādājas

505 2012-20-03, 10. punkts.

506 2012-20-03, 10. punkts.

507 2012-20-03, 9. punkts.

nekustamo īpašumu pirms teritorijas plānošanas procesa pilnīgas pabeigšanas, tai nav pamata paļauties uz to, ka šim īpašumam tiks noteikts personai vēlamais teritorijas izmantošanas veids. Tādējādi personai ir pienākums rēķināties ar to, ka nekustamā īpašuma tirgus vērtība šādā gadījumā var mainīties atkarībā no nākotnē pieņemamo teritorijas plānošanas dokumentu satura.⁵⁰⁸

Attiecībā uz pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem teritorijas plānošanas jomā tiesa nevar izdarīt lietderības apsvērumus pašvaldības vietā un, piemēram, izlemt to, kur Mežaparka teritorijā būtu lietderīgāk izvietot parka apkalpes infrastruktūras objektus. Šādu apsvērumu izdarīšana ir piekritīga pašvaldības domei, un tie izvērtējami lokālplānojuma izstrādes procesā.⁵⁰⁹

Noskaidrojot, vai Mežaparka lokālplānojumā noteiktais konkrēta nekustamā īpašuma izmantošanas veids atbilst Satversmes 105. pantam, jāvērtē tas, vai ir nodrošināts līdzsvars starp divām konkurējošām vērtībām, proti, personas tiesībām gūt pēc iespējas lielāku labumu no sava īpašuma, citstarp arī no tā pārdošanas par iespējami augstāko cenu, no vienas puses, un nepieciešamību aizsargāt plašākas sabiedrības tiesības uz dzīvi labvēlīgā vidē, kas ietver netraucētu piekļuvi Mežaparkam, parka teritorijai atbilstošas infrastruktūras izveidi un privātā autotransporta kustības ierobežojumus parka teritorijā, no otras puses. Lokālplānojumā noteikto pamattiesību ierobežojumu varētu atzīt par nesamērīgu vienīgi tad, ja tas būtu acīmredzami nepiemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.⁵¹⁰

5.4. Nodokļu joma

Satversmes tiesa vairākkārt vērtējusi nodokļu tiesību jomā pieņemtu tiesību normu atbilstību tiesībām uz īpašumu.

Tiesa ir atzinusi, ka regulējums, kas paredz personai pienākumu maksāt nodokli, ietilpst Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību tvērumā.⁵¹¹ Nodokļa maksāšanas pienākums vienmēr nozīmē tiesību uz īpašumu ierobežojumu, jo šā pienākuma rezultātā samazinās personas finanšu līdzekļu apmērs.⁵¹² Satversmes

⁵⁰⁸ 2014-04-03, 13.1. punkts.

⁵⁰⁹ 2014-04-03, 17. punkts.

⁵¹⁰ 2014-04-03, 18. punkts.

⁵¹¹ 2010-25-01, 5. punkts; 2021-12-03, 6.1. punkts.

⁵¹² 2014-11-0103, 15. punkts; 2020-24-01, 20. punkts; 2021-12-03, 6.1. punkts.

tiesa ir secinājusi, ka arī tādās tiesību normas, kas pašas par sevi nenosaka pienākumu maksāt nodokli, var ierobežot personas tiesības uz īpašumu. Proti, vairākās lietās Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesību normas, kas nosaka ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekamo ienākumu vai uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas kārtību, ierobežo personas tiesības uz īpašumu.⁵¹³ Piemēram, lietā Nr. 2021-06-01 tiesa atzina, ka tiesību normas, kas paredz kārtību, kādā tiek noteikts ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekamais ienākums, ir daļa no tiesiskā regulējuma, kas paredz iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksāšanas pienākumu. Tās ierobežo saimnieciskās darbības veicēja tiesības uz īpašumu, jo nosaka minimālo ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekamo ienākumu un tādējādi ietekmē arī maksājamā iedzīvotāju ienākuma nodokļa apmēru.⁵¹⁴

Kā norādījusi Satversmes tiesa, vērtējot tiesību uz īpašumu ierobežojumu, kas izriet no nodokļa maksāšanas pienākuma, jāņem vērā rīcības brīvība, kas likumdevējam atvēlēta šajā jomā.⁵¹⁵ Proti, jāņem vērā, ka Satversme tieši pilnvaro likumdevēju pieņemt valsts budžetu, tātad noteikt valsts ieņēmumus un izdevumus, un īstenot tādu fiskālo politiku, kas nodrošina valstij nepieciešamos ienākumus.⁵¹⁶ Turklāt personas tiesības uz īpašumu nav aplūkojamas atrauti no personas konstitucionālā pienākuma maksāt pienācīgā kārtībā noteiktos nodokļus.⁵¹⁷ Nodokļu ieņēmumu nodrošināšana ir tieši saistīta ar personas konstitucionālajiem pienākumiem pret Latvijas valsti. Personas konstitucionālie pienākumi ir vērsti uz Latvijas valsts pamatnormā ietvertās suverēna gribas – dzīvot demokrātiskā tiesiskā valstī – ilgtspējīgu īstenošanu. Savukārt šādu pienākumu nepildīšana apdraud ikvienas demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanu.⁵¹⁸

Tādēļ valstij, nosakot un realizējot savu nodokļu politiku, ir plaša rīcības brīvība. Tajā ietilpst tiesības izvēlēties, kādas nodokļu likmes un kādām personu kategorijām paredzamas, kā arī tiesības noteikt attiecīgā regulējuma detaļas.⁵¹⁹ Likumdevēja izšķiršanās par to, kāds nodoklis būtu samērīgs un nepieciešams,

⁵¹³ 2010-25-01, 6.1.–6.2. punkts; 2010-59-01, 5.3. punkts; 2010-70-01, 10. punkts; 2021-06-01, 14. punkts.

⁵¹⁴ 2021-06-01, 14. punkts.

⁵¹⁵ 2010-59-01, 6. punkts.

⁵¹⁶ 2010-25-01, 10. punkts; 2014-11-0103, 20. punkts; 2014-12-01, 18.2. punkts.

⁵¹⁷ 2010-25-01, 10. punkts; 2010-59-01, 9. punkts; 2010-70-01, 9. punkts; 2014-11-0103, 20. punkts; sk. arī: 2017-35-03, 9. punkts.

⁵¹⁸ 2020-31-01, 16.1 punkts.

⁵¹⁹ 2010-59-01, 9. punkts; 2010-70-01, 9. punkts; 2014-11-0103, 20. punkts; 2014-12-01, 18.2. punkts; 2021-12-03, 6.2. punkts.

ir politikas un lietderības jautājums. Tas nozīmē, ka attiecībā uz nodokļu politikas realizāciju konstitucionālās kontroles tvērums ir šaurāks.⁵²⁰ Tomēr, arī pieņemot lēmumus nodokļu tiesību jomā, likumdevēja rīcības brīvība ir īstenojama, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas.⁵²¹ Turklāt, konkretizējot likumdevēja rīcības brīvības tvērumu lietā Nr. 2021-06-01, Satversmes tiesa atzina, ka tā ir realizējama tādā veidā, kas nodrošina demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenā mērķa – taisnīguma – īstenošanu. Proti, likumdevēja pienākums nodokļu jomā ir izveidot tādu taisnīgu nodokļu sistēmu, kas nodrošina tiesiskās vienlīdzības principa un citu vispārējo tiesību principu ievērošanu, tādējādi veicinot nodokļu maksātāju uzticēšanos valstij un tiesībām, kā arī sekmējot valsts ilgtspējīgu attīstību.⁵²²

Savukārt, regulējot jautājumus, kas ir saistīti ar nodokļu jomu, bet neietilpst tajā, likumdevējs tik plašu rīcības brīvību nebauda.⁵²³ Proti, lietā Nr. 2017-12-01 Satversmes tiesa atzina, ka pievienotās vērtības nodokļa pārmaksa pēc savas būtības ir valsts rīcībā nonākuši nodokļu maksātāja finanšu līdzekļi, kas atgriežami nodokļu maksātājam. Tādēļ likumdevējs, regulējot pievienotās vērtības nodokļa pārmaksas atgriešanas kārtību, nebauda nodokļu tiesību jomai raksturīgo rīcības brīvību. Proti, regulējot pārmaksātā nodokļa atmaksāšanas kārtību un termiņus, likumdevēja rīcības brīvība ir šaurāka nekā tad, kad likumdevējs nosaka pašu nodokļa maksāšanas pienākumu.⁵²⁴

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka attiecībā uz normām, kas regulē nodokļu atvieglojumus, likumdevēja rīcības brīvība ir plašāka nekā tad, ja personai tiek noteikts pienākums maksāt nodokļus. Tomēr, arī pieņemot tiesību normas, kas nosaka nodokļu atvieglojumus, šo normu izdevējam ir jāievēro vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas. Vēl jo vairāk šāds pienākums attiecas uz nodokļa atvieglojuma apmēru vai piemērošanas noteikumu grozīšanu personai nelabvēlīgā veidā vai šādu atvieglojumu atcelšanu.⁵²⁵ Turklāt, ņemot vērā nodokļu atvieglojumu kā valsts ieņēmumus samazinoša institūta būtību un attiecīgo ietekmi

520 2010-70-01, 9. punkts; 2014-12-01, 18.2. punkts.

521 2014-12-01, 18. punkts; 2017-35-01, 9. punkts; 2018-04-01, 14. punkts; 2021-12-03, 6.2. punkts.

522 2021-06-01, 18. punkts.

523 2017-12-01, 14. punkts.

524 2017-12-01, 14. punkts.

525 2021-12-03, 6.2. punkts.

uz sabiedrības labklājību, uz šos atvieglojumus nosakošām normām it sevišķi attiecināms pienākums periodiski izvērtēt to nepieciešamību. Tādēļ tiesību normu izdevējam ir arī no valsts ilgtspējas un finanšu līdzekļu efektīvas izlietošanas principiem, kā arī citu personu tiesību ievērošanas un nodrošināšanas pienākuma izrietošs pienākums regulāri pārskatīt nodokļu atvieglojumus.⁵²⁶ Analīzei par nodokļu atvieglojumu nepieciešamību jābūt sistemātiskai un jāietver tādi faktori un politiskajās izvēlēs balstīti aspekti kā nodokļa atvieglojuma efektivitāte mērķa sasniegšanā, turpmākā nepieciešamība sasniegt mērķi un konkrēts nodokļa atvieglojuma apmēra izvērtējums.⁵²⁷

Pirmajos Satversmes tiesas nolēmumos par nodokļu tiesību jomā pieņemtu tiesību normu atbilstību Satversmes 105. pantam tika atzīts, ka, vērtējot tāda tiesību uz īpašumu ierobežojuma samērīgumu, kas izriet no nodokļa maksāšanas pienākuma, Satversmes tiesa galvenokārt var vērtēt to, vai konkrētais nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogi adresātam un vai nodokļu normatīvais regulējums pieņemts, ievērojot Satversmi.⁵²⁸ Vēlāk lietā Nr. 2014-11-0103 par pienākumu mazajām hidroelektrostacijām maksāt dabas resursu nodokli Satversmes tiesa konkretizēja, ka, izvērtējot to, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogi adresātam, citstarp jāapsver arī tas, vai piemērotais nodoklis pēc sava rakstura nav konfiscējošs. Vērtējot to, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogi adresātam, Satversmes tiesa lietā Nr. 2014-11-0103 norādīja, ka ikviens nodoklis ir nodokļu politikas sastāvdaļa un parasti ikvienai personai ir pienākums maksāt vairākus nodokļus. Tomēr tiesa atzina, ka tai nav jāvērtē visu to nodokļu sloga samērīgums, kuri ir piemēroti pieteikumu iesniedzējiem, jo tas nozīmētu pārvērtēt dažādu nozaru nodokļu politiku un tas nav Satversmes tiesas uzdevums. Šajā lietā Satversmes tiesa neguva apstiprinājumu tam, ka nodoklim ir konfiscējošs raksturs.⁵²⁹ Līdzīgi arī lietā Nr. 2014-12-01 par pienākumu maksāt subsidētās elektroenerģijas nodokli Satversmes tiesa norādīja, ka nodokļa ietekme uz katru no pieteikuma iesniedzējiem ir atkarīga no katra elektroenerģijas ražotāja komercdarbības efektivitātes, kuras analīze nav Satversmes tiesas kompetencē.

526 2021-12-03, 8.2. punkts.

527 2021-12-03, 9.2. punkts.

528 2007-01-01, 24. punkts; 2010-09-01, 9. punkts; 2010-07-01, 16. punkts.

529 2014-11-0103, 20. punkts.

Turklāt subsidētās elektroenerģijas nodokļa likme pati par sevi neliecina, ka šim nodoklim būtu konfiscējošs raksturs.⁵³⁰ Atšķirībā no lietas Nr. 2014-11-0103, kurā nodokļa raksturu Satversmes tiesa pārbaudīja pirms tiesību uz īpašumu ierobežojuma samērīguma izvērtējuma, lietā Nr. 2014-12-01 tiesa šo aspektu iekļāva samērīguma izvērtējumā, pārbaudot, vai labums, ko no konkrētā pamattiesību ierobežojuma iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām radīto kaitējumu.

Vērtējot, vai tiesību uz īpašumu ierobežojums, kas izriet no nodokļa maksāšanas pienākuma, ir samērīgs, jāņem vērā arī tas, vai ar tiesību normām ir ieviests pilnīgi jauns pienākums maksāt nodokli vai arī atcelts iepriekš spēkā bijušais atbrīvojums no pienākuma maksāt konkrēto nodokli. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka personas tiesiskā paļāvība uz to, ka nodokļa atvieglojums netiks atcelts pat tad, ja ekonomiskās politikas prioritātes mainīsies, nav aizsargājama tādā pašā mērā kā personas tiesiskā paļāvība citos gadījumos, kad tiesībām uz īpašumu tiek noteikti ierobežojumi.⁵³¹ Arī gadījumos, kad personas ar normatīvajiem aktiem ir ilgstoši atbrīvotas no pienākuma maksāt nodokli, tām nav tiesību paļauties uz to, ka šāds regulējums paliks nemainīgs un tām nekad nebūs jāmaksā attiecīgais nodoklis, – tieši tāpat kā gadījumā, kad likumdevējs nosaka jauna nodokļa maksāšanas pienākumu.⁵³² Satversmes tiesa ir secinājusi, ka, piemēram, procentu ienākuma aplikšana ar iedzīvotāju ienākuma nodokli (arī šāda regulējuma ieviešana, nenosakot pārejas regulējumu attiecībā uz ienākumiem, kuri gūti no ieguldījumiem, kas izdarīti pirms jaunā regulējuma spēkā stāšanās) atbilst Satversmes 105. pantam.⁵³³

Nodokļu regulējumam jābūt pamatotam ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem.⁵³⁴ Satversmes tiesa nevar pārbaudīt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi atbilst ekonomikas zinātnē atzītajam. Tomēr, lai secinātu, vai ar nodokļa maksāšanas pienākumu radītais pamattiesību ierobežojums ir piemērots tā legītīmā mērķa sasniegšanai, tiesai jāpārbauda, vai likumdevēja lietotajiem līdzekļiem ir saprātīgs izskaidrojums, kas pamatots ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem,

530 2014-12-01, 21.2. punkts.

531 2010-25-01, 10.1. punkts; 2010-59-01, 9.3. punkts; 2014-11-0103, 21. punkts.

532 2014-11-0103, 21.punkts; sk. arī: 2014-12-01, 21.3. punkts.

533 2010-59-01, 9.3. punkts; sk. arī: 2010-25-01, 10.1–10.5. punkts.

534 2010-70-01, 9. punkts; 2014-11-0103, 24.1. punkts; 2014-12-01, 19. punkts; 2021-06-01, 19. punkts.

proti, vai nodokļa maksātāji, ar nodokli apliekamais objekts un nodokļa aprēķina princips nav noteikti patvaļīgi un vai nodokļa aprēķināšanas kārtība ir tāda, kas ļauj matemātiski izskaitļot nodokļa maksājumu.⁵³⁵ Piemēram, lietā Nr. 2014-12-01 par pienākumu maksāt subsidētās elektroenerģijas nodokli Satversmes tiesa secināja, ka nodokli ir iespējams precīzi izskaitļot, tā maksātājs, objekts un aprēķina princips ir pamatoti ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem, turklāt likumdevējs ir vērtējis gan subsidētās elektroenerģijas nodokļa ietekmi uz nozari, gan dažādas nodokļa likmes. Tādēļ tiesa secināja, ka pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.⁵³⁶

Savukārt lietā Nr. 2021-06-01 Satversmes tiesa atzina, ka ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem pamatots nodokļa regulējums demokrātiskā tiesiskā valstī ir tāds, kas balstīts uz taisnīguma un tiesiskās vienlīdzības principiem. Tādēļ, lai pārbaudītu, vai pamattiesību ierobežojums ir piemērots tā leģitīmā mērķa sasniegšanai, tiesai jāpārbauda, vai tiesību normā ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir noteikts uz taisnīguma un tiesiskās vienlīdzības nodrošināšanu vērstu objektīvu un racionālu apsvērumu pamata. Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējam, rūpējoties par to, lai valsts budžeta ieņēmumi būtu pietiekami, ir pienākums izstrādāt tādu taisnīgu nodokļu sistēmu, kas vērsta uz tiesiskās vienlīdzības principa un citu vispārējo tiesību principu ievērošanu, tādējādi sekmējot valsts ilgtspējīgu attīstību.⁵³⁷ Tiesa secināja, ka apstrīdētajās normās ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekamais ienākums ir noteikts kā prezumpcija, pieļaujot tādu situāciju, ka nodoklis ir maksājams arī tad, ja ienākums reāli nav gūts. Tomēr konkrētajā gadījumā šādas prezumpcijas piemērošanu nepamato uz taisnīguma un tiesiskās vienlīdzības principu nodrošināšanu vērsti objektīvi un racionāli apsvērumi un tādēļ likumdevēja lietotie līdzekļi nav piemēroti šā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.⁵³⁸ Tiesa uzsvēra, ka nodokļu maksātāji vairāk sliecas labprātīgi maksāt nodokļus tad, ja ir pārliecināti, ka nodokļu politika ir taisnīga. Savukārt netaisnīgs nodokļu tiesiskais regulējums vēl vairāk mazina nodokļu maksātāju uzticēšanos valstij un tiesībām, tostarp

535 2014-11-0103, 24.1. punkts; 2014-12-01, 19. punkts; 2018-04-01, 18. punkts.

536 2014-12-01, 19.2. punkts.

537 2021-06-01, 19., 19.5. punkts.

538 2021-06-01, 14., 19.1.–19.5. punkts.

neveicina to, lai personas pildītu savu konstitucionālo pienākumu – maksātu pienācīgā kārtībā noteiktos nodokļus.⁵³⁹

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka īpaši tad, kad tiek analizēts, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai, tai ir jāievēro izvērtējuma robežas, ko nosaka nodokļu tiesību daba.⁵⁴⁰ Ņemot vērā likumdevēja plašo rīcības brīvību nodokļu politikas veidošanā, alternatīvu risinājumu izvēle ir atzīstama par likumdevēja politisku izšķiršanos, kas nav izvērtējama ar konstitucionālās kontroles metodēm.⁵⁴¹ Piemēram, lietā Nr. 2014-11-0103 par pienākumu mazajām hidroelektrostacijām maksāt dabas resursu nodokli Satversmes tiesa norādīja: ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir nolēmis ieviest nodokli ar regulējošu funkciju, par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt šāda nodokļa neesību. Ja likumdevēja izraudzītajam nodokļa aprēķina principam ir saprātīgs izskaidrojums, kas pamatots ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem, un likumdevējs ir apsvēris apstrīdēto normu alternatīvas, tad Satversmes tiesa nav tiesīga noteikt, ka likumdevējam jāizvēlas citāda nodokļa likme, cits nodokļa aprēķina princips vai nodokļa aprēķināšanas formulā jāiekļauj citi elementi.⁵⁴² Arī lietā Nr. 2014-12-01 Satversmes tiesa norādīja, ka citu nodokļa objektu izvēle, zemākas nodokļa likmes vai citāda to aprēķināšanas kārtība varētu negatīvi ietekmēt budžetā iekasējamo līdzekļu apjomu un tādējādi neļautu sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – sabiedrības labklājības aizsardzība – tādā pašā kvalitātē.⁵⁴³ Savukārt lietā Nr. 2010-70-01 par uzņēmumu ienākuma nodokli Satversmes tiesa norādīja, ka alternatīvu nodokļu kontroles un likumības uzraudzību nevarētu ieviest bez finansiāliem ieguldījumiem, tāpēc ar šo līdzekli leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē nevarētu sasniegt.⁵⁴⁴ Līdzīgi arī lietā Nr. 2018-04-01 par pienākumu maksāt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi Satversmes tiesa atzina: nodokļu tiesībās ir būtiski nodrošināt noteiktību nodokļu administrēšanā un paredzēt efektīvu nodokļu iekasēšanas kārtību. Izņēmumu noteikšana, diferencējot nekustamā īpašuma nodokļa

539 2021-06-01, 19.5. punkts.

540 2010-70-01, 16. punkts; 2014-11-0103, 25.2. punkts; 2014-12-01, 20. punkts.

541 2014-12-01, 20. punkts.

542 2014-11-0103, 25.2. punkts.

543 2014-12-01, 20. punkts.

544 2010-70-01, 16.1. punkts.

maksātājus atkarībā no nekustamā īpašuma atsavināšanas laika, apgrūtinātu nodokļa aprēķināšanu un palielinātu administrēšanas izmaksas, bet mazinātu efektivitāti. Līdz ar to nav tādu saudzējošāku līdzekļu, kas nodrošinātu tikpat efektīvu un skaidru papildlikmes aprēķināšanu un iekasēšanu, neradot papildu finanšu un administratīvo slogu.⁵⁴⁵

Pārbaudot to, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesību ierobežojumu, piemēram, lietā Nr. 2014-11-0103 par dabas resursu nodokli Satversmes tiesa atzina, ka sabiedrība papildus tam labumam, kas tiek gūts no elektroenerģijas ražošanas mazajās hidroelektrostacijās, gūst labumu no efektīvākas to darbības un tādējādi kopumā tiek veicināta sabiedrības labklājība. Sabiedrības ieguvums – ieņem atsevišķu nodokļu maksātāju tiesību ierobežojumam – ir ne tikai efektīvāka mazo hidroelektrostaciju darbība, bet arī sabiedrības labklājības aizsardzībai izmantojami valsts budžeta līdzekļi, kas tiek gūti no dabas resursu nodokļa.⁵⁴⁶ Savukārt lietā Nr. 2014-12-01 Satversmes tiesa ņēma vērā to, ka subsidētās elektroenerģijas nodoklis veic fiskālu funkciju, jo nodrošina ieņēmumus valsts budžetā. Tādēļ sabiedrības gūtais labums ir raksturojams kā valsts budžeta ieņēmumi, kuri vēlāk var tikt izmantoti sabiedrības labklājības aizsardzībai. Tā kā konkrētajā gadījumā tiesa neguva apliecinājumu tam, ka nodoklis kādam tā maksātājam kļūtu par nesamērīgu slogu, turklāt nodoklis ir iecerēts kā terminēts pasākums un tā apmēru paredzēts regulāri pārvērtēt, Satversmes tiesa atzina, ka labums, ko sabiedrība iegūst, ir lielāks par ierobežojumu, ko apstrīdētās normas nosaka nodokļa maksātājiem.⁵⁴⁷ Savukārt lietā Nr. 2018-04-01 Satversmes tiesa pirmoreiz piemēroja ilgtspējas principu nodokļu tiesību jomā un norādīja: nekustamā īpašuma īpašniekam atbilstoši ilgtspējas principam ir jārūpējas par lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošanu, apstrādāšanu un saglabāšanu nākamajām paaudzēm. Tā ir ne tikai katra indivīda, bet visas sabiedrības interese – atbildīgi izturēties pret šo dabas resursu. Privāttiesiskās autonomijas ietvaros lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašniekam ir jāapzinās savi pienākumi, un īpašnieks var paredzēt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes piemērošanu, kā arī par tās maksāšanu

545 2018-04-01, 19. punkts.

546 2014-11-0103, 26. punkts.

547 2014-12-01, 21.1.–21.3. punkts.

vienoties un segt to privāttiesiskā kārtībā. Tādēļ apstrīdētā norma, kas zemes īpašniekam tajā taksācijas gadā, kurā nekustamais īpašums ticis atsavināts, paredz pienākumu maksāt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, atbilst samērīguma principam.⁵⁴⁸

5.5. Soda politikas joma

Satversmes tiesa līdz šim ir atklājusi tiesību uz īpašumu saturu četrās lietās, kas attiecas uz sodu politiku: pirmkārt, trijās lietās par mantas konfiskāciju,⁵⁴⁹ un, otrkārt, nesenākā lietā tiesa aplūkojusi Satversmes 105. pantu attiecībā uz soda naudu, ko piemēro par pārkāpumiem nodokļu tiesību jomā.⁵⁵⁰

Satversmes tiesa ir sniegusi trīs vispārēja rakstura norādes par tiesībām uz īpašumu sodu politikas jomā. Pirmkārt, **likumdevējam šajā jomā ir plaša rīcības brīvība, taču Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai likumdevējs nav acīmredzami pārkāpis tam Satversmē noteiktās rīcības brīvības robežas.**⁵⁵¹ Otrkārt, Satversmes 105. pants nedod tiesības uz mantu, kas iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā, ja mantas noziedzīgā izcelsme ir pierādīta tiesiskai valstij atbilstošā institūcijā – tiesā – un tiesiskas valsts prasībām atbilstošā procesā.⁵⁵² Attiecībā uz kredītiestādē noguldītiem finanšu līdzekļiem Satversmes tiesa ir precizējusi: lai gan vispār finanšu līdzekļi, kas noguldīti kredītiestādē, un prasījuma tiesības uz tiem ir "īpašums", tomēr personas tiesības uz īpašumu tiek aizsargātas ar Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem tiklīdz, ciktāl šī persona nav noziedzīgi iegūtas mantas prettiesiskais ieguvējs.⁵⁵³ Treškārt, **mantas konfiskācija un soda naudas neattiecas uz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē, un šādu apstrīdēto normu satversmība ir vērtējama atbilstoši Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumam.**⁵⁵⁴

⁵⁴⁸ 2018-04-01, 20. punkts.

⁵⁴⁹ 2010-31-01, 2014-34-01, 2021-18-01.

⁵⁵⁰ 2020-31-01.

⁵⁵¹ 2010-31-01, 12. punkts; 2014-34-01, 16. punkts; 2020-31-01, 5. punkts.

⁵⁵² 2010-31-01, 7.1. punkts.

⁵⁵³ 2021-18-01, 25.2. punkts.

⁵⁵⁴ Attiecībā uz soda naudu nodokļu jomā sk.: 2020-31-01, 13.1. punkts; attiecībā uz mantas konfiskāciju sk.: 2010-31-01, 8.2. punkts; 2014-34-01, 12.3. punkts; 2021-18-01, 25.1. punkts.

Lietā Nr. 2010-31-01 Satversmes tiesa precizēja, ka atbilstoši Krimināllikumā nostiprinātajai pieejai mantas konfiskācija nav sods, ko piemēro, lai atsavinātu tikai noziedzīgā ceļā iegūtos līdzekļus. Minētajā likumā ir nostiprināta plašāka pieeja – mantas konfiskācijas soda piemērošanas iespēja nav saistīta ar to, kā un kādā veidā persona ieguvusi mantu. Piemēram, fakts, ka manta ir mantota, saņemta kā dāvana vai nopirkta par algu, nav šķērslis tās konfiskācijai. Mantas konfiskācija šajā aspektā ir līdzīga naudas sodam – tās mērķis ir nevis atsavināt noziedzīgā ceļā iegūto, bet gan sodīt personu ar mantisko piedziņu. Tātad mantas konfiskācija var attiekties arī uz mantu, kuras noziedzīgā izcelsme nav pierādīta.⁵⁵⁵ Satversmes tiesa secināja, ka mantas konfiskācijas kā soda veida atbilstība Satversmei ir izvērtējama, apskatot Krimināllikuma vispārīgās daļas normas, nevis vērtējot vienas Krimināllikuma sevišķās daļas normas tekstu atrauti no kriminālsodu sistēmas. Minētajā lietā nebija apstrīdētas Krimināllikuma vispārīgās daļas normas, kuras regulē mantas konfiskācijas institūtu. Tādēļ Satversmes tiesa secināja, ka tiesvedības turpināšana nav iespējama.⁵⁵⁶ Turpretim lietā Nr. 2014-34-01 tika apstrīdēta mantas konfiskāciju regulējošo Krimināllikuma vispārīgās daļas normu atbilstība Satversmei. Attiecīgi Satversmes tiesa šajā lietā vērtēja mantas konfiskāciju nevis kā sankciju, kas paredzēta tikai par konkrētu noziedzīgo nodarījumu, bet gan mantas konfiskācijas kā vienota tiesību institūta atbilstību Satversmei.⁵⁵⁷

Papildus iepriekšējā lietā Nr. 2010-31-01 sniegtajiem precizējumiem par mantas konfiskācijas kā tiesību uz īpašumu ierobežojuma raksturu lietā Nr. 2014-34-01 Satversmes tiesa sniedza norādes par to, kā novērtējams mantas konfiskācijas samērīgums. Proti, atsaucoties uz savu iepriekšējo judikatūru par atsevišķu kriminālsodu sankcijām, Satversmes tiesa norādīja uz tiesas pašierobežošanās principu sodu politikas jomā un uzsvēra, ka tas piemērojams arī gadījumā, kad tiek vērtēts jautājums par soda veida samērīgumu.⁵⁵⁸

Pārbaudot to, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi legītīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa lietā Nr. 2014-34-01 norādīja: no tā vien, ka noteikts soda veids

⁵⁵⁵ 2010-31-01, 7.3. punkts.

⁵⁵⁶ 2010-31-01, 12.5., 12.6. punkts.

⁵⁵⁷ 2014-34-01, 11.3. punkts.

⁵⁵⁸ 2014-34-01, 16. punkts.

ir mazāk ierobežojošs pret konkrētu notiesāto personu, neizriet likumdevēja pienākums paredzēt vienīgi šādu soda veidu. Likumdevējs politiskā procesā ir tiesīgs izvēlēties atbilstošākos soda veidus un sankcijas par Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Savukārt tiesa katrā individuālā gadījumā nosaka piemērotāko sodu likumdevēja paredzētajās robežās. Lai nodrošinātu soda individualizāciju un samērīgumu ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu, likumdevējam ir nepieciešama rīcības brīvība noteikt dažādus soda veidus – vieglākus, kas piemērojami par mazāk nozīmīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, un bargākus, kas piemērojami par smagākiem noziedzīgiem nodarījumiem. Turklāt katrs soda veids ir unikāls, jo atšķiras no citiem pēc savas bardzības un ierobežo atšķirīgas cilvēka tiesības vai brīvības. Soda veidu klāstam ir jānodrošina iespēja izvēlēties atbilstošāko sodu, kuru tiesa varētu piemērot par katru konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Soda veidi nevar tikt savstarpēji salīdzināti vai vērtēti kā vairāk vai mazāk saudzējoši līdzekļi, un tādējādi nepastāv mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi būtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē.⁵⁵⁹

Savukārt, izvērtējot to, vai labums, ko ar Krimināllikumā noteikto mantas konfiskāciju iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu, Satversmes tiesa norādīja, ka tieši iespēja zaudēt īpašumu ir piemērots līdzeklis personu atturēšanai no mantiska rakstura noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tāpat tiesa ņēma vērā, ka salīdzinājumā ar agrāko tiesisko regulējumu šobrīd mantas konfiskācijas piemērošanas iespējas Krimināllikumā ir ievērojami sašaurinātas.⁵⁶⁰ Visbeidzot tiesa vērsa Saeimas uzmanību uz to, ka daļa Eiropas valstu ir atteikušās no mantas konfiskācijas kā soda veida krimināltiesībās un priekšroku devušas plašākai nelegāli iegūtas mantas vai ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas konfiskācijai. Tas norāda uz soda mērķu attīstību un vērtību maiņu Eiropas tiesiskajā telpā. Tādēļ arī Saeimai būtu periodiski jāpārvērtē nepieciešamība saglabāt mantas konfiskāciju kā soda veidu, ņemot vērā Latvijas sabiedrības tiesiskajā apziņā notiekošo vērtību maiņu, kā arī valsts starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā.⁵⁶¹

559 2014-34-01, 18. punkts.

560 2014-34-01, 19. punkts.

561 2014-34-01, 20. punkts.

Lietā Nr.2020-31-01 tika vērtēts, vai Satversmes 105.pantam atbilst tiesību norma, ar kuru noteikta soda nauda 100 procentu apmērā no valsts budžetā iemaksājamās nodokļa summas. Apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda pieteikuma iesniedzējam – fiziskajai personai – tika piemērota par neregistrēšanos pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā, kā arī par grāmatvedības dokumentu neiesniegšanu noteiktā termiņā. Satversmes tiesa norādīja, ka pienākums maksāt soda naudu samazina nodokļu maksātāja mantu, kuras aizsardzība ietilpst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteikto tiesību uz īpašumu tvērumā.⁵⁶² Turklāt normatīvajos tiesību aktos noteikta obligāta maksājuma veikšanas pienākums vienmēr nozīmē tiesību uz īpašumu ierobežojumu.⁵⁶³

Attiecībā uz soda naudas samērīgumu Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējam, nosakot to, kāds sods piemērojams par konkrēta nodarījuma izdarīšanu, ir zināma rīcības brīvība, tomēr, pieņemot tiesisko regulējumu, kas paredz atbildību par nodokļu likumu pārkāpšanu, valsts pienākums ir, cik vien to pieļauj konkrēto tiesisko attiecību raksturs, nodrošināt soda individualizāciju, proti, atbilstību izdarītajam pārkāpumam. Par nodokļu pārkāpumiem paredzēto sodu efektivitāte tiek nodrošināta visaugstākajā līmenī tad, ja sodu piemērošanā tiek pieļauta to bardzības gradācija atbilstoši ar konkrēto pārkāpumu saistītajam riskam. Turklāt nodokļu maksātāja individuālo apstākļu izvērtējums ir viens no instrumentiem, kas nodokļu maksātājam var radīt pārliecību par to, ka attiecīgie nodokļu saistību izpildes veicināšanas pasākumi ir taisnīgi. Šāda izvērtējuma pastāvēšana tādās nodokļu maksātāja un nodokļu administrācijas tiesiskajās attiecībās, kas pamatotas uz savstarpēju sadarbību, savukārt sekmētu nodokļu maksātāja uzticēšanos nodokļu administrācijai un attiecīgi arī labprātīgu nodokļu saistību izpildi.⁵⁶⁴ Kā norādīja Satversmes tiesa, no tā apstākļa, ka apstrīdētajā normā paredzētā soda nauda par neregistrēšanos pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā tiek piemērota salīdzinoši reti, ir secināms, ka soda naudas apmēra individualizācija šāda pārkāpuma gadījumā neprasa pārmērīgu valsts vai sabiedrības resursu ieguldījumu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertos

⁵⁶² 2020-31-01, 13.2. punkts.

⁵⁶³ 2020-31-01, 13.3. punkts.

⁵⁶⁴ 2020-31-01, 19. punkts.

pamattiesību ierobežojuma legītimos mērķus attiecībā uz reģistrēšanās pienākuma pārkāpumu ir iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.⁵⁶⁵ Tomēr šajā lietā Satversmes tiesa vērsa uzmanību arī uz to, ka soda naudas apmēra individualizācijas iespēja nevar tikt uzskatīta par pašmērķi. Ja konkrēto pārkāpumu raksturo pietiekami vienveidīgi apstākļi, likumdevējs var noteikt tādu soda naudas apmēru, kas tipiskā gadījumā ir nemainīgs. To ievērojot, tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā par grāmatvedības dokumentu neiesniegšanu noteiktā termiņā paredzētās soda naudas apmēra individualizācija atbilstoši šā pārkāpuma raksturam tipiskā gadījumā nav nepieciešama.⁵⁶⁶

5.6. Piespiedu noma un zemes lietošanas tiesības

Lietās par piespiedu nomas institūtu Satversmes tiesa ir vispārīgi norādījusi, ka tas ir aplūkojams kopsakarā ar zemes reformas mērķi atjaunot sociālo taisnīgumu, kas tika pārkāpts, padomju okupācijas varai prettiesiski un bez atlīdzības atsavinot Latvijas iedzīvotāju īpašumus. Pretlikumīgi atsavinātā zeme tika atdota bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem. Taču likumdevējam, lemjot par piespiedu nomas institūtu, bija jāņem vērā arī to personu intereses, kuru būves atrodas uz citai personai piederošas zemes, un tāpēc tika izveidots dalītais īpašums.⁵⁶⁷

Dalītā īpašuma tiesiskās attiecības pastāv tad, ja uz vienai personai piederošas zemes atrodas citai personai piederoša būve. Lai gan starp dalītā īpašumā iesaistītajām pusēm pastāv privāttiesiska rakstura attiecības, to brīvība lemt par šo attiecību turpināšanu vai izbeigšanu ir ierobežota.⁵⁶⁸ Proti, **piespiedu nomas tiesiskās attiecības raksturo tas, ka tiek ierobežotas īpašnieka tiesības pašam brīvi izlemt, vai viņš iznomās savu zemi vai ne, kā arī tiesības brīvi izvēlēties nomnieku.**⁵⁶⁹ **Turklāt tiesību normās noteiktā piespiedu nomas maksa ierobežo zemes īpašnieka iespējas pieprasīt savām vēlmēm atbilstošu nomas maksu par zemes lietošanu.**⁵⁷⁰

⁵⁶⁵ 2020-31-01, 20. punkts.

⁵⁶⁶ 2020-31-01, 21. punkts.

⁵⁶⁷ 2008-34-01, 11., 19. punkts; 2008-36-01, 12.1. punkts; 2017-17-01, 21.1. punkts; 2022-02-01, 17.2. punkts.

⁵⁶⁸ 2022-02-01, 17.2. punkts.

⁵⁶⁹ 2008-34-01, 16. punkts.

⁵⁷⁰ 2008-34-01, 12. punkts; 2008-36-01, 10. punkts.

Lietā Nr. 2008-34-01 Satversmes tiesa vērtēja piespiedu nomas institūta atbilstību tiesībām uz īpašumu. Tiesa norādīja, ka piespiedu nomas institūts ierobežo zemes īpašnieka tiesības pašam brīvi izlemt, vai viņš iznomās savu zemes gabalu vai ne, kā arī tiesības brīvi izvēlēties nomnieku. Tomēr tiesa uzsvēra, ka ēkas īpašniekam ir jābūt nodrošinātai iespējai piekļūt viņa lietai, lai viņš to varētu valdīt un lietot. Likumdevējs, paredzot zemes gabala īpašniekam pienākumu noslēgt zemes nomas līgumu ar ēkas īpašnieku, ir nodrošinājis ēkas īpašnieka tiesības netraucēti valdīt un lietot viņam piederošo ēku.⁵⁷¹ Vērtējot zemes gabala īpašnieka tiesību uz īpašumu ierobežojuma samērīgumu, tiesa ņēma vērā, ka likumdevēja izvēle par labu piespiedu nomai bija atbilstošākais risinājums tā brīža situācijai, jo citi risinājumi, piemēram, servitūta nodibināšana, nebūtu tādi, kuri mazāk ierobežotu zemes īpašnieku tiesības uz īpašumu. Piespiedu nomas institūts bija nepieciešams, lai nodrošinātu pēc iespējas taisnīgāku līdzsvaru starp zemes īpašnieka un uz šīs zemes esošās ēkas īpašnieka interesēm. Sabiedrība kopumā gūst labumu no tā, ka likumdevējs ir izvēlējis piespiedu nomu kā līdzekli zemes īpašnieka un uz zemes esošās ēkas īpašnieka savstarpējo tiesisko attiecību noregulēšanai.⁵⁷²

Savukārt spriedumos lietās Nr. 2008-36-01, Nr. 2010-22-01 un Nr. 2017-17-01 Satversmes tiesa vērtēja tādu tiesību normu satversmību, kuras ierobežoja piespiedu nomas maksas apmēru. Ar šādām normām noteiktais zemes īpašnieku tiesību uz īpašumu ierobežojums tika atzīts par neatbilstošu Satversmes 105. pantam.

Spriedumā lietā Nr. 2008-36-01 tiesa secināja, ka, ņemot vērā nomas maksas apmēru, zemes īpašnieka izdevumus par zemes uzturēšanu un apsaimniekošanu, kā arī zemes īpašnieka pienākumu maksāt nekustamā īpašuma nodokli, apstrīdētajās normās noteiktais maksimālais nomas maksas apmērs nav uzskatāms par tādu, kas pildītu atlīdzības funkciju.⁵⁷³ Nomas maksas apmērs bija izraudzīts, vadoties no deviņdesmito gadu vidus tiesu prakses tendencēm, lai gan faktiskā un tiesiskā situācija kopš tā laika ir mainījusies. Likumdevējs nebija apsvēris, vai pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis nevarētu tikt sasniegts ar zemes īpašnieku tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.⁵⁷⁴

571 2008-34-01, 16., 19. punkts.

572 2008-34-01, 23.1., 23.2., 24. punkts.

573 2008-36-01, 15.3. punkts.

574 2008-36-01, 15.2., 16.2. punkts.

Pēc sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 likumdevējs paaugstināja iepriekš noteikto nomas maksu, kā arī uzlika daudzdzīvokļu māju īpašniekiem pienākumu kompensēt zemes īpašniekiem nekustamā īpašuma nodokļa par zemi maksājumu. Tādējādi spriedumā lietā Nr. 2010-22-01 Satversmes tiesa vērtēja galvenokārt to, vai likumdevējs ir ievērojis spriedumā lietā Nr. 2008-36-01 noteikto un pieņēmis tādu tiesisko regulējumu, kas mazāk ierobežotu zemes īpašnieku tiesības uz īpašumu.⁵⁷⁵ Satversmes tiesa norādīja, ka lietā Nr. 2008-36-01 apstrīdētās un par Satversmei neatbilstošām atzītās normas ir grozītas tikai formāli.⁵⁷⁶ Tiesa īpaši uzsvēra: lai gan piespiedu nomas tiesiskās attiecības ir atšķirīgs nomas attiecību veids, kas pilda īpašas funkcijas, tomēr arī šādos gadījumos ir nepieciešams ievērot taisnīgu līdzsvaru attiecībā uz nomas maksas apmēru brīvā tirgus apstākļos.⁵⁷⁷

Savukārt lietā Nr. 2017-17-01 Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas nav uzskatāmas par pieņemtām ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Tiesa it īpaši norādīja, ka likumdevējam bija jāveic izvērtējums par to, kā iecerētā nomas maksa ir salīdzināma ar citām situācijām vai pielāgojama izmaiņām, kas notikušas ekonomikā. Savukārt ar izvērtējumu, kura rezultāts ir līdzīgs apstrīdētajās normās noteiktajam regulējumam, bet kurš veikts pēc apstrīdēto normu pieņemšanas, nevar pamatot personām noteikto pamattiesību ierobežojumu. Demokrātiskā tiesiskā valstī šāds izvērtējums jāveic pašam likumdevējam, turklāt pirms pamattiesību ierobežojuma noteikšanas. Šo iemeslu dēļ no likumdevēja diskusijām, kas notikušas apstrīdēto normu izstrādes laikā, nav izsecināms pamatojums tam, kādēļ bija nepieciešams noteikt tieši konkrēto piespiedu nomas maksas regulējumu.⁵⁷⁸

Pirms sprieduma lietā Nr. 2022-02-01 likumdevējs, izdarot grozījumus likumā, "piespiedu nomu" aizstāja ar "zemes lietošanas tiesībām". Šajā lietā tika aplūkoti divi jautājumi, pirmkārt, vai zemes lietošanas tiesību institūts atbilst Satversmes 105. pantā aizsargātajām tiesībām uz īpašumu un, otrkārt, vai tiesībām uz īpašumu atbilst likumā noteiktais zemes lietošanas maksas apmērs.

575 2010-22-01, 12., 12.4.2. punkts.

576 2010-22-01, 13.2. punkts.

577 2010-22-01, 13.4. punkts.

578 2017-17-01, 22.2., 22.3. punkts.

Satversmes tiesa secināja, ka ar zemes lietošanas tiesībām likumdevējs ir nodibinājis jaunu lietu tiesību institūtu, kam piemērojami Civillikuma noteikumi par reālservitūtu. Ar zemes lietošanas tiesībām zemes īpašnieka tiesības pēc saviem ieskatiem rīkoties ar savu zemi tiek ierobežotas par labu būves īpašniekam.⁵⁷⁹ Atsaucoties uz savu iepriekšējo judikatūru par piespiedu nomas institūtu, tiesa norādīja, ka arī zemes lietošanas tiesību institūts ir izveidots, lai nodrošinātu būves īpašniekam, kura būve atrodas uz citai personai piederošas zemes, tiesisku pamatu un iespēju īstenot savas tiesības uz īpašumu.⁵⁸⁰ Lai gan dalītā īpašumā iesaistīto personu savstarpējās tiesiskās attiecības iepriekš tika regulētas ar zemes piespiedu nomas institūtu, tomēr zemes īpašniekam nevar veidoties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka attiecīgās nozares tiesiskais regulējums nekad netiks mainīts, likumdevējam izvēloties to regulēt ar citu tiesību institūtu.⁵⁸¹ Satversmes tiesa atzina, ka sabiedrība gūst labumu no dalītā īpašuma tiesisko attiecību taisnīga un sakārtota regulējuma. Šāds regulējums ne vien nodrošina dalītā īpašuma tiesisko attiecību dalībnieku tiesību un likumisko interešu aizsardzību, bet arī ievieš skaidrību un paredzamību nekustamā īpašuma tirgū.⁵⁸²

Savukārt, izvērtējot likumā noteiktās zemes lietošanas maksas apmēra samērīgumu, tiesa atsaucās uz taisnīguma principu un norādīja, ka tas prasa, cik vien iespējams, līdzsvarot pretrunīgās dalītā īpašumā iesaistīto pušu intereses. Tiesa norādīja: lai gan šajā lietā noteiktā zemes lietošanas maksa, kas ietver atlīdzību zemes īpašniekam par viņa īpašuma tiesību ierobežojumu, ir noteikta ar mērķi līdzsvarot zemes īpašnieka un būves īpašnieka tiesības un likumiskās intereses, tomēr likumdevējs nav ņēmis vērā izdevumus, kas samazina zemes īpašnieka ienākumu no lietošanā nodotās zemes.⁵⁸³ Tādējādi, ņemot vērā zemes lietošanas maksas apmēru, zemes īpašnieka pienākumu maksāt nekustamā īpašuma un ienākuma nodokļus, administrēšanas un juridiskās palīdzības sniegšanas izdevumus, kā arī to, ka pastāv risks nesaņemt likumā noteikto zemes lietošanas maksu pilnā apmērā un ka kadastrālo vērtību bāzes nav mainījušās

579 2022-02-01, 11. punkts.

580 2022-02-01, 14. punkts.

581 2022-02-01, 17.1. punkts.

582 2022-02-01, 17.2. punkts.

583 2022-02-01, 22.2. punkts.

kopš 2012. gada, likumdevēja noteikto zemes lietošanas tiesību maksu nevar atzīt par tādu, kas pildītu atlīdzības funkciju.⁵⁸⁴ Tāpat Satversmes tiesa norādīja, ka rūpes par valsts un sabiedrības interešu ievērošanu tiesiskajās attiecībās primāri ir valsts pienākums. Valsts nevar šo pienākumu pildīt, nesamērīgi ierobežojot kādas grupas, piemēram, zemes īpašnieku, tiesības. Tādējādi valstij šo tiesisko attiecību noregulēšanai ir jāizvēlas tādi līdzekļi, kas samazinātu zemes īpašniekiem uzlikto nastu. Satversmes tiesa secināja, ka pastāv alternatīvi līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis varētu tikt sasniegts, mazāk ierobežojot zemes īpašnieku tiesības.⁵⁸⁵

584 2022-02-01, 22.3. punkts.

585 2022-02-01, 22.3. punkts.

IZMANTOTO NOLĒMUMU RĀDĪTĀJS

	Nolēmums	Nodaļa
1.	Satversmes tiesas 1998. gada 30. aprīļa spriedums lietā Nr. 09-02(98) "Par Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992. gada 15. septembra lēmuma "Par Latvijas Republikas likuma "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām" spēkā stāšanās kārtību" 2. punkta (1996. gada 19. decembra likuma redakcijā) atbilstību 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. pantam".	4.3.4.
2.	Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2002-01-03 "Par Ministru kabineta 2001. gada 31. jūlija noteikumu Nr. 349 "Grozījumi Ministru kabineta 1995. gada 3. oktobra noteikumos Nr. 291 "Suņu un kaķu turēšanas noteikumi"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta 3. punktam".	2.2.2.4.; 3.; 3.1.; 3.2.
3.	Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2002-09-01 "Par Satversmes tiesas likuma 19. ² panta ceturrtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam".	3.1.
4.	Satversmes tiesas 2003. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2002-12-01 "Par likuma "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" 12. panta pirmās daļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.2.2.; 3.1.; 3.3.; 3.4.3.
5.	Satversmes tiesas 2003. gada 10. janvāra spriedums lietā Nr. 2002-17-0103 "Par likuma "Par zemes privatizāciju lauku apvidos" 12. panta otrās daļas 1. un 3. punkta un Ministru kabineta 1997. gada 20. maija noteikumu Nr. 187 "Kārtība, kādā izmaksājama kompensācija naudā, dzēšot par bijušo zemes īpašumu lauku apvidos piešķirtos zemes īpašuma kompensācijas sertifikātus" 3.1., 3.2.2., 3.2.3. un 3.3. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 105. pantam".	3.; 3.1.

	Nolēmums	Nodaļa
6.	Satversmes tiesas 2005. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 2005-10-03 "Par Kuldīgas rajona padomes 1999. gada 15. decembra Kuldīgas rajona teritorijas plānojuma 2. daļas 8.3.1. punkta par Spīķu HES un Kuldīgas rajona Vārmes pagasta padomes 2003. gada 20. februāra Vārmes pagasta teritorijas plānojuma par "Baložu" māju zemes iekļaušanu Spīķu HES teritorijā atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	3.; 3.2.; 5.3.
7.	Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2005-12-0103 "Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām"" un 2005. gada 9. jūnija likuma "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.2.1.; 4.1.; 4.3.; 4.3.1.; 4.3.4.
8.	Satversmes tiesas 2006. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2005-16-01 "Par 2004. gada 20. decembra likuma "Grozījumi likumā "Par dzīvojamo telpu īri"" 13. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 105. pantam".	1.2.1.; 1.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.3.; 3.; 3.1.; 3.2.; 3.3.; 3.4.1.; 3.4.3.
9.	Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra spriedums lietā Nr. 2006-04-01 "Par likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 16. punkta 12. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam".	5.1.
10.	Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-38-03 "Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 "Limbažu pilsētas teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanas un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežaparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	Ievads; 1.2.2.; 2.2.2.; 2.2.3.; 2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 5.3.

	Nolēmums	Nodaļa
11.	Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-01-01 "Par likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 13. panta pirmās daļas 2. punkta vārdu "līdz 1996. gada 1. janvārim" un 13. panta pirmās daļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam".	1.2.1.; 2.2.2.7.; 4.2.; 5.2.; 5.4.
12.	Satversmes tiesas 2008. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2008-05-03 "Par Lažas pagasta padomes saistošo noteikumu Nr. 6 "Liepājas rajona Lažas pagasta teritorijas plānojums 2007.– 2019. gadam" Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu 3.2.8. punkta piektās daļas "d" apakšpunkta un 3.10.6. punkta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 3.; 3.1.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.; 5.1.; 5.3.
13.	Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2008-11-01 "Par Civillikuma 1231. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1.; 1.2.2.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.
14.	Satversmes tiesas 2009. gada 4. februāra spriedums lietā Nr. 2008-12-01 "Par Komerclikuma 142. panta otrās daļas un 284. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1.; 1.2.2.; 1.2.3.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.
15.	Satversmes tiesas 2009. gada 13. februāra spriedums lietā Nr. 2008-34-01 "Par likuma "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" 12. panta trešajā daļā un likuma "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 54. panta pirmajā un otrajā daļā lietotā vārda "noma" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam".	1.1.; 2.2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.; 5.6.
16.	Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-36-01 "Par likuma "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" 12. panta otrās daļas vārdu "daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas" un pārejas noteikumu 7. punkta un likuma "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" 54. panta otrās daļas pirmā teikuma un pārejas noteikumu 40. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	2.2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.; 5.6.

	Nolēmums	Nodaļa
17.	Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra spriedums lietā Nr. 2008-37-03 "Par Ministru kabineta 2006. gada 31. oktobra noteikumu Nr. 899 "Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība" 100. un 100. ¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam".	5.1.
18.	Satversmes tiesas 2009. gada 28. maija spriedums lietā Nr. 2008-47-01 "Par Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma 32. panta trešās daļas vārdu "ne vēlāk kā 60 dienu laikā" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.2.1.;1.2.2.;1.2.3.; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.
19.	Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-01-01 "Par likuma "Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām" 1. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1.; 3.4.; 4.1.; 4.3.; 4.3.1.; 4.3.2.; 4.3.3.
20.	Satversmes tiesas 2009. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2009-09-03 "Par Rīgas domes 2005. gada 20. decembra saistošo noteikumu Nr. 34 "Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" grafiskās daļas, kas noteic zemesgabala Kanāla ielā b/n (kadastra numurs 0100 128 2003) atrašanos apstādījumu un dabas teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Teritorijas plānošanas likuma 3. panta 6. punktam".	Ievads; 1.1.; 3.; 3.1.; 3.3.; 5.3.
21.	Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmums par tiesvedību izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 "Par Ministru kabineta 2007. gada 11. decembra noteikumu Nr. 865 "Kārtība, kādā tiek segti izdevumi un administratora atlīdzība juridiskās personas maksātnespējas procesā no valsts aģentūrai "Maksātnespējas administrācija" šiem mērķiem piešķirtajiem līdzekļiem" 28. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1.; 1.2.2.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 3.

	Nolēmums	Nodaļa
22.	Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2009-43-01 "Par likuma "Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam" 2. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un 3. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam".	1.2.1.; 1.2.2.; 2.2.2.7.; 5.1.; 5.2.
23.	Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 2009-85-01 "Par Civilprocesa likuma 141. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 92. un 105. pantam".	1.2.2.
24.	Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-113-0106 "Par Komerclikuma spēkā stāšanās kārtības likuma 19. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Līguma starp Latvijas Republikas valdību un Dānijas Karalistes valdību par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību 5. pantam".	1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.
25.	Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-02-01 "Par likuma "Par nodokļiem un nodevām" 16. panta 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1.; 1.2.1.; 1.2.2.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 2.2.2.3.; 2.2.2.5.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.
26.	Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-12-03 "Par Ministru kabineta 2008. gada 15. aprīļa noteikumu Nr. 280 "Noteikumi par finansiāli atbalstāmajām kvotām biodegvielai" 30. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	2.2.2.1.; 2.2.2.6.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.

	Nolēmums	Nodaļa
27.	Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-17-01 "Par likuma "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20. panta devītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam, šā likuma 14. panta septītās daļas, kā arī likuma "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 20. panta devītās daļas (likuma redakcijā no 2004. gada 25. novembra līdz 2009. gada 16. jūnijam) un likuma "Grozījumi likumā "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām"" 6. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam".	2.2.2.7.; 5.2.
28.	Satversmes tiesas 2010. gada 1. decembra spriedums lietā Nr. 2010-21-01 "Par Valsts fondēto pensiju likuma 4. panta otrās daļas un pārejas noteikumu 2. punkta, 3. punkta 4. un 5. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 105. un 109. pantam".	2.2.2.7.; 5.2.
29.	Satversmes tiesas 2011. gada 27. janvāra spriedums lietā Nr. 2010-22-01 "Par likuma "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" pārejas noteikumu 7. punkta, ciktāl tas attiecas uz zemi zem daudzdzīvokļu mājām, un likuma "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju" pārejas noteikumu 40. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	2.1.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.; 5.6.
30.	Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 2010-25-01 "Par 2009. gada 1. decembra likuma "Grozījumi likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"" 6. panta (daļā par likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. panta pirmās daļas 3. punkta izslēgšanu) un likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 8. panta trešās daļas 13. punkta un 16. ¹ panta devītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.2.1.; 2.2.2.5.; 3.; 3.1.; 3.3.; 3.4.3.; 5.4.
31.	Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 "Par Krimināllikuma 320. panta (2002. gada 25. aprīļa likuma redakcijā) otrās daļas vārdu "konfiscējot mantu" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	2.1.; 2.2.2.; 3.; 3.3.; 3.4.3.; 4.2.; 5.5.

	Nolēmums	Nodaļa
32.	Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2010-44-01 "Par Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta piektās daļas 1. punkta vārdu "kuras augstums nepārsniedz 1,2 metrus" un pārejas noteikumu 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 95. pantam".	3.4.3.
33.	Satversmes tiesas 2011. gada 24. februāra spriedums lietā Nr. 2010-48-03 "Par Rucavas novada domes 2009. gada 3. novembra saistošo noteikumu Nr. 27 "Par Rucavas novada teritorijas plānojumam" daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu Dunikas pagasta teritorijā un 2009. gada 17. decembra saistošo noteikumu Nr. 41 "Detālplānojums nekustamajam īpašumam "Šuķi" (kad. Nr. 6452 012 0156, kad. Nr. 6452 011 0012), "Skrandas" (kad. Nr. 6452 012 0007)" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. un 115. pantam".	3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.; 5.3.
34.	Satversmes tiesas 2011. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2010-49-03 "Par Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumu Nr. 692 "Noteikumi par patērētāja kredītēšanas līgumu" 30. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam".	1.2.3.; 2.2.2.2.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.
35.	Satversmes tiesas 2011. gada 3. maija spriedums lietā Nr. 2010-54-03 "Par Grobiņas novada domes 2009. gada 29. septembra saistošo noteikumu Nr. 4 "Par Grobiņas novadā ietilpstošo bijušo pašvaldību teritorijas plānojumu apstiprināšanu", ar kuriem apstiprināti Medzes pagasta padomes 2009. gada 4. jūnija saistošie noteikumi Nr. 3/09 "Medzes pagasta teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi", daļā par vēja enerģijas zonas noteikšanu Medzes pagasta teritorijā un Grobiņas novada domes 2010. gada 18. februāra saistošo noteikumu Nr. 62 "Detālplānojums īpašumam "Papardes" Medzes pagastā" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. un 115. pantam".	3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 5.3.
36.	Satversmes tiesas 2011. gada 13. aprīļa spriedums lietā Nr. 2010-59-01 "Par likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 16. ¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.; 5.4.

	Nolēmums	Nodaļa
37.	Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 2010-60-01 "Par Kredītiestāžu likuma 59. ² panta, 59. ³ panta, 59. ⁴ panta, 117. panta ceturtais daļas 3. punkta, 173. panta ceturtais daļas un 185. panta pirmās prim daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 90., 91., 92. un 105. pantam".	2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 3.
38.	Satversmes tiesas 2011. gada 14. aprīļa spriedums lietā Nr. 2010-62-03 "Par Stopiņu novada teritorijas plānojuma daļas, atbilstoši pielikuma Nr. 1 plānā iezīmētajai teritorijai (teritorija starp "Ginteriem" un "Eģenovām" ar nosaukumu "SIA "Getliņi-2" kompostēšanas laukums"), atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 3.; 3.2.; 5.3.
39.	Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2010-70-01 "Par likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" 14. panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 105. pantam".	3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.; 5.4.
40.	Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-71-01 "Par Kredītiestāžu likuma 59. ⁵ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.2.1.; 1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 4.2.; 4.3.4.
41.	Satversmes tiesas 2011. gada 12. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-74-03 "Par Salacgrīvas novada domes 2010. gada 21. aprīļa saistošo noteikumu Nr. DL-01/2010 "Detālplānojums nekustamajam īpašumam "Zivtiņas", kadastra Nr. 6660 003 0167, Salacgrīvas novads, Liepupes pagasts, Tūja" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1.; 2.2.2.; 3.; 5.3.
42.	Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr. 2011-01-01 "Par Civillikuma 1068. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.
43.	Satversmes tiesas 2011. gada 3. novembra spriedums lietā Nr. 2011-05-01 "Par Publisko iepirkumu likuma 39. panta pirmās daļas 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 105. pantam".	1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 3.
44.	Satversmes tiesas 2012. gada 30. janvāra spriedums lietā Nr. 2011-09-01 "Par Ceļu satiksmes likuma 9. panta ceturtais daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 105. pantam".	2.1.; 2.2.2.4.; 3.; 3.1.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.

	Nolēmums	Nodaļa
45.	Satversmes tiesas 2012. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-19-01 "Par likuma "Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos" 6. panta otrās daļas 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam".	1.1; 1.2.2.; 2.2.2.; 2.2.2.1; 2.2.2.4.
46.	Satversmes tiesas 2013. gada 1. marta spriedums lietā Nr. 2012-07-01 "Par Kredītiestāžu likuma 179. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un Kredītiestāžu likuma 179. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".	2.2.2.1.; 3.3.; 3.4.
47.	Satversmes tiesas 2013. gada 5. aprīļa spriedums lietā Nr. 2012-20-03 "Par Aizputes novada domes 2012. gada 28. marta saistošo noteikumu Nr. 7 "Aizputes novada teritorijas plānojuma 2012. – 2023. gadam grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" 407.16.3., 434.23. un 572.6. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1.; 2.2.5.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 5.3.
48.	Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-22-0103 "Par Civilprocesa likuma 567. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz zvērināta tiesu izpildītāja amata atlīdzības segšanu no valsts budžeta gadījumos, kad piedzinējs ir atbrīvots no sprieduma izpildes izdevumu samaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam un Ministru kabineta 2011. gada 30. augusta noteikumu Nr. 670 "Noteikumi par izpildu darbību veikšanai nepieciešamo izdevumu apmēru un to maksāšanas kārtību" 8., 9., 10., 11. un 12. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam".	2.2.2.1.; 3.; 3.2.
49.	Satversmes tiesas 2013. gada 24. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-23-01 "Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 257. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	2.1.; 2.2.2.4.; 2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.

	Nolēmums	Nodaļa
50.	Satversmes tiesas 2013. gada 28. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-26-03 "Par Ministru kabineta 2006. gada 31. oktobra noteikumu Nr. 899 "Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība" 67. ¹ 3. apakšpunkta (2010. gada 28. decembra redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam".	5.1.
51.	Satversmes tiesas 2014. gada 19. marta spriedums lietā Nr. 2013-13-01 "Par Sugu un biotopu aizsardzības likuma pārejas noteikumu 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1; 2.1; 2.2.2.; 2.2.2.1; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.
52.	Satversmes tiesas 2014. gada 7. jūlija spriedums lietā Nr. 2013-17-01 "Par likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 8. panta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.4.; 2.2.3.; 3.; 3.1.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.
53.	Satversmes tiesas 2014. gada 6. novembra spriedums lietā Nr. 2013-20-03 "Par Rīgas domes 2008. gada 8. jūlija saistošo noteikumu Nr. 125 "Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas noteikumi" 4.3. un 4.4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.5.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.
54.	Satversmes tiesas 2014. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. 2013-21-03 "Par Rīgas domes 2007. gada 19. jūnija saistošo noteikumu Nr. 80 "Sabiedriskās kārtības noteikumi Rīgā" 4.1. un 15. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam un trešajam teikumam".	1.2.2.; 2.1; 2.2.2.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 2.2.2.7.; 2.2.5.; 3.; 3.2.
55.	Satversmes tiesas 2014. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. 2014-04-03 "Par Rīgas domes 2013. gada 18. jūnija saistošo noteikumu Nr. 221 "Kultūras un atpūtas parka "Mežaparks" teritorijas izmantošanas un apbūves saistošie noteikumi" 55. un 56. punkta, kā arī pielikuma Nr. 1 "Teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana", ciktāl tie attiecas uz nekustamā īpašuma Pāvu ielā 10, Rīgā (kadastra Nr. 0100 095 0003) plānoto (atļauto) izmantošanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.3.; 2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 5.3.

	Nolēmums	Nodaļa
56.	Satversmes tiesas 2014. gada 29. decembra spriedums lietā Nr. 2014-06-03 "Par Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 "Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem" 3. punkta, 5.5. apakšpunkta, 7. punkta un 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam".	2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.4.; 3.2.
57.	Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2014-11-0103 "Par Dabas resursu nodokļa likuma 3. panta pirmās daļas 1. punkta "f" apakšpunkta, 19. ¹ panta un Ministru kabineta 2014. gada 14. janvāra noteikumu Nr. 27 "Grozījumi Ministru kabineta 2007. gada 19. jūnija noteikumos Nr. 404 "Dabas resursu nodokļa aprēķināšanas un maksāšanas kārtība un kārtība, kādā izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1.; 3.; 3.3.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.; 4.2.; 5.1.; 5.4.
58.	Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. 2014-12-01 "Par Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likuma 3. panta 1. un 2. punkta, 4. panta 1. punkta un 5. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1; 2.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 2.2.2.6.; 2.2.3.; 2.2.4.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.; 4.2.; 5.4.
59.	Satversmes tiesas 2015. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-31-01 "Par Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunkta (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam".	2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.4.; 3.
60.	Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-34-01 "Par Krimināllikuma 36. panta otrās daļas 1. punkta, 42. panta un 177. panta trešās daļas vārdu "konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam".	1.1; 1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.3.; 2.2.4.; 3.; 3.1.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.; 4.2.; 5.5.

	Nolēmums	Nodaļa
61.	Satversmes tiesas 2015. gada 6. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-35-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumu Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā" 54. ¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam un Elektroenerģijas tirgus likuma 28. panta otrajai daļai".	2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.6.; 3.
62.	Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra spriedums lietā Nr. 2014-36-01 "Par Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.; 4.2.
63.	Satversmes tiesas 2015. gada 8. decembra spriedums lietā Nr. 2015-07-03 "Par Ministru kabineta 2012. gada 15. maija noteikumu Nr. 341 "Kārtība, kādā nosaka un kompensē ar sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu saistītos zaudējumus un izdevumus un nosaka sabiedriskā transporta pakalpojuma tarifu" 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.5.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.3.
64.	Satversmes tiesas 2016. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2015-13-03 "Par Rīgas domes 2013. gada 19. februāra saistošo noteikumu Nr. 211 "Par pašvaldības nodevu par pašvaldības infrastruktūras uzturēšanu un attīstību Rīgā" 24. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.2.5.; 2.2.5.; 3.; 3.2.
65.	Satversmes tiesas 2016. gada 21. aprīļa spriedums lietā Nr. 2015-21-01 "Par likuma "Par valsts pensijām" 12. panta pirmās daļas, ciktāl tā paredz pensijas kapitāla aktualizācijai izmantot indeksu, kas mazāks par "1", un pārejas noteikumu 65.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 105. un 109. pantam".	1.1; 1.2.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.4.; 2.2.2.7.; 3.; 5.1.; 5.2.
66.	Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra spriedums lietā Nr. 2015-25-01 "Par likuma "Par nodokļiem un nodevām" 60., 61. un 62. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 92. pantam un 105. pantam".	1.1; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 4.2.

	Nolēmums	Nodaļa
67.	Satversmes tiesas 2016. gada 21. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-03-01 "Par likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 42. ¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam".	1.2.1.; 2.2.2.7.; 3.; 5.2.
68.	Satversmes tiesas 2018. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2016-04-03 "Par Ministru kabineta 2015. gada 14. aprīļa noteikumu Nr. 187 "Grozījums Ministru kabineta 2004. gada 30. novembra noteikumos Nr. 1002 "Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments "Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1.; 1.2.1.; 1.2.2.; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.4.; 2.2.2.6.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.
69.	Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01 "Par Kriminālprocesa likuma 356. panta otrās daļas un 360. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam, 92. un 105. pantam".	1.1.; 1.2.1.; 2.1.; 2.2.2.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.
70.	Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. 2016-08-01 "Par likuma "Par nekustamā īpašuma "Kaktiņi", Lēdmanes pagastā, Lielvārdes novadā, daļu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, valsts autoceļa E22 posma Rīga (Tīnūži)–Koknese rekonstrukcijas projekta īstenošanai" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1.; 1.2.2.; 4.1.; 4.3.; 4.3.; 4.3.1.; 4.3.2.; 4.3.3.; 4.3.4.
71.	Satversmes tiesas 2018. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-12-01 "Par likuma "Par pievienotās vērtības nodokli" (redakcijā, kas bija spēkā no 2010. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 31. decembrim) 12. panta 12. ³ un 12. ⁵ daļas, ciktāl tās ierobežo tiesības uz nodokļu pārmaksas atmaksu saprātīgā termiņā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam".	1.1.; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.2.5.; 2.2.4.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.; 4.2.; 5.4.
72.	Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-17-01 "Par 2017. gada 1. jūnija likuma "Grozījumi likumā "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju"" 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma "Grozījums likumā "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1.; 1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.4.; 2.2.3.; 3.; 3.2.; 5.6.

	Nolēmums	Nodaļa
73.	Satversmes tiesas 2018. gada 23. maija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-20-0103 "Par likuma "Par valsts noslēpumu" 7. panta piektās daļas sestā un astotā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam un Ministru kabineta 2006. gada 23. maija noteikumu Nr. 412 "Industriālās drošības sertifikāta pieprasīšanas, izsniegšanas, uzskaites, izmantošanas, kategoriju maiņas vai anulēšanas kārtība" 12. punkta otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 1.2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 3.; 3.1.
74.	Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-21-01 "Par Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 41. panta pirmās daļas 1. punkta "d" apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.2.2.; 2.2.2.3.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.
75.	Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2017-35-03 "Par Rīgas domes 2015. gada 9. jūnija saistošo noteikumu Nr. 148 "Par nekustamā īpašuma nodokli Rīgā" 3.2.1. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam teikumam".	5.4.
76.	Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2018-04-01 "Par likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 7. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.2.5.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.; 4.2.; 5.4.
77.	Satversmes tiesas 2018. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 2018-09-0103 "Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 257. panta astotās daļas un Ministru kabineta 2010. gada 7. decembra noteikumu Nr. 1098 "Noteikumi par rīcību ar administratīvo pārkāpumu lietās izņemto mantu un dokumentiem" 74. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. un 105. pantam".	1.1; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.

	Nolēmums	Nodaļa
78.	Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01 "Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3. panta 9. ² daļas 1. un 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam".	3.2.
79.	Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija spriedums lietā Nr. 2018-17-03 "Par Rīgas domes 2006. gada 7. februāra saistošo noteikumu Nr. 38 "Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" 459. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam".	1.1; 1.2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 2.2.5.; 3.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.
80.	Satversmes tiesas 2019. gada 7. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2018-19-03 "Par Ventspils pilsētas domes 2012. gada 2. marta saistošo noteikumu Nr. 9 "Ventspils brīvostas noteikumi" 100. un 139. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam".	1.1; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 3.
81.	Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2019-05-01 "Par 2018. gada 4. oktobra likuma "Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā" 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1; 1.2.1.; 1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.3.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.
82.	Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta spriedums lietā Nr. 2019-10-0103 "Par Enerģētikas likuma 42. ³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 "Dabaszāģes piegādes un lietošanas noteikumi" 56., 58. un 87. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42. ³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam)".	1.1; 1.2.1.; 2.1.; 2.2.2.2.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.
83.	Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija spriedums lietā Nr. 2019-12-01 "Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 105. un 112. pantam".	1.1; 1.2.1.; 1.2.2.; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.

	Nolēmums	Nodaļa
84.	Satversmes tiesas 2022. gada 28. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-28-0103 "Par Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas padomes 2019. gada 18. aprīļa lēmuma Nr. 1/7 "Dabaszāzes pārvades sistēmas pieslēguma noteikumi biometāna ražotājiem, sašķidrinātās dabaszāzes sistēmas operatoriem un dabaszāzes lietotājiem" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 64., 89. pantam un 105. panta pirmajam teikumam, kā arī Enerģētikas likuma 45. panta septītajai daļai un 84. ¹ panta pirmajai daļai un Enerģētikas likuma 84. ¹ panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam".	Ievads; 1.2.2.; 1.2.3.; 2.2.1.; 2.2.2.1.; 2.2.2.2.; 2.2.2.3.
85.	Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra spriedums lietā Nr. 2019-37-0103 "Par Enerģētikas likuma 42. ³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 "Dabaszāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 98. punkta, 99.2. apakšpunkta un 100. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42. ³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam)".	1.1; 1.2.1.; 2.1.; 2.2.2.2.; 3.; 3.2.; 3.3.
86.	Satversmes tiesas 2022. gada 29. septembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-24-01 "Par Pievienotās vērtības nodokļa likuma 1. panta 14. punkta "c" apakšpunkta, ciktāl tas attiecas uz zemes iznomāšanu piespiedu nomas gadījumos, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam".	1.1; 1.2.2.; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 2.2.2.4.; 3.; 5.1.; 5.4.
87.	Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2020-26-0106 "Par likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 8. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un 9. panta atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam".	1.2.1.; 1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.3.; 2.2.5.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.; 4.2.

	Nolēmums	Nodaļa
88.	Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa spriedums lietā Nr. 2020-31-01 "Par likuma "Par nodokļiem un nodevām" 34. panta pirmās daļas, ciktāl tā nosaka soda naudas 100 procentu apmērā no budžetā iemaksājamās nodokļa summas aprēķinu un piedziņu no nodokļu maksātāja, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.2.5.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 5.1.; 5.4.; 5.5.
89.	Satversmes tiesas 2023. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. 2020-33-01 "Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.2.2.; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.1.; 2.2.2.3.; 3.; 3.1.; 3.3.; 3.4.; 3.4.2.; 3.4.3.
90.	Satversmes tiesas 2021. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2020-34-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam".	1.1.
91.	Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija spriedums lietā Nr. 2020-49-01 "Par Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmās daļas un 8. ¹ panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam".	1.2.1.; 1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.1.; 2.2.2.3.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 4.1.; 4.2.
92.	Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-52-01 "Par Elektroenerģijas tirgus likuma 1. panta otrās daļas 3. ¹ punkta vārdu "vai citu darbības atbalstu elektroenerģijas ražošanai", 30. ⁴ panta pirmās un otrās daļas, 31. ⁴ panta pirmās daļas otrā teikuma un pārejas noteikumu 83. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam".	1.1; 2.2.2.6.; 3.
93.	Satversmes tiesas 2021. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2020-59-01 "Par Ceļu satiksmes likuma 7. ¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam".	1.1; 2.1.; 2.2.2.4.; 2.2.3.; 2.2.5.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.

	Nolēmums	Nodaļa
94.	Satversmes tiesas 2021. gada 15. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-63-01 "Par Civillikuma I pielikuma (1102. pantam) "Publisko ezeru un upju saraksts" 1. nodaļas 34. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam".	1.1; 2.1.
95.	Satversmes tiesas 2021. gada 14. oktobra spriedums lietā Nr. 2021-03-03 "Par Ministru kabineta 2017. gada 7. februāra noteikumu Nr. 78 "Dabaszāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi" 88. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021. gada 12. augustam) un 89. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2020. gada 24. janvārim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 107. panta septītajai daļai".	1.2.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 3.; 3.2.
96.	Satversmes tiesas 2022. gada 7. janvāra spriedums lietā Nr. 2021-06-01 "Par likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 11. panta 3. ¹ daļas un 11. ¹ panta 6. ¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.1; 1.2.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.2.; 2.2.2.3.; 2.2.2.4.; 2.2.5.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.; 4.2.; 5.4.
97.	Satversmes tiesas 2021. gada 3. decembra spriedums lietā Nr. 2021-12-03 "Par Rīgas domes 2019. gada 18. decembra saistošo noteikumu Nr. 111 "Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtība Rīgā" 11. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2020. gada 31. decembrim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam".	1.2.1.; 2.2.2.5.; 3.2.; 5.1.; 5.4.
98.	Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2021-18-01 "Par Krimināllikuma 70. ¹¹ panta ceturtās daļas un Kriminālprocesa likuma 358. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam".	1.1; 1.2.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.1.; 2.2.2.2.; 3.; 4.2.; 5.5.

	Nolēmums	Nodaļa
99.	Satversmes tiesas 2022. gada 10. marta spriedums lietā Nr. 2021-24-03 "Par Ministru kabineta 2020. gada 9. jūnija noteikumu Nr. 360 "Epidemioloģiskās drošības pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai" 24. ¹⁸ punkta (redakcijā, kas bija spēkā no 2021. gada 7. aprīļa līdz 1. jūnijam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam".	1.1.; 2.1.; 2.2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.4.; 2.2.5.; 3.; 3.1.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.2.; 3.4.3.
100.	Satversmes tiesas 2022. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 2021-31-0103 "Par Elektroenerģijas tirgus likuma 31. ³ panta pirmās un trešās daļas, kā arī Ministru kabineta 2020. gada 2. septembra noteikumu Nr. 560 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, kā arī par cenu noteikšanas kārtību un uzraudzību" 21.3., 28., 30., 31., 48.4. punkta un 3. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam".	1.2.1.; 1.2.3.; 2.2.2.3.; 2.2.2.6.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 3.4.1.; 3.4.3.
101.	Satversmes tiesas 2023. gada 2. maija spriedums lietā Nr. 2022-02-01 "Par likuma "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību" 38. panta pirmās, otrās daļas un 42. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un likuma "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību" 42. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam".	2.2.1.; 2.2.2.4.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.2.; 5.6.

	Nolēmums	Nodaļa
102.	Satversmes tiesas 2023. gada 21. marta spriedums lietā Nr. 2022-06-03 "Par Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumu Nr. 221 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā" 53. ¹ punkta skaitļa un vārda "10 gadus" un Ministru kabineta 2020. gada 2. septembra noteikumu Nr. 561 "Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, uzraudzību un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā" 68. punkta skaitļa un vārda "10 gadus" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam".	1.2.1.; 1.2.3.; 2.1.; 2.2.1.; 2.2.2.; 2.2.2.3.; 2.2.2.6.; 2.2.5.; 3.; 3.2.; 3.3.; 3.4.1.; 3.4.2.

